

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra pastorálních oborů a právních věd

Markéta Veselková Francová

**Židovské kořeny křesťanské liturgie
a jejich znovuuchození
v praxi některých katolických komunit**

Diplomová práce

Vedoucí práce: ThLic. Jan Kotas

Praha 2024

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.

Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.

Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 30. 11. 2023

Markéta Veselková Francová

Bibliografická citace

Židovské kořeny křesťanské liturgie a jejich znovuuchození v praxi některých katolických komunit. Diplomová práce. Markéta Veselková Francová. Praha 2023. 89 stran.

Anotace

Cílem práce **Židovské kořeny křesťanské liturgie a jejich znovuuchození v praxi některých katolických komunit** je mapovat na základě dostupné literatury současný stav bádání o židovských kořenech křesťanské liturgie a ukázat na konkrétním příkladu dvou katolických společenství (Komunity Blahoslavenství a Hebrejské farnosti), jak prožívají tyto židovské kořeny a jak se to konkrétně projevuje v jejich liturgické praxi.

Práce je členěna do dvou kroků: V první, teoretické části práce, shrnuji současné poznatky o židovských pramenech, ze kterých čerpala a čerpá křesťanská liturgie. Jsou popsány nejdůležitější prvky, typy a formy židovských modliteb a následně je popsáno, které části křesťanské liturgie z kterých typů modliteb a forem vycházejí.

V druhé části je popsána historie vzniku Komunity Blahoslavenství a Hebrejské farnosti a je analyzována jejich liturgická praxe se zaměřením na jejich motivaci k akcentaci židovských kořenů, vývoj této praxe a její specifika a jejich vztah k původním historickým styčným bodům.

Závěr představuje promýšlení obecnějšího přínosu praxe těchto dvou komunit a přínosu znalosti kořenů a inspirací křesťanské liturgie nejen pro křesťany samotné, ale také, jak tato znalost a přiblížení může sloužit k lepšímu spolunažívání členů těchto tak blízkých náboženství.

Klíčová slova

Liturgie, židovství, křesťanství, kontinuita, katolická církev, kořeny, prameny, komunity, farnosti

Abstract

The aim of the thesis *Jewish Roots of Christian Liturgy and Their Current Presence in the Practice of Particular Catholic Communities* is to map the current state of research about Jewish roots of Christian liturgy using the available literature as the basis and show on the specific example of two Catholic communities (Community of The Beatitudes and The Saint James Vicariate for Hebrew Speaking Catholics) how they experience these Jewish roots and how it manifests in their liturgical practice.

The work is divided into two steps: In the first part, current knowledge about Jewish sources from which the Christian liturgy drew and draws is summarized. The most important elements, types

and forms of Jewish prayers are described, and then it is described which parts of the Christian liturgy are based on which types and forms of prayers.

In the second part, the history of the establishment of the Beatitudes Community and the Hebrew Parish is described and their liturgical practice is analyzed with a focus on their motivations for emphasis of the Jewish roots, the development of this practice and its specifics, and their relation to the original historical basis points.

The conclusion represents a reflection on the more general benefit of the practice of these two communities and the benefit of knowledge of the roots and inspirations of Christian liturgy not only for Christians themselves, but also how this knowledge and rapprochement can serve for a better coexistence of members of these (and not only these) so close religions.

Keywords

Liturgy, Judaism, Christianity, Continuity, Catholic Church, Roots, Sources, Communities, Parishes

Počet znaku: 220 594

Poděkování

Děkuji ThLic. Janu Kotasovi za vedení práce, jeho cenné rady a připomínky. Děkuji svým blízkým za pomoc, podporu a trpělivost.

Obsah

Úvod	8
1. Přístup ke zpracování práce, metodologická východiska	9
1.1 Základní metodologická východiska a výzkumné otázky	9
1.2 Status quaestionis.....	10
1.3 Limity práce	11
1.4 Jedinečnost tématu.....	11
2. Teoretická část: Židovské prameny křesťanské liturgie.....	12
2.1 Prameny poznání židovské liturgie.....	12
2.2 Židovská modlitební praxe.....	14
2.2.1 Jednotlivé prvky a typy židovské modlitby.....	14
2.2.2 Co z toho najdeme v Novém zákoně?.....	31
2.2.3 Diskuse k tématu možné pesachové večeře	38
2.2.4 Liturgie hodin	41
2.2.5 Svátky.....	43
2.2.6 Prostor a hudba v liturgii.....	45
2.2.7 Společné komponenty židovské a křesťanské liturgie.....	45
2.3 Závěr teoretické části	46
3. Praktická část: Komunita Blahoslavenství a Hebrejská farnost.....	48
3.1. Komunita Blahoslavenství	48
3.1.1 Základní informace o komunitě.....	49
3.1.2 Historie komunity	51
3.1.3 Spiritualita a liturgie komunity.....	58
3.1.4 Židovské prvky liturgie	65
3.2 Katolická hebrejská farnost (kehila).....	71

3.2.1	Základní informace o kechle.....	71
3.2.2	Vývoj a osobnosti kechly.....	72
3.2.3	Historické milníky kechly.....	76
3.2.4	Specifika liturgie kechly	78
3.3	Závěr praktické části	81
4.	Závěr.....	83
5.	Seznam použitých pramenů a literatury	86
	Seznam příloh.....	90

Úvod

„Protože tedy mají křesťané a Židé tak velké společné dědictví, chce tento posvátný sněm podpořit a doporučit vzájemné poznávání a úctu.“ Nostra Aetate 4

*„Právě znovuobjevení identity židovského národa ve světle, ve kterém jej vidí Bůh, je jedním z nejvýznamnějších aspektů toho, co Duch sděluje církvi na konci našeho dvacátého století.“*¹

Tématem této práce jsou židovské kořeny křesťanské liturgie, a to, jak jsou prezentovány v odborné literatuře a jak jsou prakticky žity v některých společenstvích. K mně tak drahému tématu této práce přispěl půlroční dobrovolnický pobyt v Izraeli v Komunitě Blahoslavenství. Tam jsem měla příležitost zažívat liturgii tak nezvyklou a krásnou, v jednotě s tradicí židovskou i tradicí východních křesťanů. Zároveň jsem měla možnost zažít autentickou židovskou liturgii při návštěvě bohoslužeb v synagoze a při rodinných oslavách židovských svátků. Seznámila jsem se také se způsoby Hebrejské farnosti, měla příležitost při této i dalších návštěvách setkat se s neobyčejně zajímavými lidmi a jejich příběhy. Bylo pro mne objevné, kolik máme navzájem – židé a křesťané – společného. A také, jak malé povědomí o tom někdy máme.

V této práci se pokouším svůj osobní hluboký zážitek přetransformovat do odborného textu, v němž se věnuji otázce propojení židovské a křesťanské tradice dvěma hlavními způsoby. Jde na jedné straně o zmapování současného bádání o židovských kořenech křesťanské liturgie s využitím literatury. Na straně druhé se zaměřuji na popis a analýzu dvou konkrétních příkladů komunit, v nichž se snoubí křesťanská a židovská tradice, konkrétně na Komunitu Blahoslavenství a na Hebrejskou farnost, se kterými mám vlastní zkušenost. Ukazuji, jak právě tyto dvě křesťanské komunity čerpají z židovské liturgie.

Má práce je rozčleněna do čtyř základních kapitol. V první z nich (1. Přístup ke zpracování práce, metodologická východiska) poskytuji základní metodologické premisy, stanovuji si hlavní výzkumné otázky a stručně komentuji rovněž limity své práce. Ve druhé kapitole se věnuji podrobné reflexi literatury, která souvisí s tématem mé práce. Třetí kapitola je výsledkem mého praktického výzkumu založeného na kombinaci literatury (teologické, autobiografické, dokumentární), výsledků rozhovorů, které jsem realizovala, a také výsledků mého zúčastněného pozorování. V závěru shrnuji hlavní poznatky ze zde předkládaného výzkumu.

¹ RICHER, Etienne. Proč milovat Izrael? Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997.

1. Přístup ke zpracování práce, metodologická východiska

1.1 Základní metodologická východiska a výzkumné otázky

Tato práce je rozdělena do dvou částí. V první části, ve které využívám kompilační metodu, pracuji se dvěma typy pramenů. Jako prameny primární využívám Bibli v jejím ekumenickém překladu² a dále modlitební knihu sidur³, která je zdrojem všech typů židovských modliteb. Jako sekundární literaturu používám manuály k židovské liturgii, manuály s tématem eucharistie, monografie věnující se tématu ustanovení Večeře Páně a vývoji křesťanské anafory. V této literatuře jsou popsány jednotlivé části, druhy a formy modliteb a jejich vývoj.

Druhá část je praktická, postavená na kombinaci či prolínání dvou metodologických přístupů. V první řadě jde opět o práci s primární prameny. Těmi jsou vnitřní materiály a modlitby Komunity Blahoslavenství a Hebrejské farnosti, dále využívám autobiografické knihy bratra Efraima⁴ a Bruna Husara.⁵ Analýzu primárních pramenů doplňuji informacemi získanými z polostrukturovaných rozhovorů realizovaných s důležitými osobnostmi obou společenství. V případě Komunity Blahoslavenství s jejími zakladateli bratrem Efraimem a jeho manželkou Jo, Jean-Paulem, který se stal součástí komunity krátce po její založení, P. Nilsonem, který patří k vedení komunity, a s několika dalšími členy, které sice přímo necituji, ale kteří mě upozornili na různé detaily, které se práce týkají. V rámci Hebrejské farnosti byl rozhovor veden s jejím tehdejší „lídrem“ Davidem Neuhausem. Rozhovory probíhaly v letech 2017–2021 v Izraeli v Jeruzalémě, v Emauzích a v Tiberias, dále ve Francii v Blagnacu u Toulouse, kde sídlí vedení Komunity Blahoslavenství.

K mému prvnímu setkání s oběma společenstvími došlo v roce 2013, pozorování se uskutečnila a materiály jsem sbírala při návštěvách mezi lety 2013 a 2022.

² Bible. Český ekumenický překlad. Praha: Česká biblická společnost, 2007.

³ Sidur Zichron David JIsra'el. Modlitební kniha pro všední dny, šabat a svátky s paralelním českým překladem a komentářem. Praha: Jiří Blažek, 2009.

⁴ EFRAIM, Bratr. Neskoré daždě. Bratislava: Serarařin, 1991.

⁵HUSSAR, Bruno. When the Cloud Lifted. Dublin: Veritas Publications, 1989.

V práci budu hledat odpovědi na tyto otázky:

1. Co říkají současné dostupné vědecké práce o židovských kořenech křesťanské liturgie? V teologické literatuře, kterou primárně pro svou práci použiji, předpokládám množství společných prvků. Odpovědi na tuto otázku budou zejména předmětem teoretické části mé práce.
2. Odkud pochází zájem těchto dvou zkoumaných křesťanských společenství (Komunity Blahoslavenství a Hebrejské farnosti) o židovské kořeny a o kontinuitu mezi židovstvím a křesťanstvím? Jaké jsou jejich inspirace/motivace?
3. Jak se vyvíjela praxe obou křesťanských komunit akcentující židovské kořeny? A případně, co ji ovlivnilo?
4. Co do budoucnosti tento model může říkat nám, křesťanům?

1.2 Status quaestionis

V českém (jazykovém) prostředí se tématu židovských kořenů křesťanské liturgie, přesněji křesťanské anafory, věnoval ve svých starších pracích prof. František Kunetka (Židovské kořeny křesťanské anafory, nově také v práci *Mysterium paschale*), židovské liturgii, tradicím a zvykům se věnují Pavla Damohorská a Bedřich Nosek, kteří působí na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy, době Ježíšově se věnuje Mireia Ryšková (*Doba Ježíše Nazaretského*), mesiánským židům a okrajově také Hebrejské farnosti Alvaro Grammatica (*Mesiánští židé a Mesiáš v kontextu současné židovské rozpravy o Ježíši z Nazareta*), židovským inspiracím Jan Samohýl (*Židovské inspirace křesťanství*) a Josef Blaha (*Židovské myšlení jako inspirace nejen pro křesťany*), liturgii Komunity Blahoslavenství diplomová práce Kristýny Dvořákové (*Slavení velikonočního tajemství v dnešní církvi a jeho židovské kořeny*), izraelskému tanci diplomové práce Anežky Šilarové (*Izraelský lidový tanec*) a Veroniky Zídkové (*Tanec jako náboženský projev, jeho historie a uplatnění v křesťanské liturgii*), bakalářská práce Milana Dvořáka (*Židovské folklorní tance v současném Izraeli*), židovsko-křesťanskému dialogu Pavel Hošek (*Židovská teologie křesťanství*) a Martin Prudký (*Zvláštní lid Páně*), etice mezináboženského dialogu Denisa Červenková (*Etika mezikulturního a mezináboženského dialogu*), Alžběta Dexlerová dějinám židovsko-křesťanských vztahů (*Jákob a Ezau na cestě smíření?*), rabínské literatuře Petr Sláma (*Tanu rabanan – antologie rabínské literatury*), židovským svátkům Jan Divecký, fenoménem nových komunit v katolické církvi se zabývá Petr Mucha (článek *Fenomén nových komunit v katolické církvi a příklady z Francie*).

1.3 Limity práce

Práce je tematicky a rozsahově limitovaná na výběr dvou skupin, o nichž pojednává druhá část práce. Těmito skupinami jsou Komunita Blahoslavenství a Hebrejská farnost. V případě možnosti pokračovat v práci by se tematicky nabízelo zpracovat další skupiny, pro které jsou důležité židovské kořeny (jako jsou například sestry Notre Dame de Sion), samostatnou studii by si zasloužila skupina židů, kteří věří, že Mesiášem byl Ješua, mesiánští židé.

V případě jazykové vybavenosti francouzštinou a hebrejštinou by bylo možné oslovit širší okruh respondentů (Komunita Blahoslavenství – francouzština, Hebrejská farnost – hebrejšтина), jedná se tedy o jazykový limit.

1.4 Jedinečnost tématu

Téma liturgie Komunity Blahoslavenství se objevuje v některých diplomových pracích (viz výše Status quaestionis), jejichž čeští autoři vycházejí z informací a liturgie české části komunity, avšak nezpracovávají téma liturgie komunity v Izraeli, ani nevedli rozhovory se zakladateli a blízkými spolupracovníky komunity. Originální je srovnání Hebrejské farnosti s vývojem a liturgií Komunity Blahoslavenství. Téma Hebrejské farnosti, alespoň co mi je známo, není rozpracováno kromě krátké zmínky, kterou uvádí Alvaro Grammatica v práci výše zmíněné. Platí to nejen v českém prostředí, ale i mimo něj (nemohu posoudit prameny psané hebrejsky). V zahraničním prostředí jsem objevila pouze diplomovou práci z roku 1982, a to v archivu Komunity Blahoslavenství. Tuto diplomovou práci využívám jako zdroj i v tomto textu. Dále najdeme zmínku v knize Marka Kinzera⁶ a v článku, který se dotýká tématu Hebrejské farnosti a odkazuje na další zdroje k tématu katolických křesťanů v Izraeli.⁷

⁶ KINZER, Mark. *Searching Her Own Mystery*. Eugene: Wipf and Stock Publisher, 2015.

⁷RACIONZER, Menzion Leon. *Hebrew Catholicism: Theology and Politics in modern Israel*. (PDF) [Hebrew Catholicism: Theology and Politics in Modern Israel* | leon racionzer - Academia.edu](#) (staženo 15. 11. 2023). Na konci článku je možno nalézt další odkazy k tématu.

2. Teoretická část: Židovské prameny křesťanské liturgie

V teoretické části se zaměřuji na mapování židovských pramenů, z kterých čerpá křesťanská liturgie. Nejprve se věnuji židovské liturgii a modlitbám a jejich jednotlivým prvkům. Navážu přehledem, které z židovských prvků modliteb a svátků najdeme v Novém zákoně, a pokračuji jednotlivými částmi křesťanské liturgie, ve kterých najdeme inspiraci židovskou liturgií.

Zvlášť se věnuji eucharistické modlitbě, liturgii hodin, svátkům a jednotlivým prvkům, které se objevují v křesťanské liturgii.

2.1 Prameny poznání židovské liturgie

V této části práce vycházím především z práce prof. Kunetky *Židovské kořeny křesťanské anafory*,⁸ dále z textů autorů Paula Bradshawa *The search for the origins of christian worship a Daily prayer in the early church*⁹ a Enrica Mazzy *The celebration of the eucharist*.¹⁰ Při popisu jednotlivých částí židovské modlitby také z práce Bedřicha Noska a Pavly Damohorské *Úvod do synagogální liturgie a Židovské tradice a zvyky*¹¹, Di Santeho¹² a dalších. Zdrojem mi byly také modlitební kniha sidur¹³, příručka *Praktický judaismus*¹⁴ a další.

Téma židovské liturgie a modlitby je těžko obsažitelné, existuje k němu bohatá literatura, ale máme k dispozici málo původních pramenů, které by nám s větší mírou jistoty pomohly určit, kdy se jak který prvek, způsob modlitby zažil a používal. Jak uvádí Bradshaw¹⁵, posun ve výzkumu vedl k tomu, že současní badatelé jsou si o mnoho méně jistí v tom, jak vypadala raná židovská liturgie – ve smyslu liturgie v Ježíšových dobách¹⁶. Modlitby se předávaly ústní formou, patřily k tzv. „ústní

⁸ František Kunetka, kněz, salesián, emeritní profesor a dlouholetý vedoucí katedry liturgické teologie CMTF UP v Olomouci, jeho práce představuje v českém prostředí jeden ze základních zdrojů k tohoto tématu.

⁹ Paul F. Bradshaw je anglikánským duchovním, emeritním profesorem liturgiky, zabývá se křesťanskou liturgií v prvních čtyřech stoletích. Více o něm např. pod tímto odkazem: <https://theology.nd.edu/people/paul-bradshaw/> (staženo 11.12. 2022).

¹⁰ Enrico Mazza je kněz a profesor liturgické historie na Università Católica del Sacro Cuore v Miláně. Více např. pod tímto odkazem <https://www.liturgia.it/content/addaicongress/interventi/Mazza.pdf> (staženo 11.12.22).

¹¹ Docent Bedřich Nosek je vedoucím oddělení judaistiky na HTF UK v Praze, docentka Pavla Damohorská je členem také tohoto oddělení.

¹² Carmine di Sante je biblický teolog, bývalý člen SIDIC (Service International de Documentation Judéo-Chrétienne).

¹³ Při psaní názvů židovských modlitebních knih, modliteb a svátků se řídím způsobem zaužívaným v tematické odborné literatuře (autorů B. Noska, komentáře k siduru a další). Také Ústav pro jazyk český AV ČR dovoluje psát v názvech židovských svátků malá i velká písmena, stejně tak příručka *Jak zacházet náboženskými výrazy*.

¹⁴ LAU, Me'ir Jisra'el Rav. *Praktický judaismus*. Praha: Nakladatelství P3K, 2012.

¹⁵ BRADSHAW, Paul F. *The Search for the Origins of Christian Worship*. 2. vydání. New York: Oxford University Press, 2002, s. 24.

¹⁶ To potvrzuje také prof. Kunetka ve své nejnovější práci: „... podobu židovstva v prvních křesťanských staletích posuzujeme často podle pramenů (Mišna, Talmud), které jsou pozdější, a nelze doložit, jakou skutečnou závaznost např. v době Ježíšově měly.“ KUNETKA, František. *Mysterium paschale*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2023, s. 22.

Tóře“¹⁷, zvláště složitější modlitby takto předávali jedinci, kteří se věnovali danému typu modlitby, na písemné zaznamenávání bylo pohlíženo s nevolí.¹⁸ Nejranější kompletní modlitební knihou, kterou známe, je sidur rav Amrama gaona z 9.století.¹⁹ Jedná se o kompilaci modliteb staršího data.²⁰ V gaonském období²¹ měli pravděpodobně věřící k dispozici různé psané texty modlitebních sborníků, modliteb, liturgických básní, výkladů.²² Mišna a talmudy jsou také souhrnem ústní tradice²³. Mišna²⁴ je první systematická rabínská sbírka z konce 2. století, redakce talmudů²⁵ proběhla v 5. a 6. století.

Zároveň existovala liturgická různost, mnohost ritů: „Židovští učenci se nejen nesnažili tyto různé zvyklosti odstranit, ale dodali jim dokonce závazný charakter. Podle jejich názoru se každý má řídit zvyky (minhagim) předků a zvyky místa, kde žije“²⁶. Jednotlivý prvek nemusel být praktikován všeobecně, rozrůzněnost byla jak myšlenková, tak v praxi. Chybou by bylo číst liturgickou praxi 1. století očima století pozdějších. Vždy vyvstává řada otázek, zda šlo o tehdy platný popis, popis autorovy zkušenosti nebo o jeho interpretaci.

Oba světy, židovský a křesťanský, se navzájem ovlivňovaly nejen ve svých počátcích. Kontakt neskončil rokem 70, ale od konce prvního století byl vliv judaismu v církvi, v té době skládající se už převážně z pohanů, okrajový.

¹⁷ Oproti tomu je „psaná Tóra“ – pět knih Mojžíšových

¹⁸ NOSEK, Bedřich – DAMOHORSKÁ, Pavla. Úvod do synagogální liturgie. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005, s. 26.

¹⁹ Svůj původ má v Babylonii, což je k poznání palestinských zvyklostí, které jsou relevantní pro hledání počátků křesťanské bohoslužby, obtížné.

²⁰ Dle Noska mají sidury své kořeny v bohoslužbě I. a II. chrámu. Nosek – Damohorská. Úvod do synagogální liturgie, s. 47.

²¹ Gaonské období je mezi nástupem islámu (r.641) a začátkem křižáckých válek (1095 n.l.) – SLÁMA, Petr. Tanu rabanan: antologie rabínské literatury. Praha: Vyšehrad, 2010, s. 68.

²² Nosek – Damohorská. Úvod do synagogální liturgie, s. 26.

²³ KUNETKA, František. Židovské kořeny křesťanské anafory. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2014, s. 13. A pokračuje: „...jejíž počátky sahají do raného židovstva. Ti, kdo se zabývali ústním podáním, nazýváme tanaity. Toto období vrcholí v osobě Jehudy ha-Nasiho (135–220), který utřídil a sepsal ústní tradici, jak se tehdy přednášela v palestinských školách, a nazval ji Mišna. Jeho smrtí končí údobí tanaim, nazvaných také období raných talmudistů, a začíná období amoraim, pozdějších talmudistů, které trvá do ukončení redakce obou talmudů, palestinského (cca 400) a babylonského (cca 500–550). Tím končí vlastní údobí rabinismu. Tyto generace učenců zpracovávají další část ústní tradice – Gemaru.“

²⁴ Mišna – soubor židovských zákonů a pravidel včetně obřadů liturgicko-kultovních (SANTE, Carmine Di. Židovská modlitba. Praha: Oikoymenh, 1995, s. 28). Je složena z 63 traktátů, které jsou rozděleny do šesti skupin. První traktát je traktát Berakot. Dělí se do devíti částí. 1.–3. Vyznání víry (Šema), 4.–5. Denní modlitba (Tefila), 6.–8. Modlitby k jídlu, 9. Modlitby při různých příležitostech.“ (Kunetka Židovské kořeny, s. 14).

²⁵ Po sepsání Mišny se sama stala předmětem studia a diskusí. Postupovalo se tak, že se přečetl článek Mišny, bádalo se o něm, diskutovalo, prostřednictvím srovnání se hledal význam, Talmud pak představuje souhrn těchto diskusí. Mišna je jakousi učebnicí, Talmud kritickým komentářem. Talmud se skládá ze dvou částí: první reprodukuje text Mišny, druhá část, nazvaná Gemara, představuje analýzu a výklad, „dokončení“ Mišny vyjasněním obtíží a rozvedením (Di Sante. Židovská modlitba, s. 31).

²⁶ Nosek – Damohorská. Úvod do synagogální liturgie, s. 24.

Zároveň mohl být v některých případech i vliv opačným směrem, to znamená, že křesťanská praxe ovlivnila pozdější židovské zvyky.²⁷

U Bradshawa se také ve více jeho dílech setkáme se zamyšlením nad Kumránskými svitky. Klade si otázku, zda odkazují jen na praxi malé skupiny, nebo odráží praxi raného judaismu.²⁸ Obecně shrnuto, Bradshaw se staví k možnostem zjistit, jaká liturgie byla konkrétně v době Ježíšově, poměrně skepticky, podle jeho názoru bude vyžadovat ještě řadu analýz.²⁹ Přesto se spolu s dalšími autory snaží o zachycení tehdejší praxe.

2.2 Židovská modlitební praxe

Jak tedy praxe vypadala? Přestože není možné zrekonstruovat židovskou modlitební praxi z dob Ježíšových, můžeme alespoň předpokládat, že se konaly pravidelné oběti v Chrámu³⁰, praxe každodenní (nebo alespoň třikrát týdně) modlitby synagogální³¹, rodinná modlitba, osobní modlitba. O všech těchto modlitbách budu psát níže.

2.2.1 Jednotlivé prvky a typy židovské modlitby

Nejprve bych se věnovala několika základním prvkům, částem nebo formám modliteb, které se objevují napříč všemi typy modliteb.

„Prostřednictvím modlitby je celému stvoření ‚připomínáno‘ jeho napojení na Stvořitele a Bohu je vzdávána neustálá chvála a dík jako odpověď na zjevení jeho velikosti a moci a na jeho láskyplné sdílení v dějinách vyvoleného národa. Spiritualita živé a plnokrevné modlitby umožňuje a napomáhá číst dějiny z pozice víry a vidět všude odlesk boží slávy a krásy.“³²

K základním prvkům židovské modlitební tradice, která je dle Kunetky doložená ve starozákonním období, patří beracha (požehnání)³³. Je základní modlitební formou starozákonního

²⁷ Bradshaw, *The Search*, s. 34... O vzájemném ovlivňování mluví například prof. Israel Yuval – podle jeho názoru z negativního vymezení židovství vůči křesťanství, které si byly tak blízko, vznikla pesachová Hagada – konference Pesach a večere Páně – 22. 11. 2019, ETF Uk – Institut ekumenických studií, Praha. A také YUVAL, Israel J. *Easter and Passover As Early Jewish-Christian Dialogue*. In BRADSHAW, Paul F. a HOFFMAN, Lawrence A. *Passover and Easter: origin and history to modern times*. Notre Dame, Ind.: University of Notre Dame Press, 1999, s. 99.

Další zmínka o možnosti vlivu křesťanských zvyklostí na židovské je v *Čítance židovsko-křesťanského dialogu*, Kalich, Praha 2003, s. 236 (je možné, že používání svící při šabatě je převzato z křesťanských zvyklostí?).

²⁸ Bradshaw. *The Search*, s. 35.

²⁹ Bradshaw. *The Search*, s. 35. Obdobně např. TAFT, Robert. *The Liturgy of the Hours in East and West*. Collegeville: The Liturgical Press, 1993, s. 3.

³⁰ Dle Bradshawa není podklad, na jehož základě by bylo možné určit přesný průběh. Bradshaw. *The Search*, s. 35.

³¹ Prvky synagogální liturgie budou popsány níže. Bradshaw opět uvádí, že se možná jednalo jen o individuální zbožnost. Bradshaw. *The Search*, s. 36.

³² Kunetka. *Židovské kořeny*, s. 2.

³³ O důležitosti berachy vypovídá, že úvodní z 63 traktátů Mišny a úvodní traktát Talmudu se nazývají Berachot.

člověka. Zdrojem veškerého požehnání je Bůh, Bůh žehná prostřednictvím lidí a sám může být objektem žehnání.³⁴

Od 60. let se objevují dva proudy mezi badateli, kteří se zabývají původem křesťanské modlitby: jeden z nich vychází z toho, že eulogein a eucharistein, které užívá Nový zákon, jsou odvoditelné od výrazu beracha, a že tedy z této modlitební formy je odvozen původ eucharistické modlitby. Druhý proud zastává názor, že je potřeba vyjít ze širší modlitební tradice, kterou nacházíme ve Starém zákoně, a prozkoumat i další typy modliteb, mezi něž patří i forma modlitby toda.

Toda³⁵ a beracha

U modlitební formy **toda** se jedná o modlitební literární druh, který je založen na teologii smlouvy. Je veřejným vyznáním Božích činů. Toda se ve Starém zákoně objevuje 31× ve významu chvála, díky, v žalmech obecně jako výraz pro díkyvzdání. Toda je veřejným vyznáním Božích činů – tak je inspirováno Mojžíšovo kantikum (Ex 15,1–21), Debořina píseň (Sd 5), prorocká literatura (Izaiáš, Jeremiáš), v chronistickém díle (1Pa 16,8–36) i v posledních spisech Starého zákona (Tób, Sír, Da).³⁶

Místo todot se objevuje berachot (a s ním výrazy chválit, prosit, vyprávět, vzpomínat), toda zůstává ve smyslu vyznávat chválu.³⁷

Beracha se postupně ustavuje jako základní modlitební forma, její časové zasazení se různí.³⁸ V poexilní době se začíná rozvíjet židovská denní a synagogální modlitba. Postupně se také vícero literárních forem (požehnání, modlitby, posvěcování) transformuje do berachot.³⁹ Po zničení chrámu v r. 70 po Kr. se beracha stala bohoslužebnou formou a stává se „obětí plodu rtů“.⁴⁰

Beracha může mít různé formy, a to od krátké doxologie – Požehnaný jsi, Bože, navěky – až po delší aklamace. Zdá se, že vyjádření události, která je důvodem žehnání Bohu, je starší než obecné vyjádření Božích kvalit. Jednoduchá anamnéze Boží moci se rozrůstala přidáváním různých

³⁴ „Žehnat Bohu neznámá nic jiného, než vyznávat a chválit jeho moc, svatost a velikost, dosvědčovat mu vděčnost a věrnost.“ Více Kunetka. Židovské kořeny, s. 4.

³⁵ Tímto druhem modlitebního prvku se zabývá např. i Bradshaw pod názvem hodayah – The Search, s. 44.

³⁶ Kunetka. Židovské kořeny, s. 6.

³⁷ Kunetka. Židovské kořeny, s. 11.

³⁸ Kunetka uvádí: „V údobí raného židovstva se beracha začíná krystalizovat jako základní modlitební forma.“ A zároveň: „V časovém ohraničení tohoto údobí (mysleno údobí raného židovstva – pozn. autora) vládne nejednotnost.“ A dále uvádí názory různých autorů – rozpětí začátku 500 př. K. – 164 př. K., na konci tohoto období se shodují na r. 70 po Kr. – Kunetka. Židovské kořeny, s. 12.

³⁹ Kunetka. Židovské kořeny, s. 12

⁴⁰ Kunetka. Židovské kořeny, s. 12.

částí do komplexní struktury, připomenutí Boží dobroty se také stávalo základem prosby, aby takto dál Bůh působil mezi svým lidem (1Kr 8, 56–61), můžeme ale také najít vyznání vin.⁴¹

Beracha je a byla hlavní modlitbou židovské liturgie a spirituality v každodenním životě, při každé příležitosti, prolíná se všemi typy modliteb. „*Věřící žid pronáší berachot při každé příležitosti, protože ty jsou pro něj integrální součástí dějin spásy a projevem Božího působení... Tato spiritualita vedla k vytvoření systému krátkých berachot, které prostupují čas dne i noci, celý životní prostor a vztahují se ke všem stvořeným věcem.*“⁴² V osobní modlitbě ráno při vstávání, večer při ulehání, během dne, při zvláštních příležitostech, tam všude se objevují. Provádí ranní modlitbu⁴³, večerní modlitbu⁴⁴, nejrůznější příležitosti, stejně tak jsou berachot před požíváním a po požívání různého jídla (modlitba po jídle bude důležitá pro vývoj eucharistické modlitby) a pití i při různých událostech přírodních a dalších.

Beracha je užita také při sobotní domácí liturgii,⁴⁵ v Modlitbě osmnácti požehnání (Šmone esre),⁴⁶ v synagogální liturgii je modlitba Šema Israel obklopena požehnáními, četba Písma také. Berachot se používaly i při dalších obřadech: například svatebních, při obřízce, ...

Současný judaismus rozlišuje tři typy požehnání: požehnání před vykonáním příkázání (birchot micvot: „...jenž jsi nás posvětil Svými příkázáními a nařídil nám...“), požehnání před užíváním radostí a potěšení tohoto světa, ať materiálními („...jenž dává vzrůst chlebu ze země...“), tak duchovními („...jenž nás vyvolil mezi všemi národy a dal nám Svou Tóru...“), a požehnání, kterými se vzdává Bohu chvála a díky (byla ustanovena učenci, např. „Požehnaný jsi Ty, Hospodine, Králi, jenž jsi vyvýšen chvalozpěvy“).⁴⁷

Beracha podle Bradshawa ve Starém zákoně je reakcí řečníka na událost, která se mu stala a skládá se z těchto prvků:⁴⁸ nejprve je úvodní požehnání (Požehnaný jsi, Hospodine), dále může být beracha rozšířená o anamnézy Božího činu a o motiv chvály v určité konkrétní situaci (např. jako je 1S 25,3), následuje prosba a přímluva a uzavření, že to vše bude sloužit i k větší cti a slávě Boží.

⁴¹ Bradshaw. *the Search*, s. 43.

⁴² Kunetka. *Židovské kořeny*, s. 17.

⁴³ První je beracha k umývání rukou „Požehnaný jsi, Hospodine, náš Bože, králi světa, který nás posvětil svými příkazy a nařídil umývání rukou.“ Dále beracha po použití toalety a řada krátkých berachot, která provázejí úkony patřící k ránu – zaslechnutí kokrhání kohouta, otevření očí, vstávání z lůžka, ... Viz Kunetka. *Židovské kořeny*, s.18, Sidur, který je celý složený z různých berachot.

⁴⁴ „Požehnaný jsi, Hospodine, náš Bože, králi světa, který přivádí spánek na mé oči a dřimotu na má víčka. Dopřej mi, Hospodine, Bože můj a Bože mých otců, abych odpočinul v pokoji a vstal v pokoji, aby mě neděsily mé představy nebo špatné sny a myšlenky a mé lože ať je před tebou bez poskvrny. Osvěť mé oči, ať neusnu spánkem smrti. Požehnaný jsi, Hospodine, který celý svět osvětluje svou slávou.“ Kunetka. *Židovské kořeny*, s. 19.

⁴⁵ Bude popsána níže, viz např. Kunetka. *Židovské kořeny*, s. 20.

⁴⁶ Bude také popsána v rámci této i druhé části práce.

⁴⁷ Jisrael Meir Lau: *Praktický judaismus*. Nakladatelství P3K, Praha 2012, s. 21.

⁴⁸ Srov. Bradshaw. *The early prayer*, s. 12, Kunetka. *Židovské kořeny*, s. 14.

Tak končí například Šalomounova modlitba (1Kr 8,60): „...aby všechny národy země poznaly, že Hospodin je Bůh; žádný jiný není“. V liturgickém prostředí se stalo zvykem uzavírat rozvinutou formu krátkým požehnáním, čímž se opakuje zahájení modlitby, a shromáždění se k němu připojilo odpovědí „Amen“.⁴⁹

Kadiš a keduša

Další dva prvky židovské bohoslužby představují **kadiš a keduša** – oba vycházejí z kořene kdš – kadoš – svatý⁵⁰. Vyznávají Boží svatost a jsou převzaty do křesťanské eucharistické modlitby⁵¹. Kadiš⁵² představuje v židovské bohoslužbě doxologii. Odděluje od sebe různé části bohoslužby a recituje se jeho část, či celý.⁵³ Při modlitbě keduša⁵⁴ se věřící spojují s anděly, kteří neustále oslavují Boha. To, co konají andělé v nebi, se tak odehrává na zemi. Toto pojetí liturgie, kde ta pozemská znázorňuje liturgii nebeskou, přešlo záhy do křesťanského chápání.⁵⁵

Šema⁵⁶

Šema Israel je vyznáním víry, které provází věřícího celým životem. Je základním kamenem židovské bohoslužby. Tato slova byla modlitbou i židovských mučedníků⁵⁷ a umírajících. Nejdůležitější a nejdražší jsou slova Šema a Echad. „Slovo echad (jeden) je spolu se slovem šema (slyš) patrně nejdražším a nejtajuplnějším slovem judaismu: opatruje tajemství Boží, jeho nejzávažnější a nejcharakterističtější přívlastek.“⁵⁸

⁴⁹ Bradshaw. The early prayer, s. 13.

⁵⁰ Pro úplnost dodám, že stejný základ má také kiduš.

⁵¹ Kunetka. Židovské kořeny, s. 29.

⁵² Di Sante uvádí, že podle badatelů je nejstarší část této modlitby odpověď shromáždění: „Ať je požehnáno Jeho veliké jméno navždy a na věky.“, což je téměř doslovným citátem Da2,20. s. 168.

⁵³ Jsou různé varianty kadiše: kadiš de-rabanam („kadiš za učence“ nebo v jiném překladu rabínský kadiš) po čtení a studiu talmudu, musí být přítomno alespoň deset osob (minjan); kadiš šalem („celý kadiš“), který pronáší předčítatel na konci důležitého liturgického oddílu, především po modlitbě Tefila; chaci kadiš („poloviční kadiš“), pronášený předčítatelem na konci krátkých liturgických jednotek; kadiš jatom („kadiš sirotků“) pronášejí truchlící pozůstalí, kteří ztratili milované blízké, na konci synagogální bohoslužby; kadiš de-it Chadata („pohřební kadiš“), pronášený na hřbitově při pohřbu mrtvého. Di Sante. Židovská modlitba, s. 169 – 170.

⁵⁴ „Nejdůležitějším přídavkem do Tefily po její redakci v Javne je tzv. keduša, v níž komunita Izraele společně s anděly proklamuje svatost Boží. Nosek. Úvod do synagogální liturgie, s. 81.

⁵⁵ Ukázky těchto dvou modliteb jsou uvedeny v Příloze č. 2 - kadiš a keduša.

⁵⁶ Modlitbu Šema rozpracovává detailně Di Sante (s. 56 a dál) i Nosek a Damohorská (Úvod do synagogální liturgie, s. 70 a dál).

⁵⁷ Di Sante. Židovská modlitba, s. 60 – Modlitba rabiho Akivy, který byl odsouzen k smrti po porážce povstání Bar Kochby.

⁵⁸ Di Sante, s. 56.

Nazývá se podle prvního slova úvodního verše: „Slyš (Izraeli, ...)“. Není přesně známo, jak byly dané úryvky vybrány, během 1. stol. měly své pevné místo a byly považovány za starobylé. Jedna z tradic připisuje jejich výběr Mojžíšovi.

Šema se skládá ze tří biblických pasáží a je obklopeno požehnáními, recitovalo se třikrát denně. Šema podle Di Santeho bylo součástí chrámové bohoslužby, bylo a je součástí synagogální liturgie i osobní modlitby. I Bradshaw, jinak velmi zdrženlivý, mluví o tom, že recitace Šema byla v době Ježíšově prokazatelná.

V Mišně je historický doklad o jeho struktuře, a to v souvislosti s chrámovou bohoslužbou. Čtení Desatera, Šema a požehnání před ním a po něm – to přešlo do synagogy kromě Desatera.⁵⁹ Nejkomentovanější v Mišně a Talmudu, a patrně nejstarší, je první verš Dt 6,4. V dalších fázích se přidaly verše následující.

Nejprve tedy verš Dt 6,4: „Slyš, Izraeli, Hospodin je náš Bůh, Hospodin je jediný.“

Pak se připojily verše Dt 6,5–9: „*A budeš milovat, Hospodina, svého Boha, celým svým srdcem a celou svou duší a celou svou silou. A budou tato slova, která ti dnes přikazují, ve tvém srdci. Budeš je učit své syny a budeš o nich mluvit, když budeš sedět ve svém domě a když půjdeš cestou a když budeš uléhat a když budeš vstávat. Uvážeš si je jako znamení na ruku svou a budou ti ozdobou mezi očima tvýma. A napíšeš si je na věřeje svého domu a své brány.*“⁶⁰

Ve třetí fázi byly přidány verše z Dt 11,13–21: „*A když budete opravdu poslouchat Má přikázání, která vám dnes přikazují, milovat Hospodina, vašeho Boha, a sloužit mu celým srdcem a celou svou duší, dám déšť vaší zemi v pravý čas, déšť ranní i pozdní, a ty budeš sklízet své obilí, své víno a svůj olej. A dám pastvu na tvé pole pro dobytek a budeš jíst a nasytíš se. Střežte se, aby nebyla svedena vaše srdce a nesešla na scestí a nesloužili jste cizím bohům a neklaněli se jim. To by vzplanul hněv Hospodinův na vás a uzavřel by nebesa a nebylo by deště a země by nevydala svou úrodu a vy byste byli vbrzku vyhlazeni z té dobré země, kterou vám Hospodin dává. Vložte tato Má slova do svého srdce a do své duše a uvažte je jako znamení na vaše ruce a budou pamětní páskou mezi vašimi očima. A budete jim vyučovat své syny a mluvit o nich, když budeš sedět ve svém domě a když půjdeš cestou a když budeš uléhat a když budeš vstávat. A napíšeš je na věřeje svého domu a své brány. Aby byly rozmnoženy vaše dny a dny vašich synů na té zemi, kterou přísahal Hospodin vašim otcům dát ji vám, jako dny nebes na zemi.*“⁶¹

⁵⁹ Di Sante. Židovská modlitba, s. 53.

⁶⁰ Sidur, s. 55.

⁶¹ Sidur, s. 57.

A z Nu 15,37–41 další verše: „*A řekl Hospodin Mošemu řka: Mluv k synům Izraele a řekni jim, ať si dělají třásně na rohy svých oděvů po všechna pokolení a ať dají na třásně na rozích šňůrku barvy blankytné modři, a budete mít třásně a budete se na ně dívat, abyste si připomínali všechna přikázání Hospodina a abyste je činili, a nenásledovali jen své srdce a své oči, za nimiž smilněte. Tak si budete připomínat a činit všechna Má přikázání a budete svatí svému Bohu. Já jsem Hospodin, váš Bůh, který vás vyvedl ze země egyptské, abych vám byl Bohem. Já jsem Hospodin, váš Bůh.*“⁶²

Byla připojena dvě nejdůležitější požehnání: Emet ve-jaciv („Pravdivé a jisté“) a Ahava raba („Nesmírnou láskou“). Později byla připojena další berachot, požehnání.

Tefila

Tato modlitba, přesněji série požehnání, se nazývá také Šmone esre nebo Amida. Tefila znamená modlitba, podle Di Santeho je tento název nejpůvodnější: „Modlitba jako vyjádření vztahu k Bohu a k jeho Tóře, prostřednictvím níž duše jakoby v záři slunce odkrývá svoji identitu, čímž se zbavuje špinavých nánosů a klamných představ, které působí její odcizení.“⁶³ Název Amida znamená „modlitba recitovaná ve stoje“. A Šmone esre znamená v překladu osmnáct, protože původně obsahovala osmnáct částí, osmnáct požehnání.

Podle Bradshawa ne všechny části pocházejí z počátku prvního století: alespoň některé byly složeny po pádu Jeruzaléma v roce 70 n. l., zatímco Talmud připisuje současné uspořádání modlitby Simeonu ha-Pakoli (asi 110 n. l.). Navíc i k této modlitbě mohl jednotlivec stále svobodně přidávat své vlastní prosby. Způsob modlitby byl takový, že se chazan⁶⁴ modlil Šmone esre za všechny, společenství věřících stvrdilo modlitbu svým „Amen“, pak byl prostor pro připojení vlastních požehnání – věřící se modlili potichu.⁶⁵

Také Di Sante mluví o nejasném původu této modlitby (je jen několik neurčitých zmínek v rabínské tradici a Talmudu), podle něj se většina badatelů shoduje, že její počátky ve smyslu obecného uspořádání sahají do druhého století před Kristem. Podle výroků v Mišně byla v 1. stol. modlitba Tefily už rozšířená.

Daly by se určit tři fáze: období druhého Chrámu, kdy byla už některá požehnání používána, nepochybně první tři a poslední tři, druhou fází představuje redakce v Javne (Jamne) po r. 70

⁶² Sidur, s. 57.

⁶³ Di Sante. Židovská modlitba, s. 81.

⁶⁴ Chazan je ten, kdo vede v synagoze modlitby.

⁶⁵ Bradshaw. The early prayer, s. 17.

po zboření Chrámu, kdy bylo stanoveno pořadí požehnání a přesné znění jejich závěrečných požehnání. Bylo také rozhodnuto o obecném obsahu každého požehnání, ne však o přesném znění. Třetí fáze se kryje s obdobím prvních sidurů, kde už je úplný text osmnácti požehnání.⁶⁶

Tam, kde to bylo možné, šlo o společnou modlitbu v synagoze, kde to možné nebylo, šlo o modlitbu osobní. Zahrnuje v sobě všechny aspekty modlitby: obsahuje velebení i díkyvzdání, vyznání i prosbu.

Uspořádání Tefily

Jedná se o řadu požehnání a krátkých modliteb, devatenáct ve všední dny, sedm o šabatu a svátcích. Modlitba je uspořádaná do tří oddílů: nejprve jsou tři úvodní požehnání, pak třináct prostředních a nakonec tři závěrečná požehnání. První tři velebí Hospodina a jejich tématem je Hospodin jako ten, který oživuje. Zároveň každé je spojeno s jedním z patriarchů: Boží velikost s Abrahamem, Boží moc nad životem s Izákem a transcendentální aspekt s Jákobem. Tři závěrečná požehnání mají svůj původ podle Noska v chrámové bohoslužbě – prosba za přijetí oběti se mění na prosbu za přijetí modliteb, druhá v obou případech děkuje a třetí je modlitbou za mír jako odpověď na požehnání – kdysi v Chrámu na požehnání kohena⁶⁷ na konci obětního rituálu, teď předčítatele. Třináct prostředních jsou prosby o rozum, pochopení, odpuštění hříchů, obnovu Izraele, dobré zdraví a živobytí ...

Nejsložitěji přijímané je požehnání proti nepřátelům, kacírům, birkat ha-minim. Podle jedné verze bylo složeno v Javne, podle jiné už mnohem dřív a obecněji, jen se pak zkonkretizovalo tak, aby zahrnujlo také židokřesťany.

Nosek se vyjadřuje při výkladu tohoto požehnání nekompromisně, podle něj se jednalo o nezbytné opatření kvůli kritické situaci, kdy byli židé pronásledováni a někteří židokřesťané spolupracovali s Římany a udávali je.⁶⁸

Historicky byly různé verze s výrazy mešumadim (odpadlíci, zrádci, možná dokonce pokřtění), minim (kacíři), nocrim (nazorejci) Někteří tuto část vypouštějí (reformovaný judaismus), někteří ji vnímají jako modlitbu proti zlu, proti hříchu člověka. Řeší se i to, jestli někoho zatratit a vyobcovat není v rozporu s vírou v Boha a jeho lásku.⁶⁹

⁶⁶ Di Sante, s. 84.

⁶⁷ Kněz (z rodu áronova).

⁶⁸ Nosek a Damohorská. Úvod, s. 76.

⁶⁹ Di Sante. Židovská modlitba, s. 106.

Tefila o šabat a svátcích

O šabat a svátcích není zvykem prosit, ani v Chrámu nebyly přijímány prosebné oběti. Proto je tato modlitba složena ze tří prvních a tří závěrečných požehnání, mezi ně je vsunuto jedno požehnání, které prohlašuje svatost daného dne („Pochválen budiž, Hospodine, jenž posvěcuje šabat...“). Výjimku tvoří Tefila na Roš ha-šana, která má ještě dvě další požehnání.⁷⁰

Členění Tefily podle Di Santeho⁷¹:

A) Úvodní požehnání – Chvála Boha – 1. Ty jsi Bůh, 2. Ty jsi všemohoucí, 3. Ty jsi svatý

A proto tě prosíme o:

B) Třináct prostředních proseb

a. Statky duchovní – 4. Chápání, 5. Pokání, 6. Odpouštění

b. Statky hmotné – 7. Osobní svobodu, 8. Zdraví, 9. Hojnost, 10. Znovusjednocení rozptýlených

c. Statky společenské – 11. Úplnou spravedlnost, 12. Potrestání nepřátel, 13. Odměnu spravedlivých, 14. Nový Jeruzalém, 15. Mesiáše, 16. Vyslyšení modliteb

A proto:

C) Tři závěrečná požehnání – Děkuvzdání Bohu – 17. Obnov bohoslužby v Jeruzalémě, 18. Přijmi naše děkuvzdání, 19. Dej nám pokoj

Čtení z Písma

Povinnost studovat Tóru vychází z Dt 6,7: „Budeš je vštěpovat svým synům a budeš o nich rozmlouvat, když budeš sedět doma nebo půjdeš cestou, když budeš uléhat nebo vstávat.“

Kvůli významu Tóry patří její předčítání a výklad k prastaré tradici, její původ je připisován už Mojžíšovi.⁷² Četba a studium Tóry se stalo formou služby Hospodinu a nedílnou součástí synagogální liturgie do konce prvního století. Četba byla obklopena požehnáními, před čtení je umístěno toto požehnání: „Pochválen budiž Hospodine, Bože náš, králi světa, jenž vyvolil nás ze všech národů a dal nám zákon svůj. Pochválen budiž Hospodine, dávající zákon.“ Po četbě: „Pochválen budiž Hospodine, Bože náš, králi světa, jenž dal nám zákon pravdy a život věčný vštípl v nás. Pochválen budiž Hospodine, dávající zákon.“⁷³ Následoval překlad do místních jazyků a vysvětlení v homilii.

⁷⁰ Nosek a Damohorská. Úvod, s. 77.

⁷¹ Di Sante. Židovská modlitba, s. 88.

⁷² Di Sante, s. 113.

⁷³ Nosek a Damohorská. Úvod do synagogální liturgie, s. 78.

Původně se nečetla Tóra podle úseků, ale nejprve byly vybírány úryvky, které se četly o svátcích a postních dnech. Později záleželo na výběru předčítatele⁷⁴, až okolo redakce Mišny na konci 2. stol. se začalo s četbou navazujících úryvků.

Byl ustanoven tříletý a jednoroční cyklus čtení Tóry. Tříletý cyklus čtení byl palestinskou praxí, babylonský oproti tomu byl roční, tato praxe nakonec převážila. Část Tóry na daný týden se nazývá paraša (nebo sidra), v ročním cyklu je Tóra rozdělena na 54 oddílů. První paraša, nazvaná Berešit (Na počátku), se čte o slavnosti Simchat Tora (Radost z Tóry)⁷⁵, poslední paraša se čte opět o tomto svátku. V synagoze se předčítalo z Tóry v pondělí, ve čtvrtek a v sobotu (stejný úryvek). Pondělí a čtvrtek byly zvoleny patrně podle toho, že ten den byly ve městě trhy.⁷⁶

Kromě Tóry se četlo o šabatu a o svátcích také z Proroků (tzv. Haftara), pasáž z Proroků byla vybírána v souvislosti s daným úryvkem Tóry.

Každý z těchto tří prvků se vyvíjel až do sepsání prvního siduru: například požehnání vážící se k Šema bylo rozšířeno o téma vykoupění, před a po Tefily byly přidány žalmy a do Tefily bylo přidáno 19. požehnání a keduša, byla rozšířena ranní, odpolední i večerní modlitba, rozvinul se kadiš, došlo ke změně šabatové liturgie.⁷⁷

Osobní modlitba

„V Bibli jsou zaznamenány soukromé modlitby téměř u každé důležité osobnosti. Obecně řečeno tyto osobní modlitby v Bibli... se podobaly modlitbám pronášeným i v naší současnosti.“⁷⁸ Nosek jako příklad uvádí modlitbu Šalamouna při zasvěcení Chrámu (1Kr 8,23. 27–30) a ukazuje na ní obvyklé prvky modlitby: velebení – díkyvzdání – vyznání – prosba. Jeho modlitba je přímo určená Hospodinu. Některé další biblické modlitby jsou pouze prosebné a „slibující“ (Sd 11,30–31, Gn 28,20–22, Nu 21,2, 1S 1,11), jinde se s Hospodinem diskutuje (Gn 18,23–25, Gn 32,11–13, Ex 32,31–32, Jr 32,16–25), někde je přítomno pouze velebení (Ex 15,1–2). Specifický typ modlitby, už bez určení konkrétní osoby a jejího příběhu, pak představují žalmy.⁷⁹

Petr Sláma také uvádí, že rabínské židovství zná i spontánní modlitbu jednotlivce, je zmíněna v traktátu Mišny Brachot.⁸⁰

⁷⁴ To je také patrně situace Ježíše předčítajícího a kázajícího v synagoze (L 4,16-21).

⁷⁵ Poslední v podzimní řadě svátků – nejprve jsou tzv. velké svátky Roš ha-šana (Nový rok), Jom kipur (svátek smíření), Sukot (svátek stánků).

⁷⁶ Tuto praxi zavedl Ezdráš po návratu z exilu, aby se mohli předčítání účastnit i lidé z venkova, kteří v tyto dny přicházeli do města na trh.

⁷⁷ Nosek a Damohorská. Úvod do synagogální liturgie, s. 81–103.

⁷⁸ Nosek a Damohorská. Úvod do synagogální liturgie, s. 50.

⁷⁹ Srov. Nosek a Damohorská. Úvod, s. 51–52.

⁸⁰ Sláma. Tanu rabanan, s. 160.

O významu modlitební formy beracha už byla řeč. Zbožný žid by jich měl pronést během dne nejméně sto.⁸¹

Ráda bych teď uvedla konkrétní příklady, jak tato forma modlitby provází věřícího. Základní modlitbou je požehnání hned po probuzení a večer při uléhání, během dne pak je k dispozici řada požehnání při nejrůznějších příležitostech: při použití toalety, při cestách⁸², práci, odpočinku, nemoci, až po požehnání a modlitbu například při blížící se smrti⁸³.

Uvedu některé z ranních a večerních modliteb, dále pak několik dalších.

Ráno

„Vzdávám Tobě, díky, Králi živý a věčný, žes mi vrátil mou duši ve Své milosti, Tvá věrnost je neskonalá.“⁸⁴ A následuje beracha k umývání rukou.⁸⁵ „Požehnaný jsi, Hospodine, náš Bože, králi světa, který nás posvětil svými příkazy a nařídil umývání rukou.“

„Bože můj, duše, kterou jsi mi dal, je čistá; tys ji ve mně stvořil, tys ji utvářel, tys mi ji vdechl. Ty ji ve mně zachováš a v budoucnu mi ji odejmeš, ale potom mi ji opět vrátíš. Po celý ten čas, co je duše ve mně, vzdávám ti díky, Hospodine, Bože můj a Bože mých otců, vládce nad všemi díly, Pane všech duší. Požehnaný jsi, Hospodine, jenž navrácí duše do mrtvých děl.“⁸⁶

„Když uslyší zakokrhání kohouta, ať řekne: ‚Požehnaný, jenž dal kohoutovi rozum, aby rozlišoval mezi dnem a nocí.‘ Když otevře oči, ať řekne: ‚Požehnaný, jenž činí, že slepý vidí.‘ Když se posadí na lůžku, ať řekne: ‚Požehnaný, jenž osvobozuje zajaté.‘ Když se obléká, ať řekne: ‚Požehnaný, jenž odívá nahé.‘ Když se vztyčuje, ať řekne: ‚Požehnaný, jenž napřimuje schýlené.“⁸⁷

A následuje řada dalších požehnání. Poslední z ranních požehnání je: *„Když si omývá obličej, ať řekne: ‚Požehnaný, jenž snímá pouta spánku z mých očí a ospalost z mých víček. Bud' vůle tvá, Hospodine, Bože můj, navyknout mě na tvůj Zákon. Učiň, abych lpěl na tvých příkazech a nedej mi přijít do moci hříchu a nespravedlnosti, pokušení a hanby a ohni mou povahu, aby se ti poddala. Chraň mě před zlým člověkem, před špatným společníkem, a učiň, abych se přimknul k povaze dobré, k dobrému společníkovi zde v tvém světě. Učiní, abych dnes i každého dne našel milost, lásku a milosrdenství v očích tvých a v očích všech, kteří mě vidí, a konej dobré skutky v můj prospěch. Požehnaný si, Hospodine, jenž koná dobré skutky pro dobro lidu Izraele.“⁸⁸*

⁸¹ Nosek a Damohorská. Úvod, s. 67.

⁸² Sidur, s. 569

⁸³ Di Sante. Židovská modlitba, s. 137.

⁸⁴ Sidur, s. 3.

⁸⁵ Proč umývání rukou? Na to nám odpovídá „Praktický judaismus“: například protože vstupujeme do služby Bohu, spánkem jsme prošli malou smrtí, možná jsme se dotkli něčeho nečistého, ... srov. s. 19.

⁸⁶ Di Sante, s. 132. Srov. Sidur, s. 11.

⁸⁷ Di Sante, Židovská modlitba, s. 132–133. Celé znění modliteb tamtéž, srov. Sidur s. 3–15.

⁸⁸ Di Sante s. 133, srov. Sidur s.11., Kunetka. Židovské kořeny, s. 18.

To, že modlitba provází všechny lidské úkony, demonstruje požehnání po použití toalety: „*Požehnaný jsi, Hospodine, Bože náš, Králi světa, jenž stvořil člověka s moudrostí a vytvořil v něm otvory a průchody. Je dobře známo před tvým slavným trůnem, že kdyby se i jen jeden z nich uzavřel či kdyby došlo k nějakému přerušení, nebylo by možné žít a stát před tebou. Požehnaný si, Hospodine, jenž zázračně pečuje o veškeré tělo.*“⁸⁹

Večerní modlitba při uléhání a další modlitby

Skládá se ze Šema a požehnání: „*Požehnaný si, Hospodine, Bože náš, Králi světa, jenž činí, že pouta spánku padají na mé oči a dřímota na má víčka. Bud' vůle tvá, Hospodine, Bože můj a Bože mých otců, abys mi dal ulehnout v pokoji a opět v pokoji povstat. Ať mě neruší špatné myšlenky, ani zlé sny, ani zlé představy, ale ať je mé lože před tebou neposkvřené. Osvětli mé oči, abych nespal spánkem smrti, neboť jsi to ty, který dává světlo zřítelnici oka. Požehnaný jsi, Hospodine, jenž osvětluje celý svět svou slávou.*“⁹⁰

Dále můžeme najít v Siduru například modlitbu na cestu, řadu děkovných požehnání a požehnání nad přírodními jevy. Jako příklad uvedu tato: „*Při spatření blesku nebo neobvyklých přírodních jevů: „Požehnaný jsi, Ty, Hospodine, Bože náš, Králi všehomíra, činící dílo stvoření.“ Při spatření oceánu nebo moře: „Požehnaný jsi Ty, Hospodine, Bože náš, Králi všehomíra, jenž jsi učinil veliké moře.“ Další požehnání jsou při spatření duhy, při spatření krásných lidí, zvířat, rostlin nebo věcí, při spatření kvetoucích stromů na jaře, ale i spatření učence znalého v Tóře nebo učence světského, při dobrých a špatných zprávách, při pořizení si a oblékání nového oblečení, při cestě a mnoho dalších.*“⁹¹

Zajímavá je také zmínka o důležitosti modlitby za druhé: „*Každý, kdo může prosit o slitování pro svého bližního a nečiní tak, je nazýván hříšníkem, neboť je řečeno: „Jsem dalek toho, abych proti Hospodinu hřešil a přestal se za vás modlit.“ (1S 12,23).*“⁹²

Rodinná modlitba

Jak jsem zmínila výše, beracha provázela život zbožného žida od rána do večera. Byla také nedílnou součástí společných modliteb rodinných či v domě hostitele. Patřilo k nim hlavně požehnání u jídla. „*Prvořadým posvátným místem židovské liturgie je domov, který je považovaný*

⁸⁹ Srov. Sidur, s. 11.

⁹⁰ Di Sante, s. 35, srov. Kunetka, s. 19.

⁹¹ Sidur, s. 565–569.

⁹² Talmud pro každého s. 123, srov. Talmud, Berakhoth, s. 52 (Der Babylonische Talmud. 1. Band. Berlin: Verlag Bibliion, 1929).

za ‚svatyni‘.⁹³ Tři hlavní domácí oslavy představuje každodenní jídlo, každotýdenní oslava šabatu a každoroční oslava svátku Pesach.

Požehnání u jídla

Hostina probíhala tak, že nejprve si účastníci umyli ruce, následoval předkrm, který byl jeden individuálně, předcházel mu kalich vína, nad kterým pronášel požehnání každý sám za sebe (ještě nebylo vytvořeno společenství), stejně tak i nad každým chodem předkrmu.

Hlavní jídlo probíhalo v jídelním sále, vleže, nejprve se umývaly opět ruce, byl namíchán první kalich, hostitel vsedě vzal do rukou chléb a pronesl nad ním požehnání, hosté stvrdili, že beracha byla pronesena i jejich jménem, odpovědí „Amen“. Pak hostitel lámal chléb a rozdělval hostům. Nad kalichem vína mohlo, ale nemuselo, být proneseno též požehnání. Po skončení jídla, během něhož případně pronášel každý požehnání soukromě, následovala modlitba po jídle (Birkat ha-mazon, požehnání po jídle), která se pronášela nad kalichem naplněným vínem – ten se nazýval kalich požehnání.⁹⁴

Souhrnně byl tedy jako první ritus chleba (na začátku hostiny) – požehnání, lámání a rozdělení, jeho snědení, následovalo jídlo a po něm ritus kalicha (po skončení jídla) – požehnání, rozdělení, pití.⁹⁵

Každé jídlo bylo uvedeno požehnáním nad chlebem. I v domácí liturgii otec chléb žehná, láme a rozdílí (o šabatu). Chléb⁹⁶ je základní potravinou, znamením toho, že Bůh udržuje člověka při životě svými dary. Požehání zní: „Požehnaný jsi, Hospodine, náš Bože, králi světa, který vyvádí ze země chléb.“⁹⁷

Birkat ha-mazon

Modlitba po jídle, která se nazývá Birkat ha-mazon vychází dle rabínského podání přímo z Tóry (Dt 8,10) jako jediná beracha. Pronášela se nad kalichem, který byl naplněný neředěným vínem, voda se nalévala až po naplnění kalicha.

⁹³ Di Sante. Židovská modlitba. s. 139.

⁹⁴ Srov. Kunetka. Židovské kořeny, s. 37–38.

⁹⁵ Srov. Kunetka. Židovské kořeny, s. 39.

⁹⁶ Chléb v tomto kontextu připomíná oběť, manu. Kunetka s. 41.

⁹⁷ Kunetka. Židovské kořeny, s. 40.

Požehnání se skládalo původně ze tří částí, později ze čtyř částí, které byly různého stáří (první dvě patří ke starším modlitbám, první je možná už z doby předmakabejské, třetí existovalo v 1. stol., po pádu Jeruzaléma bylo pozměněno, čtvrté je pozdější).⁹⁸

Zdá se, že v Ježíšově době byla modlitba po jídle třídílná (v Mišně se mluví o modlitbě tří požehnání – v době redakce Mišny muselo jít o dlouhou tradici, která sahala do 1. pol. 1. stol., to samé potvrzuje i tradice Talmudu). Celá modlitba je uvedena dialogickou výzvou, která se používala s velkou pravděpodobností také už v Ježíšových časech. Úvodní dialog se také vyskytuje před modlitbou Šema a před čtením z Tóry v synagogální liturgii.

Podle Mišny nemůže být nic snědeno a vypito, aniž by nad tím nebylo proneseno požehnání. Toto bylo formalizováno patrně později, ale základem pro to bylo požehnání nad chlebem a kalichem. Běžně se užívala modlitba o třech částech, která se později stala základem modlitby Birka ha-mazon.

První požehnání (beracha) je univerzální a kosmické (Bůh je chválen jako ten, kdo živí), druhé je historické a partikulární, vyjadřující dík za zaslíbenou zemi (včetně tématu zákona a smlouvy). Třetí požehnání je prosbou o Boží milosrdenství nad Izraelem a Jeruzalémem, obsahuje prosbu za Jeruzalém a Chrám, prosbu za hmotnou prosperitu a závěrečnou formuli. V prosbách nechybí chvála.⁹⁹

Šabat¹⁰⁰

Třemi hlavními prvky rodinné oslavy šabatu jsou podle Di Santeho úvodní požehnání recitované ženou, závěrečné požehnání recitované mužem a kiduš.¹⁰¹

Začátek šabatu představuje zažehnutí svící paní domu. Tomu předchází jedna modlitba, po zažehnutí svící následuje další: „Požehnaný jsi, Hospodine, Bože náš, Králi světa, jenž nás posvětil svými příkazy a nařídil nám zažehnout tato světla šabatu.“¹⁰²

Kiduš, který rabínská tradice řadí do 5. stol. př. Kr.,¹⁰³ pronáší pán domu nad slavnostní tabulí po rozžehnutí svící. Modlí se požehnání a předává pohár vína dalším a po následném požehnání rozděljuje chléb. Poté je na řadě vlastní slavností večere, po ní písně. Modlitba se skládá z požehnání nad vínem, nad šabatem a nad chlebem.

⁹⁸ Kunetka, Židovské kořeny, s. 42.

⁹⁹ Kunetka, Židovské kořeny, s. 48.

¹⁰⁰ O šabatu je uvedeno více informací v kapitole o Komunitě Blahoslavenství ve druhé části práce.

¹⁰¹ Di Sante, Židovská modlitba, s. 148.

¹⁰² Di Sante, s. 150.

¹⁰³ Di Sante, s. 151.

„Požehnaný jsi Ty, Hospodine, Bože náš, Králi všehomíra, stvořiteli plodů vinné révy (Amen). Požehnaný jsi Ty, Hospodine, Bože náš. Králi všeho míra, jenž jsi nás posvětil svými příkázáními a projevil nám milost, a s láskou a v milosti dal nám za dědictví Svůj svatý šabat na připomínku díla stvoření. Neboť tento den je počátkem svatých shromáždění, připomínkou vyjití z Egypta. Neboť nás sis vyvolil a posvětil ze všech národů. A Svůj svatý šabat s láskou a milostí dal jsi nám za dědictví. Požehnaný jsi Ty, Hospodine, jenž posvěcuješ šabat. Požehnaný jsi Ty, Hospodine, Bože náš, Králi všehomíra, jenž dává chléb ze země.“¹⁰⁴

Součástí rodinné oslavy šabatu je také požehnání otce dětem, které je stejné jako kněžské požehnání (Nu 6,24 – 26), zpěv šalom alechem („Pokoj s vámi, andělé strážci“) a Chvála ženy statečné (Př 31,10 – 31).

Na závěr jsou recitovány verše ze žalmu 126 (šir hama alot) a Birkat ha-mazon.

Na samotný závěr šabatu v sobotu podvečer se modlí havdala („odlišení, oddělení“): je složena ze čtyř krátkých požehnání pronášených nad pohárem vína, kořením, nad svíci.¹⁰⁵

Seder pesachový¹⁰⁶

Sederová slavnost, vážící se ke svátku Pesach, má svůj průběh ukotvený v Pesachové Hagadě¹⁰⁷. Je rozdělena do čtrnácti částí. Více se jí budeme věnovat v kapitole věnované Poslední večeři.

Na tomto místě tedy uvedu jen výčet částí:

1. Kadeš–kiduš, požehnání nad vínem (1. pohár)
2. Urchac – omytí rukou bez požehnání
3. Karpas–pojedení zeleniny namočené například v octě na připomínku otroctví, s požehnáním
4. Jachac – rozlomení středního macesu a schování jedné části
5. Magid – naplní se 2. pohár vína a vypravěč vypráví příběh o vysvobození z Egypta, čte se Hagada. Nejmladší se ptá na odlišnosti této noci, jsou představeny čtyři typy lidí a jejich reakce, je recitováno Dajenu.¹⁰⁸
6. Rochca – omytí rukou s požehnáním
7. Moci – požehnání nad chlebem.
8. Maror – pojídají se hořké byliny namáčené do charosetu, sladké směsi z nastrohaných jablek a oříšků.
9. Korech – hořké byliny se vloží do macesů a sní se.
10. Šulchan orech – sváteční večeře: začíná se předkrmem skládajícím se z vejce a dalších zvláštních pokrmů, kdy každý má symbolický význam.
11. Cafun– skryté: nalezne se skrytá část macesu.
12. Barech - požehnání po jídle– Birkat ha mazon: naplní se 3. pohár vína a

¹⁰⁴ Sidur, s. 193–195, Di Sante, s. 151.

¹⁰⁵ Di Sante, s. 154.

¹⁰⁶ Seder znamená pořádek.

¹⁰⁷ Budu čerpat z Pražské pesachové Hagady, dále Di Santeho a Praktického judaismu.

¹⁰⁸ Dajenu – Je mi dáno Di Sante, s. 163.

nakonec se vypije. 13. Halel – chvála: naplní se 4. pohár a odřikají se žalmy 115–118 a vypije se pohár. 14. Nirca – ohlašuje se závěr pesachového sederu a prosí se, aby Bůh zůstal navždy osvoboditelem Izraele. Zpívají se různé lidové písně a říkanky.¹⁰⁹

Synagogální liturgie

Kromě osobní modlitby a modlitby rodinné, spojené s jídlem, je dalším typem liturgie synagogální bohoslužba.

Název synagoga pochází z řeckého syn-agog (shromaždiště, shromáždění) a je překladem hebrejského bet ha-kneset (dům shromáždění). Její původ je pravděpodobně v neformálních shromážděních židovských exulantů v Babylonii.¹¹⁰ Vymezuje ji společenství, pro bohoslužbu je potřeba přítomnost alespoň deseti mužů (kteří prošli obřadem bar micva, tento minimální počet se nazývá minjan).

Co se týká průběhu synagogální liturgie, Bradshaw uvádí, že u ní nemáme dostatek podkladů k tomu, aby se dalo s určitostí říct, jak vypadala. Mišna uvádí, že dvakrát denně se citovala Šema obklopená určitým počtem požehnání, toto bylo pravděpodobně praktikováno už před zničením Chrámu, někde byla modlitba kombinována s předcítáním Desatera. Tefila (Šmone esre) se dle Mišny modlila třikrát denně, ale ani tady není úplně jasné, odkdy tak bylo (od patriarchů?), není také jasně řečeno, že náplní modliteb bylo Šmone esre. Pravděpodobně byl jasný počet požehnání, jejich obsah a pořadí než jejich doslovné znění. Je možné, že vedle sebe existovaly u různých skupin dvě modlitební tradice (dvakrát denně recitace Šema, u jiné skupiny třikrát denně Šmone esre), které se teprve během 2. a 3. století propojily.

Jednotlivé hlavní prvky liturgie byly uvedeny výše, v této části uvedu, který prvek, modlitba, k jaké části patří, případně doplním, co nebylo uvedeno.

V synagoze se konají modlitby třikrát denně: ranní liturgie (šacharit), odpolední (mincha) a večerní (maariv).

¹⁰⁹ V příloze č. 5 jsou porovnány jednotlivé části sederu v tabulce společně s tím, co se odehrávalo během Ježíšovy poslední večeře.

¹¹⁰ Nosek a Damohorská. Úvod, s. 53.

Podle di Santeho se skládá:¹¹¹

Ranní bohoslužba: požehnání a úvodní žalmy, kadiš, Šema, Tefila, kadiš, Alenu, Kadiš truchlícího, závěrečné modlitby.

Odpolední bohoslužba: žalm, kadiš, Tefila, Alenu,¹¹²kadiš.

Večerní bohoslužba: Krátké čtení z žalmů, Šema, Tefila, kadiš, Alenu, Kadiš truchlícího.

K ranní modlitbě

Modlitbě Šema při ranní bohoslužbě předchází dvě požehnání: Jocer or („Jenž vytváří světlo“) a Ahava raba („Nesmírnou láskou“)¹¹³, po Šema je požehnání Emet ve-jaciv („Pravdivé a jisté“), které končí díkyvzdáním za vysvobození z egyptského otroctví.

K ranní modlitbě patří také kromě jiných tato nádherná liturgická báseň (píj):

„Bůh všemocný již panoval, dřív, než byl tvorům život dán; svým pokynem svět zbudoval, a „králem“ byl pak nazýván. Až dokoná vše na zemi, on panovníkem bude sám; on byl a jest bez skončení, i věčný jeho slávy chrám. Jest jediný svou bytostí a nikdo se mu nerovná; bez počátku do věčnosti jest vláda jeho všemocná. Můj Bůh jest živá spása má a štít můj v době soužení; můj prapor jest a hradba má, zdroj spásy mé v den prošení. Já v ruku jeho poroučím své tělo, celou duši svou; když spím i když se probouzím, bdí oko Páně nade mnou!“¹¹⁴

K večerní bohoslužbě

Celá večerní modlitba je zaměřená na budoucí vykoupení. Začíná výzvou k bohoslužbě a odpovědí, pokračuje úvodním požehnáním Maariv aravi („Jenž činí, že se večery šerí“), které vzdává Bohu díky za střídání dne a noci, a požehnáním Ahavat olam („Láskou věčnou“), které velebí Boha.

Po modlitbě Šema následuje požehnání Emet ve-emuna („Pravdivé a věrné“), které prohlašuje Boha za osvoboditele a vykupitele. Čtvrtým požehnáním je Hašvivejnu („Dej nám ulehnout“), které je prosbou za dobrou noc a odvrácení veškerého nebezpečí.¹¹⁵ Tato požehnání představují paralelu k ranním požehnáním.

¹¹¹ U Noska najdeme v přehledu modliteb mírné odchylky, srov. Nosek a Damohorská. Úvod, s. 68. V Siduru i v Praktickém judaismu bychom našli mnohem složitější strukturu těchto tří modliteb, pro účely práce stačí tento přehledný výčet Di Santeho, s. 167.

¹¹² Modlitbou Alenu končí synagogální liturgie asi od 14. století, i když je pokládána za mnohem starší. Název Alenu představuje první slova modlitby „Je na nás, je naší povinností“. Di Sante. Židovská modlitba, s. 170.

¹¹³ Di Sante s. 66 a dál.

¹¹⁴ Autorem je údajně španělský básník Solomon ibn Gabirol (1021–1058). Di Sante, s. 134, srov. Sidur, s. 11. Autorka upozorňuje na podobnost, paralelu k hymnům např. v breviáři na úvod modlitby.

¹¹⁵ Di Sante. Židovská modlitba, s. 74.

Šabat v synagoze

Podle Noska došlo v období mezi redakcí v Javne a vydáním prvního siduru (což je asi 700 let) ve slavení šabatu k těmto změnám (na základě toho si můžeme udělat obrázek o původním složení): Večerní liturgie Šabatu se rozrostla o Šmone esre (ve zkrácené verzi), a o Kabalat šabat (přivítání šabatu včetně Lecha dodi – ze 16.stol., série žalmů a žalmů 92 a 93, a kiduš). Z toho výčtu vychází dřívější šabatová bohoslužba jako večerní modlitba jiných dní. I Di Sante píše o Kabalat šabat, Tefile a kiduši (odřikává se za ty, kdo kiduš nemohou recitovat doma), ale kromě těchto prvků se jednalo o večerní liturgii.

Pro zjednodušení použiji část tabulky, jejíž celou verzi uvádím v kapitole věnované Komunitě Blahoslavenství, a která shrnuje současný průběh šabatu v synagoze:¹¹⁶

Jedid nefes
Kabalat šabat: Žalmy 95–99 a 29, Lecha dodi, žalm 92, 93
Šema Israel
Amida (Tefila)
Žalm 23
Kiduš nad vínem

Šabatová ranní liturgie odpovídá také běžné ranní liturgii, jen některé prvky jsou přidány. Přidaný je například hymnus Nišmat kol chaj („Duše všeho živého“), který podle jedné z legend složil apoštol Petr potom, co zapřel Ježíše (Mt 26,69-75).¹¹⁷ Důležitá je také slavnostní četba z Tóry a její přinášení a odnášení do svatostánku. Četba je obklopena řadou požehnání a dalších modliteb.¹¹⁸ Po čtení z Tóry následuje čtení z Proroků.

Chrám

Podle Noska se bohoslužba během období Druhého chrámu vyvinula v rituál, který byl doprovázený sborovým zpěvem, instrumentální hudbou, jádrem bohoslužby bylo obětování. „Ten, kdo byl obtížen pocitem viny, mohl se ho zbavit přinesením oběti a vyznáním svého hříchu. Kohen byl víc než funkcionář. Přinášel hříšníkovi usmíření.“¹¹⁹ Základem byly oběti veřejné, které byly přinášeny každé ráno a odpoledne, další byly přinášeny o šabatech, svátcích, speciální oběti byly předepsané na Den smíření (Jom kipur). Součástí bylo obětování kadidla knězem, oběti zvířecí a

¹¹⁶ Více je rozvedena v kapitole o Komunitě Blahoslavenství.

¹¹⁷ Di Sante, s. 176.

¹¹⁸ Sidur, s. 238–259.

¹¹⁹ Nosek a Damohorská. Úvod, s. 48.

z plodin, prostrace lidu a tichá modlitba, áronské kněžské požehnání (Nu 6,22-27).¹²⁰ Levité¹²¹ recitovali, zpívali¹²² a hráli, účastníci naslouchali, odpovídali amen, případně jako refrén například „Požehnáno budiž jméno Jeho slavného království...“, „Nechť Jeho milosrdenství trvá na věky“...¹²³

Bedřich Malina zmiňuje ustanovení tzv. Maamadot – protože oběť byla obětí celého národa, byl lid, kněží a levité rozdělen do 24 okrsků a každý okrsek dvakrát do roka vysílal své zástupce do Jeruzaléma, kde byli účastni po celý týden denním obětí a shromažďovali se čtyřikrát denně k modlitbě a čtení Písma. Ti, kdo zůstali doma, se ve stejném čase shromažďovali také k modlitbám.¹²⁴ Vycházeli z dřívější praxe: třikrát denně konat modlitbu a spojovat ji s dvakrát denně přinášenou obětí.

2.2.2 Co z toho najdeme v Novém zákoně?

Kromě Poslední večeře, o které bude pojednáno v následující kapitole věnované tématu eucharistie, je to řada dalších prvků. Ježíš, Maria, Josef, apoštolové – to všichni byli věřící židé praktikující své náboženství dle zvyklostí daného období. O většině daných míst a institucí se dozvídáme jen velmi málo informací; často jenom to, že jsou. To pro tehdejší posluchače a čtenáře bylo srozumitelné a nebylo potřeba dalšího vysvětlování.

Tak se v Novém zákoně dozvídáme o **Chrámě**, kam Ježíš a jeho učedníci chodili (Mt 21,12, L 22,53, J 7,14, Sk 3), Chrám je zmíněn sedmdesátkrát.¹²⁵ Podobně hojně je zmiňována **synagoga** (asi sedmdesátkrát – např. Mt 4,23; Mt 12,9; Mt 13,54; Mk 1,21; Mk 6,2; J 6,59; Sk 9,20; Sk 13,5). Nevíce se dozvídáme z úryvku L 4,16–22: o synagoze v Nazaretě, o zvyku shromažďovat se v synagoze o šabatu, o čtení z Písma, a o tom, že z něj může číst každý, o zvyku po čtení kázat.¹²⁶

Dozvídáme se o zvyku chodit **se modlit o třetí hodině** odpolední do Chrámě (Sk 3,1), případně doma (Sk 10,3 a 10,30).

Dále se dozvídáme o **šabatu** (opět asi sedmdesátkrát), často v polemickém tónu týkajícího se (někdy bezduchého) zachování šabatu v různých nařízeních.

¹²⁰ Nosek a Damohorská. Úvod, s. 48–49.

¹²¹ K rozdělení “funkcí” viz také RYŠKOVÁ, Mireia. Doba Ježíše Nazaretského. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2010, s. 55.

¹²² Zpíván byl například žalm dne – ten přetrval až do současné synagogální liturgie – Nosek a Damohorská. Úvod, s. 49.

¹²³ Nosek a Damohorská. Úvod, s. 52.

¹²⁴ MALINA, Bedřich. *Dějiny římského breviáře*. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 1939, s. 23., srov. BRADSHAW, Paul F. *Daily prayer in the early church*. London: Alcuin Club-SPCK, 1983, s. 2-3, s. 11.

¹²⁵ Srov. Di Sante. Židovská modlitba, s. 16.

¹²⁶ Di Sante, s. 17.

Asi třicetkrát se dozvídáme o **Velikonocích** v různém kontextu, zaznívají dva názvy (svátek nekvašených chlebů, Velikonoce), o čase přípravy, o rituálních úkonech spojených s večeří.

Několik zmínek se objevuje v souvislosti s **Letnicemi** (Sk 20,16, 1K 16,8, Sk 2,1-13 – to už jsou „nové Letnice“).

Svátek stánků je zmíněn v J 7,2 a J 7,37 – 39. Pravděpodobně Letnice, jako svátek Ducha svatého, pohltily v křesťanském pojetí Svátek stánků, který je významem podobný.¹²⁷

Ohledně **Svátku zasvěcení**, kterým byl myšlen svátek Chanuka, znovuvysvěcení Chrámu, se kromě jeho existence v J 10, 22–23 nedozvídáme nic.

Den smíření, Jom kipur, Nový zákon přechází mlčením, přestože je velmi důležitý: jeho témata jsou půst, pokání, vyznávání a odpuštění vin. Nepřímo se objevuje jen ve Skutcích 27, 9: „Protože jsme ztratili mnoho dní a plavba byla nebezpečná, neboť již minul čas postu.“¹²⁸ List Židům 9,1–28 pak podává křesťansky reinterpretovaný obsah tohoto svátku. Jeho otisk se projevuje dle Di Santeho ve výzvě k obrácení, k pokání.¹²⁹

O berachot byla již zmínka. Na základě evangelijních zpráv můžeme vidět, že Ježíš užíval berachot často: žehnal dětem¹³⁰, učedníkům¹³¹, učil učedníky žehnat¹³². Nejvýznamnější berachu najdeme v ustanovení Večeře Páně.

U Pavla se objevuje výzva v Koloským 3,17: „Všechno, cokoli mluvíte nebo děláte, číňte ve jménu Pána Ježíše a skrze něho děkujte Bohu Otci.“ Ozývá se tu nárok na věřícího žida odříkat sto berachot denně. A podobně v Efezským 5,18–20: „...a vždycky za všechno vzdávejte díky.“¹³³

Šema Israel: Ježíš odpovídá zákoníkovi na jeho dotaz po prvním přikázání: „První je toto: Slyš, Izraeli, Hospodin, Bůh náš jest jediný Pán, miluj Hospodina, Boha svého, z celého svého srdce, z celé své duše, z celé své mysli a z celé své síly!“ (Mk 12,29 – 30).¹³⁴ Podle Bradshawa křesťané modlitbu Šema znali, ale nepoužívali ji, protože nebyla trojiční.¹³⁵

Šmone esre: některé z částí této modlitby jsou už z 2. stol. př. K., určitě se dle Di Santeho objevovaly v modlitbách v synagogách v Ježíšově době. Stopy této modlitby vnímá Di Sante v některých Ježíšových reakcích (odpověď saduceům v Mk 12,26 – 27: „A pokud jde o mrtvé, že vstanou, nečetli jste v knize Mojžíšově, ve vyprávění o hořícím keři, jak Bůh Mojžíšovi řekl: „Já

¹²⁷ Di Sante, s. 21.

¹²⁸ Di Sante, s.21

¹²⁹ Di Sante, s.22.

¹³⁰ Mk 10,16.

¹³¹ L 24,50.

¹³² L 6,28.

¹³³ Di Sante. Židovská modlitba, s. 23.

¹³⁴ Di Sante, s. 24.

¹³⁵ Bradshaw, The early prayer, s. 17.

jsem Bůh Abrahamův, Bůh Izákův a Bůh Jákobův? On přece není Bohem mrtvých, nýbrž Bohem živých...“¹³⁶ Bradshaw zmiňuje, že se nedochovaly žádné křesťanské tefilot, ale že to nic nevyovídá, protože se v té době předávaly ústně.¹³⁷

Modlitba Otčenáš

Modlitba Otče náš podle Di Santeho představuje ideální strukturu židovské modlitby.¹³⁸ Na počátku je beracha, uprostřed žádosti a na konci je opět beracha.¹³⁹ Podle Bradshawa má blíž k osobním židovským modlitbám než formálním modlitbám synagogálním.¹⁴⁰

U Di Santeho najdeme rozbor této modlitby daný do souvislostí s židovskou modlitbou.¹⁴¹ Označení „Otče“ se v židovské modlitbě objevuje vícekrát (například v Amidě¹⁴², v modlitbě Avinu Malkenu),¹⁴³ také v Písmu najdeme označení Boha jako otce (např. Dt 32,6 – „Cožpak není on tvůj Otec?“; Iz 63,16 – „Jsi přece náš Otec!... Hospodine, tys náš Otec...“), použití oslovení Otče vyjadřuje důvěru, „nás“ zase společenství (pojednává se o tom, proč ne jednotné číslo, ale množné). Stejně tak i „jenž jsi na nebesích“ se objevuje také v židovských modlitbách¹⁴⁴, „posvět se jméno tvé“ připomíná kadiš a také kedušu,¹⁴⁵ stejně jako „přijď království tvé“ připomíná modlitbu kadiš. „Staň se vůle tvá“ se objevuje například v 1Mak 3,59-60 a v modlitbě před smrtí: „Bud' vůle tvá mě uzdravit úplným uzdravením, avšak jestliže je má smrt tebou již pevně určena, přijmu ji v lásce z tvých rukou.“¹⁴⁶

„Náš denní chléb dej nám dnes“ připomíná deváté požehnání a prosbu za úrodu z Modlitby osmnácti požehnání, „A odpusť nám naše viny“ – jsme zmínili již výše v šestém požehnání Tefily,¹⁴⁷ „... jako my odpouštíme“ najdeme v liturgii svátku Jom kipur a v knize Sírachovec (Sír28,2). K verši „A nevydej nás k pokušení“ najdeme obdobu v sedmém požehnání Tefily a Talmudu.¹⁴⁸

¹³⁶ Di Sante, s. 24.

¹³⁷ Bradshaw, The early prayer, s. 18.

¹³⁸ Di Sante, s. 24

¹³⁹ Tuto strukturu židovské modlitby lze vysledovat v biblických modlitbách, např. v Davidově modlitbě (1Pa 29,10-20).

¹⁴⁰ Bradshaw. Daily prayer, s.27.

¹⁴¹ Další rozbor najdeme též u M. Ryškové, Doba Ježíše, s. 227–234.

¹⁴² Páté požehnání: „Navrať nás, Otče náš, ke své Tóře...“, šesté požehnání: „Odpusť nám, Otče náš, neboť jsme zhřešili, promiň nám...“ – Sidur, s. 61–63.

¹⁴³ Jde o modlitbu ve dnech pokání: „Otče náš, Králi náš, zhřešili jsme proti Tobě. Otče náš, Králi náš, nemáme Krále kromě Tebe...“ Sidur, s.73–75.

¹⁴⁴ „Bud' silný jako leopard a lehký jako orel, rychlý jako jelen a statečný jako lev, když plníš vůli svého otce na nebesích.“ Pirkej Avot 5,23 – s.106.

¹⁴⁵ Třetí požehnání z Amidy – Modlitby osmnácti požehnání: „Posvětim jméno Tvé na tomto světě, jako světí je na nebesích nahore...“ – Sidur, s. 61.

¹⁴⁶ Di Sante. Židovská modlitba, s. 27.

¹⁴⁷ Srov. pozn. 57.

¹⁴⁸ Di Sante, s. 28.

Množství odkazů na Starý zákon a rabínskou literaturu v souvislosti s modlitbou Otče náš najdeme také v *The Jewish Annotated New Testament*.¹⁴⁹

Eucharistie – Poslední večeře

O modlitbě nad jídelm bylo psáno už výše. V této části bych ji propojila s Ježíšovou poslední večeří. Ta je základem slavení eucharistie, které je středobodem křesťanského slavení.

Stručně popíšu její zdroje, podrobný rozbor však přesahuje rámec této práce.¹⁵⁰ Existuje mnohost názorů na to, o jaký typ slavení se v případě Poslední večeře jednalo, nejzásadnější rozdíl mezi exegety je, zda šlo o večeři sederovou¹⁵¹ u příležitosti svátku Pesach, nebo o jiný typ slavnostní večeře. Žádný z autorů však nepopírá její inspirovanost židovskou liturgií.

Základní text, ze kterého v této kapitole vycházím, je práce prof. Kunetky *Židovské kořeny křesťanské anafory*, dále jsou jimi texty autorů Bradshawa a Mazzy a doplním je názory Jeremiase z jeho práce *The eucharistic words of Jesus*¹⁵² a poznámkami Raffy¹⁵³ a Meyera¹⁵⁴ z jejich manuálů a úvahami Ryškové.¹⁵⁵

Poslední večeře je zachycena ve třech synoptických evangeliích a v Pavlově Listu do Korinta. Nejstarší mimobiblický text, který se váže k eucharistii, uvádí Didaché.¹⁵⁶ V Janově evangeliu se setkáváme s odlišnou chronologií a jiným typem večeře. Na místě ustanovení Večeře Páně pak Ježíš umývá učedníkům nohy.¹⁵⁷

¹⁴⁹ LEVINE, Amy-Jill – BRETTTLER, Marc Zvi. *The Jewish Annotated New Testament*. New York: Oxford University Press, 2017, s. 23, s. 138.

¹⁵⁰ Další rozbor najdeme například u Klausnera: KLAUSNER, Joseph: *Jesus of Nazareth*. New York: Bloch Publishing Company, 1989. KINZER, Mark. *Searching Her Own Mystery*. Eugene: Wipf and Stock Publisher, 2015. V českém prostředí RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2010.

¹⁵¹ Seder znamená pořádek, řád.

¹⁵² Joachim Jeremias (1900–1979) byl německým luteránským teologem, univerzitním profesorem Nového zákona na univerzitě v Göttingen.

¹⁵³ RAFFA, V.: *Liturgia eucaristica*. Centro liturgico Vincenziano, Roma 2003.

¹⁵⁴ MEYER, H. B.: *Eucharistie – Geschichte, Theologie, Pastoral*. Verlag Friedrich Pustet, Regensburg 1989.

¹⁵⁵ RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2010.

¹⁵⁶ „1. Ohledně díkůvzdání, takto budete děkovat: 2. Nejprve o kalichu: ‚Děkujeme ti, Otče náš, za svatou révu – Davida tvého služebníka, se kterou jsi nás seznámil skrze Ježíše svého služebníka, Tobě sláva na věky.‘ 3. Pak o nalámaném chlebu: ‚Děkujeme ti, Otče náš, za život a poznání, s nímž jsi nás seznámil skrze Ježíše svého služebníka, tobě sláva na věky.‘ Didaché IX. Text připomíná modlitbu beracha, vychází ze syrské židovské tradice, odlišuje se tím, že neobsahuje slova proměnění. Více u M. Ryškové, *Doba Ježíše Nazaretského*, s. 244-245.

¹⁵⁷ „Scéna s umýváním se nenalézá na začátku setkání s učedníky, kam by případně z hlediska obvyklého průběhu setkání patřila, nýbrž při vlastní večeři. Má tedy výrazně symbolický charakter. Stojí právě na tom místě, kde jsou u synoptiků slova ustanovení. Je tedy jejich ekvivalentem. Je nepochybné, že Jan tradici slov ustanovení znal. Najdeme ji v narážce v jeho řeči o chlebě v 6. kap. verše 53-57.“ Ryšková, s. 245–246.

Matouš – 26,26-29

„Když jedli, vzal Ježíš chléb, požehnal, lámal a dával učedníkům se slovy: ‚Vezměte, jezte, toto jest mé tělo.‘ Pak vzal kalich, vzdal díky a podal jim ho se slovy: ‚Pijte z něho všichni. Neboť toto jest má krev, která zpečetuje smlouvu a prolévá se za mnohé na odpuštění hříchů. Pravím vám, že již nebudu pít z tohoto plodu vinné révy až do toho dne, kdy budu s vámi pít kalich nový v království svého Otce.‘“

Marek – 14,22-26

„Když jedli, vzal chléb, požehnal a dával jim se slovy: ‚Vezměte, toto jest mé tělo.‘ Pak vzal kalich, vzdal díky, podal jim ho a pili z něho všichni. A řekl jim: ‚Toto jest má krev, která zpečetuje smlouvu a prolévá se za mnohé. Amen, pravím vám, že nebudu již pít z plodu vinné révy až do toho dne, kdy budu pít nový kalich božím království.‘ Když zazpívali chvalozpěv, šli na olivovou horu.‘“

Lukáš – Lk 22,14–20

„Když nastala hodina, usedl ke stolu a apoštolové s ním. Řekl jim: ‚Velice jsem toužil jísti s vámi tohoto beránka, dříve než budu trpět. Neboť vám pravím, že ho již nebudu jíst, dokud vše nedojde naplnění v království Božím.‘ Vzal kalich, vzdal díky a řekl: ‚Vezměte a podávejte mezi sebou. Neboť vám pravím, že od této chvíle nebudu pít z plodu vinné révy, dokud nepřijde království Boží.‘ Pak vzal chléb, vzdal díky, lámal a dával jim se slovy: ‚Toto jest mé tělo, které se za vás vydává. To číňte na mou památku.‘ A právě tak, když bylo po večeři, vzal kalich a řekl: ‚Tento kalich je nová smlouva zpečetěná mou krví, která se za vás prolévá.‘“

Pavel – 1K 11,23– 26, (1K 10,16–17)

„Já jsem přijal od Pána, co jsem vám také odevzdal: Pán Ježíš v tu noc, kdy byl zrazen, vzal chléb, vzdal díky, lámal jej a řekl: ‚Toto jest mé tělo, které se za vás vydává; to číňte na mou památku.‘ Stejně vzal po večeři i kalich a řekl: ‚Tento kalich¹⁵⁸ je nová smlouva, zpečetěná mou krví; to číňte, kdykoli budete pít, na mou památku. Kdykoli tedy jíte tento chléb a pijete tento kalich, zvěstujete smrt Páně, dokud on nepřijde.‘“

Dle Kunetky je možné pokusit se odlišit nejstarší vrstvu rabínské tradice, která je obsažená v Mišně. Ta obsahuje prvky z období i před zničením chrámu (zabíjení beránka), takže je možné, že

¹⁵⁸ M. Ryšková zmiňuje, že podle autorů, ze kterých vychází (Theissen-Merz), je Pavlova verze asi původnější, byť už liturgicky upravená, i proto, že mluví o kalichu nové smlouvy – pro židy bylo, a je, nepřípustné pít krve (Doba Ježíše Nazaretského, s. 247). Pro ilustraci toho, že tato slova o těle a krvi jsou pro židy nepřípustná dodnes, připojuji komentář z The Jewish Annotated New Testament k Lk 22,19 – „Jesus associates the bread with his flesh, which could suggest cannibalism.“ (s.160) A dále komentář k J 6,53 – „Flesh...blood, the literal meaning is offensive because Jews are not to ingest blood (Gn 9,4) ...the passage suggests practice of theophagy (lit. “eating the god”) associated with Greco-Roman mystery cults.” (s. 190).

tyto prvky byly využívány i v době Ježíšově. Podle Mišny má pesachová slavnost takovýto průběh: otec rodiny vyhledával večer ze 13. na 14. nisanu zbytky kvašeného chleba, odpoledne 14. nisanu probíhal obřad, během něhož byli zabíjeni beránci, v noci ze 14. nisanu na 15. nisanu se konala velikonoční večeře se čtyřmi kalichy a do zničení Chrámu s jedením beránka. Na 15. nisanu připadá svátek nekvašených chlebů. Na základě srovnání rituálu popsaného v Mišně a obřadu, který je popsán v Hagadě z roku 1931 (jedná se o aktuální průběh sederové večeře), se Kunetka pokouší najít místa, která můžeme předpokládat i v Ježíšově době. I Nosek uvádí, že „průběh sederu byl v podstatě konstituován již před zničením II. chrámu Římany“.¹⁵⁹

Struktura sederové večeře podle ustanovení v Mišně, vypadá takto: nejprve probíhají úvodní obřady – kiduš, pak velikonoční večeře, modlitba po jídle (Birkat ha-mazon) a závěrečné obřady (Halel).

Dle Kunetky je součástí úvodních obřadů namíchání prvního kalicha otci, který nad ním pronese požehnání. Podle Hagady kiduš začíná takto: „Požehnán jsi, Hospodine, Bože náš, králi světa, stvořiteli plodů vinné révy.“¹⁶⁰ Po kiduši následuje vypití prvního kalichu. Poté se myjí ruce, otec rodiny bere do rukou zeleninu a namáčí ji do omáčky. V době Chrámu pak byl před otce přinesen beránek (po zničení Chrámu už ne). *Na tomto místě mohl Ježíš pronést slova o touze jíst s apoštoly beránka (Lk 22,15n).* Prostřední ze tří nekvašených chlebů je rozdělen na půl, jedna polovina se uschová až do závěru večeře. Poté je nalit druhý kalich – kalich vyprávění (hagady). *U Lukáše 22,18 se objevuje patrně kalich druhý (kalich hagady), který byl ještě neeucharistický.*

Vyprávění je složeno z otázek syna („Co odlišuje tuto noc...“, otázka po dvojím namáčení oproti jedinému při jiných hostinách, otázka po nekvašeném chlebu, po hořkých bylinách a pečeném mase) a odpovědí. Vyprávění je uzavřeno požehnáním. Následuje umývání rukou a požehnání nad chlebem, otec rodiny pak láme chléb, jí ho a poté rozděluje přítomným. *Mohlo následovat požehnání nad chlebem a jeho rozdělení Ježíšem, jako hospodářem – otcem rodiny. Při rozdělení chleba Ježíš pronáší „vysvětlující slova“, kdy vysvětlování významu patřilo k rituálu vysvětlování večeře pesachu.*

Po namáčení hořkých bylin a vlastní večeři je modlitba po jídle, při které je namíchán třetí kalich (modlitba odpovídá Birkat ha-mazon – dialog a čtyři požehnání, je ale rozšířená), po ní následuje litanická modlitba a vypije se třetí kalich. *„Modlitba po jídle, pronášená nad nejvýznamnějším kalichem celé velikonoční večeře, kalichem požehnání (srv. 1K 10,16), je s největší pravděpodobností také místem Ježíšovy eucharistie nad kalichem plným vína, kterou Ježíš pronáší*

¹⁵⁹ Nová pražská pesachová Hagada, Sefer, Praha 1996, s. 121.

¹⁶⁰ Nová pražská pesachová Hagada, s. 15.

(*srv. 1K 11,25, L 22,20*)“.¹⁶¹ V závěru jsou pronášeny tzv. verše hněvu (žalm 79,6, žalm 69,25 a Jer 10,25), je namíchán čtvrtý kalich, zpívá se Halel, po nalití druhá část Halelu¹⁶², pak velký Halel (žalm 136), navazuje slavnostní požehnání.¹⁶³

Kunetka uvádí další důvody, které nás vedou k tomu, že můžeme večeři chápat jako velikonoční.¹⁶⁴

Co se týká přípravy na velikonoční svátky, poukazuje na úryvky z Marka 14,12 a Lukáše 22,7, které odkazují na 14. nisan, na úryvek z Lukáše 22,8, kdy Ježíš dává příkaz Petrovi a Janovi – příprava je stanovena v Mišně, stejně tak Ježíšův příkaz odpovídá předpisu, kdy otec pověřuje někoho ze služebníků. Lukáš 22,14 odkazuje na hodinu sederové večeře po západu slunce, Marek 14,17 odkazuje na předpis Talmudu, že společenství muselo mít alespoň deset osob.

K průběhu večeře se váží úryvky, které popisují, že Ježíš s apoštoly u večeře ležel, mluvil o pití vína, které bylo u této večeře povinností (nejméně 4 poháry vína). Dále sem patří úryvky, ve kterých je označen Jidáš jako ten, kdo namáčí sousto (hořké byliny), a to v Markovi 14,20 (v ekumenickém překladu je podle Kunetky chybný překlad, stejně jako je chybný překlad u Jana 13,26, kde se píše o namáčení hořkých bylin, ne chleba)¹⁶⁵. Dalším místem je Marek 14,22, kde se mluví o lámání chleba uprostřed jídla. To Kunetka považuje za redakční přechod ke zprávě o ustanovení eucharistie, protože bylo nezvyklé lámat chleba uprostřed jídla, lámáním chleba jídlo začínalo.¹⁶⁶ Dle Jana 13,29 bylo možné jít ještě pozdě večer nakoupit (a dokonce to bylo žádoucí, protože o svátcích to možné nebylo) a bylo obvyklé dávat něco chudým. Úryvek z Lukáše 22,15–16 ukazuje na zvyk, kdy před otce rodiny býval přinesen upečený beránek. Další verš (L 22,16) obsahuje eschatologický moment, toto místo souzní s úvodní částí liturgie 2. sederu, kde se říká: „Tento rok zde, příští v Jeruzalémě“¹⁶⁷. Tato místa ukazují mesiášská očekávání, která byla v Ježíšově době silná. Úsloví „plod vinné révy“ v Lukášovi 22,18 bylo používáno v beracha před pitím vína. U Lukáše jako jediného je uveden ještě tento jeden kalich, který je umístěn před eucharistický kalich. Může se jednat buď o první kalich, kalich kiduše, nebo o druhý, kalich Hagady, který byl naplněn na začátku velikonoční Hagady. Kunetka se kloní k druhému kalichu sederu.¹⁶⁸ Vysvětlující slova nad chlebem a vínem odpovídají povinnosti židů při sederu vysvětlovat prvky použité při večeři z pohledu dějin

¹⁶¹ Kunetka. *Židovské kořeny*, s. 65.

¹⁶² Malý halel představují žalmy 113–118.

¹⁶³ Souhrn uveden v tabulce v příloze č. 5.

¹⁶⁴ Kunetka, s. 54–58.

¹⁶⁵ Např. v Českém studijním překladu, v Jeruzalémské bibli je uvedeno pouze sloveso namočit, ne již předmět namočení.

¹⁶⁶ Kunetka, s. 56.

¹⁶⁷ Nová pražská pesachová Hagada, s. 19

¹⁶⁸ Kunetka. *Židovské kořeny*, s. 57.

spásy. Tuto část uzavírá Kunetka ještě dvěma poznámkami o zpěvu Halelu (chvalozpěvu) na závěr velikonoční večeře a o tom, že Ježíš zůstal na noc v Jeruzalémě přesto, že byl přeplněný poutníky a že se obvykle vracíval do Betánie.

Podle Kunetky se dá shrnout, že na základě rozboru evangelií se dá připustit, že Ježíšova Poslední večeře byla sederovou.¹⁶⁹

2.2.3 Diskuse k tématu možné pesachové večeře

Jeremias

Jeremias, ze kterého Kunetka vychází, je zastáncem sederové večeře. Vyjmenovává, a zároveň vyvrací, jiné typy Poslední večeře. Mohlo jít o jídlo spojené s kidušem? Pro nic takého nejsou důkazy.¹⁷⁰ O večeři slavností přátelskou, například na rozloučenou, tzv. Chaburu? Ta se konala u speciálních příležitostí typu svatba, obřizka.¹⁷¹ Nebo mohlo jít o jídlo esejců¹⁷²? Tam nachází příliš velké rozdíly.¹⁷³

Další důkaz hledá pomocí kalendáře (v jakém roce přidal 14. nisan na který den v týdnu), ale to se ukazuje jako neprůkazné. Zmiňuje, že beránek musel být sněden v Jeruzalémě, stejně tak bylo nutné přespat, proto se nevrátil Ježíš do Betánie. Dalším důkazem pro sederovou večeři je podle něj důvod, že jen významná jídla se jedla večer, běžné bylo jíst během odpoledne. Také interpretace patří k sederové večeři, jak už to bylo zmíněno u Kunetky. Zajímavá je úvaha, že když synoptikové referují o Poslední večeři jako sederové, jdou tím proti křesťanské liturgii, a obráceně, to, že ji tak popisují, nevychází z raně křesťanské liturgie, která se slaví každý den nebo týden, ne však jednou do roka, není v ní o sederové večeři zmínka.¹⁷⁴

Raffa

Raffa mluví o tom, že nejpozději od roku 1720 existoval proud, který nepovažoval Poslední večeři za sederovou.¹⁷⁵ Zmiňuje biblistu Dufoura, který vystupuje s protiargumenty vůči

¹⁶⁹ V současné době prof. Kunetka mluví o tom, že spíše převažuje názor, že historičtější je Janova chronologie, kdy Ježíš zemřel 14. nisanu. Večeře tedy nebyla pesachová, ale spíše slavností – na rozloučenou. Rozhovor 7.11. 2018.

¹⁷⁰ Jeremias, *The Eucharistic Words The Eucharistic Words of Jesus*. Philadelphia: Fortress Press, 1977, s. 28.

¹⁷¹ Jeremias, s. 30.

¹⁷² Esejci (eséni) – náboženská skupina, která byla radikálně zaměřená na čistotu kultu. Více o nich bylo zjištěno díky tzv. Kumránským svitkům - Ryšková. *Doba Ježíše Nazaretského*, s. 67–72.

¹⁷³ Jeremias, s. 32.

¹⁷⁴ Jeremias. *The Eucharistic Wors*, s. 66.

¹⁷⁵ Raffa. *Liturgia*, s. 47.

Jeremiasovi a říká, že šlo o Ježíšovu osobní paschu.¹⁷⁶ Z Poslední večeře se stala slavnost se svou originální hodnotou.

Pokud by se nejednalo o večeři u příležitosti svátku, bylo by zřetelnější propojení na každotýdenní (každodenní) rytmus, nejen slavnost jednou do roka.¹⁷⁷ Raffa, stejně jako před tím Jeremias, vyjmenovává různé typy večeří: mohlo by jít o slavnostní hostinu? O jídlo před smrtí jako je např. v Genesis 27?¹⁷⁸ Pro církve bylo důležitých několik úkonů (ne tedy sederová večeře a její úkony se všim všudy), které pochopila jako ty, o kterých Ježíš říká: „To číňte na mou památku.“ Jedná se o následující: vzal chléb, požehnal, lámal, rozdával, komentoval, vzal kalich, vzdal díky, podal, komentoval.¹⁷⁹ Ty církve sdružila do posvátného úkonu při proměňování.

Bradshaw

Bradshaw si klade otázku, nakolik je popis Poslední večeře historický a nakolik odráží pozdější liturgickou praxi rané církve. Názory odborníků jsou rozmístěny po celé délce pomyslné škály (Bultman – až pozdější praxe, Jeremias – je to historické u Marka, Schürmann preferuje Lukáše, Schweizer Pavlovo líčení, Xavier Léon-Dufour uvažuje nad tím, že jsou ve všech tradicích spojeny starší a novější prvky).¹⁸⁰

Podle Bradshawa není důkaz, že by vyprávění o Poslední večeři bylo pravidelně užíváno jako součást liturgického slavení před 4. stoletím a zdá se, že mělo spíš katechetický rozměr než liturgický. Zda šlo o sederovou večeři je také otázkou. Část odborníků ji za velikonoční považuje, časový posun o den dřív v Janově evangeliu pak považují za teologicky motivovaný tak, aby smrt Ježíše připadla na dobu, kdy byli v Chrámě obětováni beránci. Názory se opět různí (jeden z názorů je dokonce i ten, že se Poslední večeře odehrála o Letnicích), další názory se opírají o různost kalendářů – například, že Ježíš jedl sederovou večeři v úterý podle solárního kalendáře, který platil mezi esejci, zemřel v pátek, v den Pesachu podle oficiálního kalendáře, jiný zase tvrdí, že šlo o čtvrtek podle farizejského kalendáře, v pátek podle saducejského.¹⁸¹

I v případě, že by se nejednalo o sederovou večeři, odehrávala se již ve velikonoční atmosféře. Opět nejsou průkazné poklady o jednotlivých detailech sederové večeře v tomto období. Židovské modlitby v 1. stol. nebyly ještě zafixované, měly však vliv na křesťanskou liturgii, nebyly ale asi

¹⁷⁶ tamtéž

¹⁷⁷ Raffa, s. 45.

¹⁷⁸ Raffa, s. 59.

¹⁷⁹ Raffa, s. 59.

¹⁸⁰ Bradshaw, *The search*, s. 61.

¹⁸¹ Bradshaw, *The search*, s. 63.

jediným zdrojem. Bradshaw kritizuje autory různých teorií, že si vybrali jen ty zdroje, které se jim hodily pro jejich hypotézy.

Mazza

Také Mazza připomíná dvě teorie – dřív převládající, že šlo o velikonoční večeři a Jan ji umístil kvůli teologickému výkladu, teď dle Mazzy více odborníků bere v potaz Janovu chronologii a tím pádem synoptikové by umístili Ježíšovu poslední večeři v době sederové z jejich teologických důvodů. Mazzův názor je, že se nejednalo o sederovou večeři.¹⁸² Pro synoptiky bylo důležité propojit sederovou večeři s Poslední večeří, pro Jana zase Ježíše s obětovaným beránkem. Také Pavel se vyjadřuje o Ježíši v termínech patřících k pasše: „...velikonoční beránek, Kristus“ (1K 5,7- 8).

Souhrn Kunetka

Poslední večeře a slova a gesta, která při ní užíval Ježíš, se odehrávali v kontextu židovské liturgie. Na základě židovských pramenů je možné najít úkony a gesta, která byla používána v židovském prostředí, a porovnat je s novozákonními zprávami. Jedná se o gesta doprovázená slovy: vzít, vzdávat díky (žehnat), lámat, rozdávat, říkat. To patří k Ježíšovu odkazu: „To konejte na mou památku.“ Je nepopíratelný vliv židovské modlitby na křesťanskou (s odlišným pojetím oběti).

Další vývoj probíhal tak, že došlo ke spojení obou eologií v jednu, byly umístěny v závěru hostiny, nakonec se eucharistie od hostiny oddělila.¹⁸³ Tím vznikl prostor pro rozšíření anamnéze Božího činu v Kristu a chválu Boha za stvoření.¹⁸⁴ Kromě modlitby Birkat ha-mazon se dá připustit vliv sváteční Tefily ze synagogální liturgie.

Shrnutí diskuse o Poslední večeři

Žádný z výše zmíněných autorů nedává na otázku, která ale není pro téma této práce stěžejní, zda Poslední večeře byla sederová. Zmínění autoři se kloní spíše k tomu, že nebyla. Všichni se shodnou, že Poslední večeře vycházela ze židovských zvyklostí a liturgie, to však byl překonáno

¹⁸² Mazza. *The Celebration*, s. 25.

¹⁸³ Kunetka. *Židovské kořeny*, s. 77.

¹⁸⁴ Pro další vývoj anafory, jehož popis přesahuje rámec této práce, doporučuji zmíněnou práci prof. Kunetky a další, např. mauály Raffy, Meyera.

významem, který dodává Ježíš. Zmiňována je modlitba Birkat ha-mazon a další prvky, které ji mohly tvořit. Pro účel práce je důležité, že eucharistie byla inspirována židovskými modlitbami.

Mark Kinzer k tomu dodává: „Tato studie Poslední večeře naznačuje, že eucharistie má více než jen „židovské kořeny“. Terminologie „kořenů“ by mohla naznačovat – i když to samozřejmě nemusí –, že svátost má svůj původ v židovské půdě, ale v konečném důsledku tyto původy přesahuje ve svém univerzálním a kosmickém cíli.“¹⁸⁵

2.2.4 Liturgie hodin

Téma Liturgie hodin a návaznosti na židovskou modlitební praxi prostupuje všemi předchozími tématy – ať se jedná o základní prvky modliteb, typ modlitby a liturgie. Zároveň jde podle Bradshawa i o téma opomíjené, například oproti tématu eucharistie.¹⁸⁶

Z českých prací jsem našla jedinou, která by se týkala uceleně vývoje Liturgie hodin, a to práci Bedřicha Maliny *Dějiny římského breviáře*, která je však už z roku 1939. Kromě toho se vývoji Liturgie hodin věnuje Radek Tichý ve své diplomové práci *Liturgie hodin, její historické formy a možnosti slavení v současných českých farnostech* z roku 2010 (a před tím v bakalářské práci). Ze zahraničních publikací je věnovaná vývoji Liturgie hodin například práce P. F. Bradshawa *Daily Prayer in the Early Church* z roku 1983, jednu kapitolu jí věnuje Robert F. Taft v práci *Život z liturgie – Tradice Východu a Západu* a dále je v angličtině (v originále italsky) dosažitelné další jeho dílo, věnované celé Liturgii hodin (*The Liturgy of the Hours in East and West: the origins of the divine office and its meaning for today*) z roku 1993.

Zároveň je to téma těžko uchopitelné, jak již bylo zmíněno na začátku práci, Bradshaw upozorňuje, že v 1. stol. po Kr. nebyla židovská liturgie ustálená, ani zapsaná, nemáme tedy podklady ani pro téma každodenní modlitby.

Přesto si na základě předchozích kapitol můžeme udělat představu, jak důležitou součástí života každého věřícího žida byla modlitba.

Stejně tak víme, že z institucionalizovaných modliteb byla v Ježíšově době modlitba v Chrámu, kde byly oběti přinášeny dvakrát denně. Více jsem o chrámové liturgii psala výše.

Co se týká synagogální a soukromé modlitby, jsou údaje méně přesné. Zvykem věřícího byla modlitba několikrát denně. Zda byla v synagoze každý den, je už méně jasné. Podle názoru

¹⁸⁵ Mark Kinzer je mesiánským židem. KINZER, Mark. *Searching Her Own Mystery*. Eugene: Wipf and Stock Publisher, 2015, s. 126. Překlad autorka.

¹⁸⁶ Bradshaw, *Daily Prayer*, s. vii.

některých autorů to mohlo být v pondělí, ve čtvrtek a v sobotu, kdy byla liturgie doplněna také bohoslužbou slova (která podle některých autorů mohla být odděleně po skončení ranních modliteb). O obsahu synagogální liturgie je více uvedeno také výše.

Pro dokreslení uvádím tabulku, ve které je srovnání tří časů synagogální liturgie s bohoslužbou v Chrámě a s katolickou denní modlitbou církve (tj. breviářem):¹⁸⁷

Starozákonní a talmudická ¹⁸⁸ tradice	Název židovské denní modlitby	Ekvivalentní modlitba v breviáři
první modlitba dne – po soumraku (Da 6,11; Ž 55,18); podle tradice ji ustanovil Jákob	ma'ariv (= soumrak) arvit (= večerní)	nešpory
tamid, ranní každodenní oběť (Gn 19,27); podle tradice ji ustanovil Abraham	šacharit (= úsvit)	ranní chvály
mincha, moučná oběť, poslední oběť dne (Nu 28,8.31); podle tradice ji ustanovil Izák	mincha	modlitba během dne

Modlitba, která každého z věřících provázela, byla modlitba Šema (na tom se shodnou všichni autoři bez rozdílu), možná také forma modlitby Tefila.

Modlitba Šema, u které je příkaz modlit se jí dvakrát denně (Dt 6,7 a 11,19), je doporučeno pomodlit se jí i při uléhání. V Praktickém judaismu se dočteme i o vhodnosti jakéhosi každodenního zúčtování, rekapitulace dobrých i špatných skutků¹⁸⁹ – stejně jako nalézáme výzvu ke zpytování svědomí v kompletáři.

Z biblických údajů se dál můžeme dočíst v Da 6,11 o zvyku modlit se třikrát denně (soukromě). Nacházíme zde stejné prvky, které můžeme nalézt v Liturgii hodin: stejně, jako se skládá současná liturgie hodin z ranních a večerních chval, modlitby uprostřed dne, modlitby před spaním a rozjímavé četby Bible, tak se skládala – a skládá – i věřícímu židovi.

¹⁸⁷ Tabulku zpracovala Pavla Edita Herciková pro pastorační účely v rámci biblických hodin, které vede (na základě studia a pobytu v Izraeli zpracovala materiály týkající se slavení šabatu, vytvořila křesťanskou verzi Hagady „Večeře s hodem beránka“, z které uvádí tabulku v příloze č. 5 a další).

¹⁸⁸ Srov. Talmud, Berakoth 26b, s. 115 a Sidur s. XVII.

¹⁸⁹ Praktický judaismus, s. 69.

U křesťanů vzešlých ze židovství můžeme očekávat pokračování v jejich zvyklostech každodenní modlitby (ať už se chodili modlit do synagogy nebo ne).¹⁹⁰ V Didaché je doporučení modlit se třikrát denně Otčenáš.¹⁹¹

Z Nového zákona se dozvídáme o zvyku modlit se o třetí hodině v Chrámu (Sk 3,1), o modlitbě soukromé v poledne (Sk 10,9) a odpoledne (Sk 10,30), není jednoznačné, zda byla rozšířená také noční modlitba (Sk 16,25). Dále se dočteme o modlitbě ve dne i v noci (L 18,7; 1Te 3,10; 1Tm 5,5).

Podle Bradshawa se nedá odpovědět na to, zda se apoštolové účastnili obětí v Chrámu a bohoslužeb v synagogách – klade si otázku, jestli se modlili odděleně v Šalamounově sloupořadí. A také, jestli Pavel navštěvoval synagogy kvůli modlitbě, nebo spíše kvůli evangelizování. Nechybělo učedníkům v modlitbách to podstatné z jejich víry, zmínky o Ježíši Kristu?¹⁹²

V pozdějším období byl modlitební řád a modlitby zapsány v siduru, o kterém je také řeč výše. Modlitební kniha sidur je v jistém smyslu obdobou breviáře.¹⁹³

2.2.5 Svátky

O svátku **Pesach** a o jeho úloze při konstituování eucharistie už bylo psáno v předchozích kapitolách.

Co mají společného křesťanské Velikonoce a Pesach?

Jsou to témata vyvedení k novému životu, záchrany, motiv beránka, také důraz na paruzii. Očekávání příchodu Mesiáše o velikonoční noci bylo (a je) společné křesťanům i židům.¹⁹⁴

V rané církvi byly slaveny Velikonoce u kvardodecimánů¹⁹⁵ a židokřesťanů půstem (za Izrael)¹⁹⁶, četbou a výkladem Exodu 12, po půlnoci, asi okolo třetí hodiny, byl půst ukončen Večeří Páně (tu představovalo agapé a eucharistie).¹⁹⁷ Důraz byl při takovémto způsobu slavení právě na paruzii, důvodem půstu bylo očekávání příchodu a Ježíšova slova: „Amen, pravím vám, že nebudu již pít z plodu vinné révy až do toho dne, kdy budu pít nový kalich v Božím království.“ (Mk 14,25).¹⁹⁸

Šavu‘ot, neboli Letnice: mezi druhým dnem Pesachu a svátkem Šavu‘ot je čtyřicet devět dní. Židé o tomto svátku slavili a slaví **dar Tóry**, sedmkrát sedm dní je určeno v přípravě na tento svátek,

¹⁹⁰ Bradshaw. Daily Prayer, s. 25.

¹⁹¹ Didaché VIII/3, s. 19.

¹⁹² Bradshaw, s. 25.

¹⁹³ Ranní a večerní modlitby najdeme sepsané také v Pravoslavné církvi, evangelické církve využívají Denní čtení, Slovo na den.

¹⁹⁴ Srov. Jeremias, s.123, Meyer, s.143, Kinzer, s. 126.

¹⁹⁵ Slavili Velikonoce 14. nisanu, stejnou noc jako židé, spíše však kvůli akcentaci janovské tradice (srov. Kunetka. Mysterium paschale, s. 17).

¹⁹⁶ Také se mohlo jednat o vymezení se vůči židům. Kunetka. Mysterium paschale, s. 36.

¹⁹⁷ Jeremias. The Eucharistic Words, s. 123.

¹⁹⁸ Jeremias, s. 124.

odpovídá sedmi týdnům putování k hoře Sinaj.¹⁹⁹ Křesťané o Letnicích slaví také dar – **dar Ducha svatého**.

Jom kipur²⁰⁰ – Den smíření následuje deset dní po židovském Novém roce (Roš ha-šana). Náplní těchto deseti dnů je pečlivé plnění příkazů, intenzivnější studium Tóry, ranní omluvná modlitba Slichot²⁰¹ a půst.²⁰² Během dne před začátkem svátku Jom kipur se věřící snaží usmířit ještě s těmi, s nimiž to do té doby nestihli.

V noci se může bdít – jako připomínka bdění velekněze v Chrámu na Jom kipur. Při chrámové bohoslužbě vyznal velekněz hříchy své a svého domu, potom hříchy kněží a ještě později hříchy celého národa. Při každém vyznání bylo obětováno zvíře, při vyznání hříchů celého národa bylo kromě obětovaného zvířete další vypuštěno²⁰³, aby na sobě, s sebou, odneslo hříchy pryč od lidí.²⁰⁴ Před začátkem Jom kipur se recituje Kol nidrej – prosba za odpuštění nesplněných slibů vůči Hospodinu. Bohoslužba obsahuje množství prosebných modliteb za odpuštění (slichot) a vyznání hříchů (modlitba Viduj – Vyznání, které provází úder pravicí na levé místo hrudi stejně jako u vyznání hříchů během křesťanské bohoslužby).²⁰⁵ Kněz koná při určitých modlitbách (Alejnu a Avoda) prostraci.²⁰⁶ O svátku Jom kipur se drží přísný půst – kromě dalšího se nejí a nepije. Půst byl i v jiné dny a měsíce, dobrovolný půst mohl být v pondělí a čtvrtek.

Vyznání vin můžeme najít v předexilní době také (2S 24, 10), ale v poexilní době nacházíme vyznání vin následované pokáním jako běžnou praxi.²⁰⁷ Vyznání vin je i zástupné.²⁰⁸

Paralelu v křesťanství můžeme vidět v liturgickém roce v postním období, vyznávání vin může být paralelou k úkonu kajicnosti během mše svaté a „paralelou“ ke svátosti smíření.

¹⁹⁹ DIVECKÝ, Jan. Židovské svátky. Praha: P3K, 2005, s. 23.

²⁰⁰ Biblicky je zakotvený v Lv 23,27 a 23,32.

²⁰¹ Prosebné modlitby za odpuštění.

²⁰² Divecký, s. 40.

²⁰³ Nosek a Damohorská. Zvyky, s. 203

²⁰⁴ Beránek Boží, ten, který snímá hřích světa? (Jan 1,29) Protiargument je, že to nebyval beránek, kdo byl takto vyhnán zástupně do pouště. Rozborů a názorů na význam výrazu „Beránek Boží“ je mnoho – souhrn např. Mareček, Petr: „Hle, Beránek Boží, který snímá hřích světa“. STUDIA THEOLOGICA, IV, podzim 2002. Dále různé výklady Janova evangelia apod.

²⁰⁵ „Bože náš a Bože našich otců, dej, ať k Tobě přijde naše modlitba a neodvracej se od naší prosby, neboť nejsme tak drzí a zatvrzelí, abychom řekli před Tebou, Hospodine, Bože náš a Bože našich otců, že jsme spravedliví a nezhrěšili – ale ano, my i naši otcové zhrěšili jsme. Provinili jsme se, nevěrně jednali, zcizili jsme, mluvili jsme utrhačně, nepravost jsme páchali, bezbožnými jsme byli, byli jsme svévolní, ubližovali jsme, smýšleli jsme lež, radili ku zlému, obelhávali jsme, posmívali se, vzpouzeli jsme se, dráždili jsme, zprotivili se křivdili jsme, zhrěšili jsme, útěk utiskovali jsme, zatvrzelým my jsme byli a bezbožně činili... Za hřích, kterým jsme zhrěšili před Tebou pod nátlakem či dobrovolně a za hřích, kterým jsme zhrěšili před tebou zatvrzelostí srdce. Za hřích, kterým jsme zhrěšili před Tebou bez znalosti a za hřích, kterým jsme zhrěšili před Tebou výroky rtů... Za to všechno, Bože odpuštění, odpusť nám, promiň nám, usmiř nás.“ Sidur, s.517–519.

²⁰⁶ Nosek a Damohorská. Zvyky, s.202.

²⁰⁷ Nosek a Damohorská. Zvyky, s.55.

²⁰⁸ K tématu viz Talmud pro každého kapitola Pokání a smíření.

2.2.6 Prostor a hudba v liturgii

Co se týkalo Chrámu a jeho posvátných prostor, svatyně a velesvatyně, je možné, alespoň vzdáleně, připodobnit posvátnému prostoru v okolí oltáře – to je vnímáno ještě intenzivněji v pravoslaví. V Chrámu se obětovalo – i my jsme okolo oltáře účastni Ježíšovy oběti.

V synagoze je svatostánek na úschovu Tóry (áron ha-kodeš) a místo, odkud se předčítá Tóra (bima). Toto uspořádání bylo možným už v Ježíšových dobách.²⁰⁹

V Chrámu byly při liturgii používány nástroje a zpívalo se. Kněžskými nástroji byly šófar (roh) a hasora (trumpeta), které se používaly jako doprovod obětování. Jako doprovod liturgických zpěvů používali levité nebel (harfu), kinnor (lyru) a sabeku, kitharis (citeru), dále byly doprovázeny různými typy bicích. Při synagogální liturgii se nepoužívaly nástroje, ale zpěv, přesněji text Písma byl kantilován, přičemž Tóra a Proroci rozdílně.²¹⁰ Synagogální zpěv patrně ovlivnil i tvorbu melodií pro křesťanské bohoslužby. I pro liturgii prvotních křesťanů bylo zhudebněné slovo výrazem chvály, díků a proseb.²¹¹

Přímo v Novém zákoně najdeme místa, která mluví o tom, že Ježíš přednáší (kantiluje) z proroka Izaiáše (L 4,16–20), místo, kde je uvedeno o zpěvu chvalozpěvu (Mk 14,26). V listě Efezským je vyjmenovaná trojice zpěvů: žalmy, chvalozpěvy a duchovní písně. Nejstaršími novozákonními zpěvy jsou kristologické hymny, církev používala žalmy.²¹²

2.2.7 Společné komponenty židovské a křesťanské liturgie

V této části bych stručně zmínila, co všechno je společné židovství a křesťanství, nebo čím se křesťanství inspirovalo (aniž by si tento výčet činil nárok na úplnost):

Židovská **bohoslužba slova** už byla popsána – jednalo se o čtení z Tóry a její výklad, kázání. Inspirace pro křesťanskou bohoslužbu slova je nasnadě.²¹³

O požehnání ve smyslu berachy bylo psáno výše (při bohoslužbě: „Požehnaný jsi, Hospodine...Požehnaný jsi, Bože, na věky), tady ještě doplním o připomenutí kněžského požehnání

²⁰⁹ <https://www.liturgie.cz/temata/liturgicky-prostor/stripky-z-historie>, staženo 5.6.23.

²¹⁰ KUNETKA, František. Stručné dějiny hudby a zpěvu v liturgii. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1999, s.7.

²¹¹ Kunetka. Stručné dějiny, s. 8.

²¹² Kunetka. Stručné dějiny, s. 9.

²¹³ Srov. Meyer, s. 56.

(Áronské požehnání)²¹⁴, které je užíváno v židovství i křesťanství dodnes. Dále také připomenu inspiraci křesťanských modliteb požehnáními v Tefile (Šmone esre).²¹⁵

Odpověď lidu „**Amen**“ najdeme u řady modliteb, některé byly uvedeny přímo v této práci (například v kadiši).

„**Svatý, svatý, svatý**“ – tento citát z Izaiáše (Iz 6,3) najdeme v ranní modlitbě o šabatu a svátcích před recitováním Šema.²¹⁶

Aleluja (Chvalte Hospodina) se objevuje nejčastěji v žalmech, dále jedenkrát v knize Tobiáš a v Novém zákoně ve Zjevení Janově.

Pane, otevři mé rty, aby má ústa zvěstovala tvou chválu najdeme na začátku Amidy (Tefily)²¹⁷, stejně jako na začátku Denní modlitby církve v „Uvedení do první modlitby dne“.

Modlitba před jídlem: o důležitosti modliteb před jídlem a po jídle byla už také řeč.

Dále zmíním podobnost **breviáře a siduru**, do kterého je soustředěna více jak polovina žalmů, stejně tak do ranní bohoslužby je začleněno více jak 20 žalmů.²¹⁸

Používání kadidla je inspirováno žalmem 141,2, starozákonní večerní modlitbou (Ex 30,8).²¹⁹ Připomínka kadidla, které bylo páleno ráno a večer v Chrámě, je obsažena v židovské ranní bohoslužbě.²²⁰

Jak jsem psala v úvodu této části, nečiní si tento výčet nárok na úplnost a bylo by v něm možné pokračovat. Měl by však vést k zamyšlení o zdrojích a významu prvků, které často používáme automaticky, bez vědomí původu daného prvku a toho, že je „živým“, stále užívaným prvkem židovské liturgie.

2.3 Závěr teoretické části

Jako křesťané máme často malé povědomí o tom, z čeho vycházejí modlitby, které se každodenně modlíme. Znalost původu a souvislostí modliteb nás může vést do větší hloubky víry, znalost kontextu nám může umožnit lepší porozumění i vlastní tradici. Ježíš se vtělil do konkrétní tradice, doby, náboženství – byl žid, stejně jako jeho matka, adoptivní otec, učedníci, ti všichni žili židovskou tradicí. Studium židovských pramenů může vést k uvědomění si kontextu vzniku

²¹⁴ „Ať ti Hospodin požehná a chrání tě. Ať Hospodin rozjasní nad tebou Svou tvář a je ti milostivý. Ať Hospodin obrátí k tobě Svou tvář a obdaří tě pokojem.“ Sidur, s. 125.

²¹⁵ Verze křesťanské Šmone esre je uvedena v příloze, více je o ní napsáno v kapitole o Komunitě Blahoslavenství.

²¹⁶ Sidur, s.225.

²¹⁷ Např. Sidur, s.173.

²¹⁸Nosek, s. 53.

²¹⁹ Taft, s. 192.

²²⁰ Sidur, s. 23.

křesťanských modliteb, aniž by tím byla snižována jedinečnost Kristova činu, může vést i k lepšímu pochopení, ale i čerpání inspirace pro náš duchovní život

„Cožpak lze pochopit pojem ekklésia bez synagogy, liturgii slova bez kerí'at ha-tora, pojem prex eucharistica bez beracha, cyklus čtení bez znalosti toho, co jsou parašot a haftarot, křest bez mikve, večeři bez Birkat ha-mazon, Velikonoce bez znalosti svátku Pesach, svatodušní svátky, aniž bychom znali Šavu'ot, neděli bez šabatu, mši svatou bez tehilim (hymny a žalmy), pokání bez tešuvy, půst bez svátku Jom kipur, liturgické překlady bez targumim, kázání bez midrašim atd.? Zdůrazňovat tyto souvislosti však neznamena popírat původnost křesťanské liturgie a omezovat ji na plod či pokračování liturgie židovské, nýbrž vymezit skutečnou půdu a pramen, z kterých vyrůstá a s nimiž se musí srovnávat.“²²¹

Tato část měla za cíl zmapovat a uvést do povědomí základní přehled o způsobu židovské modlitby, jejích prvcích a formách, a o přejímání do modlitby křesťanské. Na základě analýzy dostupné literatury byla potvrzena hluboká propojenost a inspirovanost křesťanských modliteb. Ze studnice židovské liturgie se můžeme nechat obohatit i v současnosti (viz příklady modliteb z modlitební knihy sidur). Uvědomění jednotlivých prvků používaných při liturgii nás může vést k novému, vědomému duchovnímu prožitku i v současnosti.²²²

²²¹ Di Sante. Židovská modlitba, s.221–222.

²²² Prof. Kunetka mluví například o citu pro slavení, společné jídlo (jako je obojí přítomno každý týden při slavení šabatu) a pro další prvky, kterými bychom se mohli nechat inspirovat. Rozhovor 7. 11. 2018.

3. Praktická část: Komunita Blahoslavenství a Hebrejská farnost

V této části budu prezentovat dvoje konkrétní uchopení praxe vycházející ze židovských kořenů. Každé ze společenství vzniklo z jiného důvodu, potřeby, zázemí, ale pro obě bylo důležité žít židovské kořeny v rámci křesťanské identity. Tato část se bude zabývat jejich motivací, vývojem a konkrétní praxí.

3.1. Komunita Blahoslavenství

V této kapitole bych chtěla představit Komunitu Blahoslavenství, pro kterou je od samého jejího začátku důležitá návaznost na židovské kořeny. Prvky hebrejské liturgie jsou její nedílnou součástí. Osobně jsem měla možnost tuto liturgii prožívat při svém půlročním dobrovolnickém pobytu v Komunitě Blahoslavenství v Izraeli.²²³

Po stručném úvodu, kde představím základní informace o komunitě, bude následovat část, ve které představím komunitu na základě faktických informací z článku Nilsona Leal de Sa, dále pak na základě autobiografických výpovědí ať knižních, nebo osobních představím cestu ke vzniku komunity z pohledu jejích aktérů. V další části popíšu poslání, jak jej vnímá komunita, budu se věnovat základním pilířům její spirituality a liturgii se zaměřením na židovské prvky, které jsou v jejím životě obsaženy. Důležitost vztahu k lidu Izraele, jeho vyvolení, jak jej vnímá komunita od samého počátku, se bude prolínat všemi částmi.

Konkrétně v této části budu čerpat z osobní zkušenosti a z rozhovorů se členy komunity, dále z Knihy života, která je „manuálem“ každého člena a věnuje se různým aspektům komunity.²²⁴ Dalším mým zdrojem budou mezinárodní webové stránky komunity a webové stránky české odnože komunity.

²²³ Od roku 1993 sídlí izraelská Komunita Blahoslavenství v Emauzích – Emmaus Nicopolis. Více informací o tomto místě: <https://www.emmaus-nicopolis.org/>, <https://www.emmaus-nicopolis.org/english/Beatitudes-Community-at-Emmaus>, <https://www.youtube.com/watch?v=Tud4yG2Rt7g> (staženo 13.11. 22)

²²⁴ Kniha života byla veřejně dostupná na mezinárodních stránkách komunity: (<https://beatitudes.org/en/who-we-are/beatitudes/>) (staženo 17. 11. 21), v současné době je možné ji zakoupit ve francouzském originále (Livre de vie. Communauté des Béatitudes. Editions des Béatitudes, 2021), proto ji také uvádím v seznamu literatury.

V této práci budu čerpat z její české verze, která je interním materiálem české odnože komunity, která mi ji laskavě poskytla pro tuto práci.

3.1.1 Základní informace o komunitě

Komunita Blahoslavenství vznikla v sedmdesátých letech ve Francii, jejími zakladateli byly dva manželské protestantské páry, Gérard Croissant (bratr Efraim) a jeho žena Jo a Jean-Marc a Mireille Hammelovi, které cítily volání žít společně podle evangelia jako první křesťané ve Skutcích apoštolů.²²⁵ Postupně její zakladatelé a členové přešli ke katolické církvi.²²⁶ První domy vznikaly ve Francii, záhy ale také v Izraeli.

Komunita byla poprvé uznaná katolickou církevní autoritou roku 1979 mons. Robertem Coffym, arcibiskupem v Albi, který ji zřídil jako soukromé sdružení věřících. V roce 1991 mons. Meindre, tehdejší arcibiskup v Albi, schválil stanovy, které definovaly Komunitu Blahoslavenství jako soukromé sdružení křesťanů biskupského práva s právní subjektivitou. Roku 2002 byly stanovy schváleny na pět let Papežskou radou pro laiky, v roce 2017 se Komunita stala Církevní rodinou zasvěceného života.²²⁷

Komunita se skládá z jednotlivých domů, které jsou různé velikosti a zaměření. Každý z domů má být vhodně začleněn do svého prostředí, má se stát místní komunitou, kam mají být začleněni i místní lidé. Přesto, že „jednacím“ jazykem komunity je francouzština, i jazykově se jednotlivé domy mohou přizpůsobovat dané zemi. „Například liturgické texty nebudou pouhým doslovným překladem, ale převodem, který zohledňuje uměleckého génia každého národa, avšak s respektováním jejich původního ducha.“²²⁸ Vnitřní řád včetně liturgie je ale shodný. Každý dům je veden svým představeným, zasvěcenou osobou, nebo svobodným či v manželství žijícím laikem, společně s radou. Domy se zřizují vždy s povolením místního biskupa, spolupracují s místními farnostmi, sdružují se do provincií.

Členy komunity se mohou stát lidé všech stavů: manželé, rodiny s dětmi, vdovy a vdovci, svobodní – ti pak mohou zůstat laiky, nebo žít zasvěceným životem.

Komunitu tedy tvoří zasvěcení bratři, někteří z nich jsou jáhny a kněžími, ti spadají pod generálního představeného, jímž je vždy kněz. Další skupinu představují zasvěcené sestry spadající pod generální představenou, třetí skupinou jsou laici, svobodní nebo lidé v manželství, pod supervizí generálního moderátora. Komunitu řídí prezident (žena nebo muž), který je volený ze zasvěcených členů komunity generálním shromážděním voleným všemi členy komunity. Prezidentovi je

²²⁵ <https://beatitudes.org/en/who-we-are/> (staženo 12. 11. 2021)

²²⁶ O cestě bratra Efraima do katolické církve bude napsáno níže.

²²⁷ <https://www.blahoslavenstvi.cz/historie-komunity> (staženo 12. 11. 2021)

²²⁸ Kniha života, s. 23.

nápomocná generální rada složená z vedoucích jednotlivých větví komunity a jejich asistentů (zasvěcení muži, zasvěcené ženy, laici).²²⁹

Stupně začlenění do komunity představuje nejprve stáž, pak postulát, který trvá minimálně dva roky, následují časné a nakonec trvalé závazky. Každý z členů se průběžně účastní formací.

V roce 2019 měla komunita 763 členů, z toho 177 zasvěcených bratrů včetně 87 kněží, 270 zasvěcených sester, 316 laiků.²³⁰

V komunitě jsou také různé komise, například pro liturgii latinskou, komise pro liturgii židovskou, komise řešící byzantskou tradici, skupina skladatelů liturgické a další hudby.²³¹

Komunita má v současnosti asi 55 domů. Z toho 14 domů se nachází ve Francii, další jsou v západní a střední Evropě, v zemích Blízkého východu, Africe, Jižní Americe, Severní Americe, Oceánii a v Asii (dohromady asi ve 28 zemích světa). Všechny domy žijí stejným vnitřním životem, ale svůj apoštolát přizpůsobují potřebám daného místa: v Evropě se jedná spíše o duchovní službu, v jedné z afrických zemí zřídila komunita nemocnici, ve Vietnamu se stará o sirotky.²³²

Název komunity

Původní název komunity zněl Komunita Lva z Judy a obětovaného Beránka. Její název byl inspirován verši z knihy Zjevení: „*Jeden ze starců mi řekl: ‚Neplač. Hle, zvítězil lev z pokolení Judova, potomek Davidův; on otevře tu knihu sedmkrát zapečetěnou.‘ V tom jsem spatřil, že uprostřed mezi trůnem a těmi čtyřmi bytostmi stojí beránek, ten obětovaný...*“ (Zj 5,5–6). V Knize života se píše: „*Už od začátku společného života jsme cítili, že máme rozjímat o dvou podobách Ježíše Krista: Lev a Beránek, síla a slabost, Bůh silný, všemohoucí – a malé dítě, hojnost života – a sebezmaření; smrt, která vítězí nad smrtí a otevírá brány věčného života. Naše tiché sebedarování, v němž se spojujeme s Beránkem Božím, slavně přemáhá ve vítězství Lva z Judy všechny mocnosti zla. I když nám Pán někdy bude ukazovat jednu podobu více než druhou, ve své víře a adoraci je nikdy nebudeme oddělovat. Toto tajemství budeme nazírat v jeho celosti.*“²³³ Tímto názvem se také spojovala s židovským lidem. V roce 1991 se komunita shodla na názvu Komunita Blahoslavenství, který byl srozumitelný v různých kulturách a zároveň poukazoval na péči a otevřenost vůči chudým. Svůj původní název si ale stále uchovává v paměti.²³⁴

²²⁹ <https://beatitudes.org/en/who-we-are/> (staženo 12. 11.20 21)

²³⁰ <https://beatitudes.org/en/who-we-are/> z 12. 11. 21

²³¹ Z rozhovoru s Nilsonem Leal de Sa, který se uskutečnil dne 12.5.2018 a z rozhovoru s jednou ze zakladatelek Jo Croissant ze dne 12.5.18.

²³² <https://www.blahoslavenstvi.cz/domy-ve-svete> z 12.11.21

²³³ Kniha života, s. 4

²³⁴ Vizuálně ztvárněný ho můžeme vidět v „logu“ komunity.

Poslání

Ke svému poslání komunita uvádí: „*V těchto časech, které jsou časy posledními, posílá Pán svého Ducha Těšitele, aby obnovil svou církev, ozdobil svou nevěstu a pozval ji na svatební hostinu Beránkovu. Ustavičně ji omlazuje, obrozuje a připravuje k dokonalému spojení s jejím Ženichem. Duch a nevěsta volají k Pánu: ‚Přijď, Pane Ježíši‘ (Zj 22,17). Komunita, oslovena touto eschatologickou skutečností a unesena dokonalostí budoucího světa, ‚úpí a sténá se vším tvorstvem v neustálé a bdělé modlitbě‘ (Ř 8,22). Svým životem přímo i nepřímo zvěstuje nebeské království a blízkost jeho příchodu. Předjímá je bratrským životem, který se přelévá do péče o duše a do hlásání Radostné zvěsti, svátostným životem, adorací a liturgií, která nám poskytuje něco jako předchůť účasti na liturgii nebeské. Ta se slaví ve svatém městě Jeruzalémě, k němuž směřujeme jako pouťníci‘ (Sacrosantum Concilium, 1, 5, 8)“.²³⁵*

„Zkrátka, základním povoláním Komunity Blahoslavenství je v eschatologickém vzepětí předjímat Boží království, a to hledáním Krista, kontemplovaného v obětovaném Beránkovi a hlásaného jako Spasitel, jehož ctíme a sloužíme mu v chudých. Jedním slovem, být apoštolem nesmírného Božího milosrdenství, znamením toho, co je z Božího království již zde.“²³⁶

Dále ještě k povolání: „*Povolání komunity není nic jiného než výzva být skutečným lidem Božím, toužícím po trojičním životě. Jako Terezie z Lisieux si vybíráme všechno a stavíme se do srdce církve, abychom tam byli láskou. Povolání Komunity Blahoslavenství je určeno každému z lidu Božího, který k němu uslyší výzvu a rozhodne se používat prostředky k životu podle evangelia, které komunita nabízí. K jejímu charizmatu totiž patří zviditelňovat rozmanitost a komplementaritu povolání, která utvářejí církev.*“²³⁷

3.1.2 Historie komunity

V této kapitole se budu věnovat historii komunity a jejích členů tak, jak o tom pojednává článek Nilsona Leal de Sa²³⁸, jak ji popisuje hlavní zakladatelská postava Gerard Croissant, který přijal jméno bratr Efraim, v autobiografické knize *Neskoré dažde*. Dále jak jsem ji zachytila v rozhovorech s ním, jeho ženou Jo, raným členem komunity Jean-Paulem a s výše zmíněným Nilsonem Leal de Sa, který je v komunitě také již řadu let a patří k jejímu vedení.

²³⁵ Kniha života, s. 5,

²³⁶ Kniha života, s. 58.

²³⁷ Kniha života, s. 12.

²³⁸ SA, Nilson Leal De. L'orient chrétien et son influence dans la prière de la Communauté des Béatitudes. *Bulletin de Literature Ecclésiastique* 2011, roč. 112, č. 2, s. 193–216.

Vývoj komunity podle Nilsona Leal de Sa

Podle autora článku bylo charisma komunity utvářeno letniční zkušeností a eschatologickou dimenzí, jejím povoláním bylo od počátku společenství a jednota. Efraimovým spirituálním pohybem od protestanství ke katolictví byly získány „troje dveře“: Eucharistie, Panna Maria, Svätý otec. Zároveň tento posun umožnil také velkou otevřenost komunity jiným církevním tradicím. Uschopňoval ji tím k obohacování se jinými tradicemi, otevíral dialogu a vyjasnil jedno z povolání komunity: modlitbu za jednotu církve. Protestantismus jí dal do vínku velkou úctu a znalost Božího slova, katolictví ji obohatilo o apoštolskou tradici, východní byzantská liturgie o lásku k liturgii a eschatologické napětí.²³⁹

Do kontaktu s východní tradicí se zakladatelé a první členové komunity dostali několika cestami: charismatická obnova 70. let ve Francii vnímala důležitost východních církví, byla citlivá ke spiritualitě církve za „železnou oponou“.²⁴⁰ Komunita byla, a stále je, ve spojení s klášteřem Chevetogne v Belgii, kde je mnišská komunita rozdělena na dvě části a slouží liturgii podle římského i byzantského ritu.²⁴¹ Dalším momentem bylo přátelství s Komunitou Zjevení²⁴², která měla původně podobnou liturgii, ale později Komunita Blahoslavenství směřovala k latinskému ritu, zatímco Komunita Zjevení k byzantskému.

Důležitým momentem byla od počátku existence komunity citlivost k „tajemství Izraele“, proto zakladatelé založili v roce 1975 dům v Izraeli. Jak říká Jo, jedna ze zakladatelek a manželka Efraima, během prvních let komunita ušla cestu z Ženevy do Říma a z Říma do Jeruzaléma, od protestanství ke katolictví s hlubokou navázaností na židovské kořeny.²⁴³

Po přestoupení komunity ke katolické církvi zůstala otevřená byzantské liturgii s její touhou po kráse liturgie, s hudbou, gesty, úpravou prostoru.

Brzy pocítila komunita volání k neustále modlitbě. Jako cestu k ní si zvolila modlitbu ranních chval, polední modlitbu, nešpory a kompletář, které měly kořeny v latinské tradici v Liturgii hodin, zároveň v sobě nesly krásu východní liturgie. Každý den začali slavit mši svatou a společně se modlili ranní chvály a nešpory. Brzy byla do každodenního programu zavedena také adorace

²³⁹ Nilson, s. 195.

²⁴⁰ Nilson, s. 195.

²⁴¹ Více informací je možné nalézt na stránkách kláštera: www.monasteredechevetogne.com (staženo 13.11.22).

²⁴² Katolická komunita Theofanie (La Communauté de la Theophanie) vycházející z Charismatické obnovy byla založena v roce 1972, sloužila podle zjednodušeného byzantského ritu, zanikla v roce 1991. Více na https://fr.wikipedia.org/wiki/Communaut%C3%A9_de_la_Th%C3%A9ophanie (staženo 12.11.22).

²⁴³ Rozhovor s Jo Croissant proběhl v Blagnacu dne 12.5. 2018.

Nejsvětější svátosti. Dále byla zavedena každodenní modlitba Anděl Páně, každotýdenní „malé triduum“ a další prvky, které budou více popsány v části věnované liturgii komunity.

Cesta Efraima

V této části, kterou jsem nazvala „Cesta Efraima“, budu vycházet nejvíce z jeho autobiografické knihy *Neskoré dažde*,²⁴⁴ která představuje vzpomínky na vznik komunity a jejích prvních deset let existence.

Efraim v první části své autobiografie popisuje svou cestu k Bohu. Pocházel z protestantské rodiny, nikdy se ale za skutečného protestanta nepovažoval, rodiče mu také nechali volnost, ať si vybere, k jaké církvi chce patřit (za to byla jeho matka z náboženské obce vyloučena). Jedním z důležitých setkání s katolickou církví byly rozmluvy s katolickým knězem v sanatoriu, kde se léčil. Místo vysoké výtvarné školy zvolil studium protestantské teologie, které, podle jeho slov, absolvoval bez přesvědčení a obrácení. K Bohu, jako k Otci, ho zpátky přivedl Lanzo del Vasto²⁴⁵, který založil společenství Archy (odlišné od Archy Jeana Vaniera), ve kterém se Efraim seznámil se svou budoucí ženou Jo. Tam mohl také zakusit, že život komunitní je slučitelný se životem rodinným, tam také prožil radikální duchovní obrácení (jak popisuje modlitbu za vylití Ducha svatého) a začal duchovní radikalitu žít.

První pár, který se přidal k Efraimovi a Jo, byli jejich studentští přátelé. Při oslavě narozenin Jo někdo z nich navrhl, že by mohli žít jako společenství. Dostali část farmy v městečku Vernoux-en-Vivarais, kde se začalo vytvářet malé dočasné společenství, ve kterém docházelo k četným uzdravením (například i narkomanů). Přidávali se další a další přátelé. Následovala studijní cesta Efraima a Jo do USA, kterou při pohledu zpět vnímali jako příprava na budoucí události – následkem různých zážitků a zkušeností se během ní vytvářely nejrůznější „body“ pozdější komunitní spirituality. Jako první zmiňuje Efraim noční bdění, eschatologické očekávání, zkušenosti s uzdravováním a život v odkázanosti na Krista v chudobě. Po návratu z USA začal společný život komunity, zatím ve čtveřici. Jejich prvním domem byla protestantská fara blízko Charnes-sur-Rhone.

²⁴⁴ V originále je nazvaná *Le pluies de l'arrière-saison*, vyšla v roce 1985. Do slovenštiny byla přeložena členy hnutí „Obnovy v Duchu Svatom“ v roce 1991.

²⁴⁵ Narodil se roku 1901 v italské knížecí rodině, básník, zanechal vše, vydal se do Indie, kde se stal Ghándího učedníkem, ve Francii založil roku 1947 společenství Archy – společenství rodin a svobodných lidí, s téměř soběstačným hospodařením, s rozjímavým způsobem života doplněným o fyzickou práci. Více o komunitě:

https://web.archive.org/translate/goog/web/20081003041227/http://www.markshep.com/nonviolence/Ark.html?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=cs&_x_tr_hl=cs&_x_tr_pto=nui,sc a <http://www.arche-nonviolence.eu/> (staženo 17. 11. 21)

Ve vzpomínkách se objevuje často, jak stěžejní byla hned od počátku oslava šabatu: „*Naším prvním večerem byl pátek. Samozřejmě, zapálili jsme svíčky a modlili se za lid Izraele. Naučil jsem ženy péct vánočky*²⁴⁶ *a tradiční jídlo z ryby. Nastal večer. Šabat. Podle židovské liturgie je šabat v Božích představách cílem stvoření, což znamená, že člověk byl stvořený pro odpočinek v Bohu, v meditaci, v radosti být s Bohem a panovat nad stvořením.*“²⁴⁷

Následovalo přestěhování na protestantskou faru ve Valence, kterou museli později opustit, založili tedy dům v Cordes, v klášteře. Od začátku působení provázela komunitu služba uzdravování, později do komunity vstoupili i lékaři, některé domy se specializovaly na lékařskou péči, zakládaly se nemocnice.

Postupně se rozvíjející vztah ke katolictví měl dle slov Efraima své kořeny už v postoji matky, která mu nechala volnost při výběru církve (jak bylo zmíněno výše). Na základě různých zkušeností a zážitků byl konfrontován s různými prvky katolické víry a tradice. Důležité byly také zmíněné rozhovory s katolickým knězem. Prošel si bouřlivým obdobím, kdy zažíval působení Ducha svatého – uzdravování, vidění, také život v chudobě. Chodil tajně ke svatému přijímání, které ho přitahovalo, našel vztah k Panně Marii, objevem pro něj byli apoštolští otcové, katolická liturgie, apoštolská posloupnost a „přijetí“ papeže po vidění v Chrámu sv. Petra v Římě²⁴⁸, společenství svatých, skrze literaturu „setkání“ s farářem z Arsu a se Serafímem ze Sarova.²⁴⁹ Důležitý byl rovněž vztah k Terezce z Lisieux, který „navázal“ při utrpení v nemoci, a ke svatému Janu od Kříže při zažívání noci smyslů a noci ducha.

Efraima na jeho cestě provázela setkání s osobnostmi, se kterými mohl mluvit o svém směřování. Patřil k nim například Thomas Roberts, který byl osobností charismatické obnovy ve Francii, ale pocházel z Walesu. Efraim o něm uvádí: „*Vyčítali mi, že byl protestantem s protestanty, katolíkem s katolíky, pravoslavným s archimandrity, ...byl tím, kým ho Bůh utvořil: člověkem jednoty, který s každým členem církve mluvil jeho vlastním jazykem.*“²⁵⁰ S ním Efraim probíral své pochybnosti, své tíhnutí ke katolické církvi, svou další cestu. Duchovním učitelem Thomase

²⁴⁶ Chala – speciální chléb určený pro šabat, podobný vánočce (v slovenském překladu je skutečně uvedeno „vánočka“)

²⁴⁷ EFRAIM, Bratr. Neskoré dažde. Bratislava: Serafín, 1991, s. 25 (kvůli plynulosti textu ze slovenštiny přeložila autorka tento i další citáty kromě citátu uvedeného v poznámce).

²⁴⁸ Efraim. Neskoré dažde, s. 42: „Úder z milosti som dostal veľmi jemne. Mal som svoje prvé, azda jediné videnie. Oči som mal otvorené dokorán a predou mnou sa objavilo akoby priezračné oko a za ním krásne zelené údolie. Všetko, čo sa nachádzalo v zornom uhle oka, žiarilo prostým svetlom, zvyšok bol tmavší, hoci nie celkom temný. Zrazu sa zo svahu spustilo do údolia stádo. Ovce a barany začali tancovať, len čo vkročili do svetla. Prežíval som obrovskú radosť, ale rozumu čosi bránilo pochopiť zmysel videnia. Až po krátkom čase som v zlomku sekundy dostal vysvetlenie, že oko predstavuje pastiera, Svätého Otca, a že svetlo preniká všetkým, čo sa deje pod jeho bdelym pohľadom. Kristov sľub daný Petrovi bol skutočný a splnil sa.“

²⁴⁹ Oba dva, i další zmínění světců, se těší v komunitě do dnešních dnů velké vážnosti.

²⁵⁰ Efraim. Neskoré dažde, s.61.

Robertse byl Louis Dalliere (pokračovatel Newmanna v oxfordském hnutí), se kterým se setkal i Efraim.

Marta Robinová, další z významných osob na Efraimově cestě ke katolické církvi, ho prosila, ať přestoupí do katolické církve s tím, že už nadešel čas. „Marta vyprávěla, že jistí pastoři chtěli už více než před deseti lety přestoupit a stát se katolíky. V jejich čele stál Lous Dalliere. Tehdy se s ní společně modlili růženec v jejím pokojíku, ale Marta jim nedovolila přestoupit, protože ještě nenadešel čas. Ted' to bylo potřeba udělat, byla to povinnost. Když jsem komentoval její slova a hledal protiargumenty, náhle mě přerušila: ‚Poslouchejte! Sestra Lousia Dalliera, která byla protestantkou, se vdala za židovského filozofa Gabriela Marcela a oba se stali katolíky...‘“²⁵¹

Ke vztahu k Izraeli: Tajemství Izraele

Efraim uvádí o svém otci: „Vrátil se z nacistického pekla, kde démon ukázal svoji tvář antisemitismu, který je rubem vyvolení. Osud Izraele je organickou součástí dějin spásy.“²⁵² A proč se modlit za Izrael? Jak uváděl jeho otec, protože „Izrael je zřítelnicí Božího oka“ (také Zach 2,12). V rozhoru Efraim mluví o tom, jak silným zážitkem bylo slyšet v synagoze mluvit hebrejsky o Bohu. Uvádí, že začátkem 80. let byli žádání, aby měli přednášky o tajemství Izraele, o židovském pohledu na Písmo, aby učili hebrejštinu. Cítili touhu Ducha po jednotě, aby ze dvou bylo jedno – „existuje tajemství Církve, protože existuje tajemství Izraele“²⁵³.

Několik zamyšlení, která k tématu tajemství Izraele uvádí:

„Každé ráno, každý večer se církve modlí: ‚...ujal se svého služebníka Izraele...‘ a ‚Necht' je veleben Pán Izraele, neboť navštívil a vykoupil svůj lid‘. Církev nepohltila Izrael, smlouva nebyla zrušena, ale rozšířena na všechny, byli jsme naštěpeni na ušlechtilou olivu. Stále platí, že spása je ze židů (J4,22) a že je Izrael zahalený slepotou, dokud nevejde plný počet pohanů (Ř11,25) a že osud pohanů je spojen s osudem Izraele (Ř11,11-15). To vše a mnohem víc je biblický základ vztahu církve a Izraele“. A Efraim pokračuje: „Odkud by přišlo toto oslavení, když ne dvaceti stoletími utrpení, vyhnanství, mlhy a tmy a té krvavé oběti, při které šest milionů beránků vedli na jatka jen pro jejich rasu (kterou Bůh na věky velebí) – šest milionů duší, které mají účast na slávě Ukřižovaného Krista. Protože pokud jejich utrpení není spásonosné, tak Bůh není Bohem našich otců a Bohem příslibů. Izák zůstal naživu, protože se Bůh postaral o obětního beránka v osobě svého Syna, a jestli židé nemají účast na těle Kristově, který nadále trpí a svou moc projevuje vzkříšením,

²⁵¹ Efraim. Neskoré dažde, s.71.

²⁵² Efraim. Neskoré dažde, s.107.

²⁵³ Efraim. Neskoré dažde, s. 108.

tak nemá Bůh právo vyčítat mi, že ‚jsem opustil svou první lásku‘ ... Zdá se absurdním, aby křesťan, který je proniknutý Biblií a který je přítelem Božím, tak špatně znal Boží psychologii, že by odepřel Izraeli možnost posledního návratu. Je celkem logické, že mimořádné utrpení může zrodit radikální změnu. ²⁵⁴ Také zmiňuje, že v den, kdy bylo odhlasováno vytvoření židovského státu, 14. 5. 1948, se v katolických kostelích četlo čtení z Amose 9, 11.14–15.²⁵⁵

*„Naší věcí je...modlit se za pokoj Jeruzaléma...neboť štěstí mých bratrů, přátel, štěstí křesťanů, židů a muslimů závisí na pokoji Jeruzaléma... A přece je zem Izraele základem skutečnosti: místem zjevení i vtělení, místem, kde se Slovo stalo tělem z těla židovské ženy. Tam lid Zjevení čeká na lid Vtělení.“*²⁵⁶

Jean-Paul Michel

K výpovědi Efraima ještě přidám příběh Jean-Paul Michela²⁵⁷ a jeho ženy, kteří nebyli součástí komunity od začátku, ale připojili se k ní v prvních letech její existence.

Jean-Paul mluví o tom, jak jeho generace přemýšlela nad tím, co se to stalo během 2. světové války, nad osudem šesti milionů židů a také o tom, jakou revoluci představoval II. vatikánský koncil. Ale nejprve jsem se dozvěděla o jeho setkání s Efraimem. Potkali se, když jim bylo oběma patnáct let, znali se z církve, ze skauta, studovali na univerzitě, necítili se být nijak zvlášť blízko Bohu. Jean-Paul studoval medicínu, Efraim teologii, ale spojovala je citlivost vůči židovskému osudu, četli společně Písmo a vnímali důležitost židů pro křesťanství. Jean-Paul udělal hlubokou zkušenost s charismatickou obnovou, zažil novou konverzi a nový život v Duchu. V roce 1974 se oženil s Martin, v roce 1975 vstoupili se ženou do komunity, která byla založena v roce 1973. Zanechali všeho a následovali komunitu do Toulouse. Ještě v tom roce Efraim potřeboval vystřídat v Izraeli ze zdravotních důvodů, manželé tuto výzvu přijali a žili v Izraeli tři roky. Slyšeli volání být blízko izraelskému lidu. První dům komunity v Jeruzalémě byl v muslimské čtvrti, ale ještě před tím sdíleli dům s jinou komunitou²⁵⁸ v Ein Karem. Pracovali v nemocnici, studovali hebrejštinu, navštěvovali

²⁵⁴ Efraim. Neskoré dažde, s. 110.

²⁵⁵ Amos 9, 11.14-15: „V onen den postavím padající Davidův stánek a jeho trhliny zazdím, opravím, co na něm pobořeno, a zbuduji jej do dnů dávných. Úděl Izraele, svého lidu, změní, oni znovu vybudují zrušená města a osídlí je, vysadí vinice a budou z nich pít víno, založí zahrady a budou z nich jíst ovoce. Zasadím je do jejich půdy a již nikdy nebudou vykořeneční ze své země, kterou jsem jim dal, praví Hospodin, tvůj Bůh.“

²⁵⁶ Efraim. Neskoré dažde, s. 112.

²⁵⁷ Rozhovor s Jean-Paulem proběhl dne 12.5.2018 v Blagnacu.

²⁵⁸ Katolická komunita Theofanie (La Communauté de la Theophanie) vycházející z charismatické obnovy byla založena v roce 1972, sloužila podle zjednodušeného byzantského ritu, někteří její členové přešli do pravoslavné církve. Zanikla v roce 1991. Více na https://fr.wikipedia.org/wiki/Communaut%C3%A9_de_la_Th%C3%A9ophanie (staženo 12.11.22).

kurzy v Ratisbone school,²⁵⁹ v Ecole biblique²⁶⁰, znali velmi dobře Izaiášův dům.²⁶¹ Studovali společně s Marcelem Dubois²⁶², silná byla jejich setkání s Bruno Hussarem,²⁶³ jehož knihu s věnováním uchovává Jean-Paul jako poklad do dnes²⁶⁴. Další důležitou osobností pro Jean-Paula byla Rina Gift. Říká o ní, že pro ně byla matkou, otevřela jim dveře a pomohla jim v Izraeli žít a hledat místo, uvedla je do židovské liturgie. Byla původem z Ruska, kvůli pogromům se ale mezi válkami odstěhovala a žila v Paříži. Ve čtrnácti letech se potkala s Kristem a nechala se pokřtít, což nebylo její pro rodiče lehké. Přestěhovala se do Izraele, kde byla křesťankou mezi židy, patřila k zakladatelům Katolické hebrejské farnosti²⁶⁵.

Jean-Paul se také **zamýšlí nad Izraelem**, mluví o listu Římanům (o kapitolách 9–11), kde Pavel užívá slova „tajemství Izraele“. *„Ježíš Mesiáš přišel, někteří židé ho rozpoznali, ale co s ostatními židy? Požehnání pořád náleží Izraeli, pořád mají v tomto světě poslání, dokud nepoznají Mesiáše v Ježíši, jsou stále v Božím srdci. Pavel říká, že až židé poznají Ježíše, bude konec. Možná se utrpení židů během šoa přidružuje k utrpení Krista. Co to pro nás znamená? Musíme se naučit něco blízko Izraeli, musíme být blízko, abychom porozuměli, kdo je Izrael, studovat, rozumět víc kořenům, když budeme rozumět víc Izraeli, můžeme rozumět víc Ježíši. Po II. vatikánském koncilu mnoho teologů odjelo studovat do Izraele judaismus. Co jsme objevili? Podobenství – z židovské tradice, kořeny eucharistie v židovské liturgii, seder – jak Ježíš použil různé části sederu. Komunita slaví židovskou liturgii, aby byla blízko svým kořenům, každý týden se slaví šabat, aby byla ve spojení s Izraelem, do jeho liturgie vkomponovala modlitbu Otče náš a Zdrávas. Šabat nese trojí zvěst: 1. připomínku stvoření, Boha Stvořitele, 2. připomínku vysvobození z Egypta, 3. očekávání nového království.“²⁶⁶*

Jo

K historii komunity a jejím počátkům uvedu ještě několik poznámek od její spoluzakladatelky Jo²⁶⁷. Mluví o tom, že byla komunita založená v roce 1973 dvěma protestantskými páry, brzy se

²⁵⁹ https://en.wikipedia.org/wiki/Ratisbonne_Monastery (staženo 20. 5. 2019) Více o této škole v následující kapitole.

²⁶⁰ <https://www.ebaf.edu/en/> (staženo 17.11.22).

²⁶¹ I o něm bude více v následující kapitole.

²⁶² Dominikán, člen hebrejsky mluvící farnosti více o něm:

<https://www.catholic.co.il/?cat=sjv&view=article&id=279&m=OurFounders> (staženo 8.11.22).

²⁶³ Pobyt provázela setkání s významnými osobnostmi židovsko–křesťanského dialogu, jedním z nich byl Bruno Hussar, o kterém se dozvíme více v následující kapitole, byl dominikánským kněz z Maďarska, původem žid, byl expert při koncilu, pracoval blízko biskupů, zažíval nepřátelství od arabských křesťanů.

²⁶⁴ Směla jsem do ní nahlédnout, čerpat z ní budu v následující kapitole.

²⁶⁵ Této farnosti bude věnovaná následující kapitola.

²⁶⁶ Z rozhovoru s Jean-Paulem dne 12.5.2018 v Blagnacu (po potřeby této práce přeložila z angličtiny autorka, stejně tak i další rozhovory).

²⁶⁷ Jo žije v blízkosti komunity, věnuje se pořádání duchovních cvičení. Rozhovor se uskutečnil v jejím domě v Blagnacu 12. 5. 2018.

k nim přidala katolička. Pak odjeli do USA, kde fungovali v protestantské škole, po návratu do Francie vedli chvíli komunitní život, ale cítili volání založit dům v Izraeli. Popisuje stěhování z Ein Karem (v Izraeli), kde byli společně s komunitou, která měla jiné směřování, jak hledali dům v Jeruzalémě, ale kvůli Efraimovu zdravotnímu stavu se museli vrátit do Francie a vystřídal je již výše zmíněný pár Jean-Paul a Martine. Ve Francii založili lékařské zařízení, další na jihu Francie u Lurd, na jiném místě se starali o komunitu starých sester Navštívení, které je o to požádaly, založili první dům v Itálii, vnímali povolání působit v Africe, kam posílali lékaře a zdravotní sestry, pak se domy rozrůstaly na další kontinenty (Peru, Vietnam, ...).

3.1.3 Spiritualita a liturgie komunity

V této kapitole představím, jak komunita vnímá své poslání a spiritualitu, popíšu její liturgii se zaměřením na židovskou inspiraci. Vycházet budu z Knihy života, polostrukturovaných rozhovorů, článku P. Nilsona a z vlastní zkušenosti (zúčastněného pozorování).

Spiritualita

Základem spirituality Komunity Blahoslavenství je modlitba a z ní vycházející služba a apoštolát. Od samého počátku vychází komunita z eschatologické naděje²⁶⁸ a letniční zkušenosti. Za hlavní pilíře své spirituality označuje vedle těchto dvou také malé triduum²⁶⁹, vnímání tajemství Izraele, každodenní zasvěcování se Panně Marii²⁷⁰, modlitbu za jednotu křesťanů a důraz na krásu a umění (zvláště liturgie a liturgického prostoru²⁷¹).

²⁶⁸ „V tomto eschatologickém očekávání aktivně pracujeme na svém obrácení a s lkaním se modlíme za naplnění časů. S Ježíšem toužíme toužit, aby se děti Jeruzaléma Staré i Nové smlouvy shromáždily jako kuřátka pod křídly své matky (Mt 23,37). Modlíme se za pokoj pro Jeruzalém a z lásky k Hospodinovu domu mu vyprošujeme štěstí (Žl 122,9).“ - Kniha života, s.53.

²⁶⁹ Bude popsáno v části věnované liturgii.

²⁷⁰ <https://beatitudes.org/en/our-spirituality/life-with-mary/> z 17. 11. 21

²⁷¹ Pro doložení, jaký důraz komunita klade na estetičnost a krásu, uvedu citát z Knihy života k tomuto tématu: „Považujeme člověka za liturgickou bytost, a proto podporujeme uměleckou tvorbu, neboť jde o hluboký a autentický výraz „podivuhodné výměny“, jež se uskutečňuje při liturgii. Je-li celý náš život mší, pak se má v našich skutcích zračit její krása, odraz krásy Boží, kterou přijímáme, abychom ji vyjadřovali a rozvíjeli.

Naše domy musejí být prosté a krásné, aby „krása“ všechny naše návštěvníky oslovila a otevřela je vnímání Boží přítomnosti. Zejména dbáme o úpravu našich kaplí a kostelů, jež musejí člověka zcela přirozeně nést k chvále. Jednou z našich starostí je obnova sakrálního umění. Proto rozvíjíme umělecké vlohy bratří a sester ve všech oblastech, zejména v těch, jež souvisejí s liturgickým prostorem, jako je architektura, vitráže, sochy, ikony, květinové vazby..., nebo přímo s liturgií, jako jsou ornamenty, posvátné nádoby, liturgický mobiliář..., a konečně se slavením samotným, kde věnujeme péči hudbě, zpěvu, harmonii gest, procesí, tanců, stolování...

Svou lásku k Pánu nemůžeme vyjádřit lépe než tím, že mu přinášíme duchovní oběť příjemné vůně (Ef 5,2).

Abychom vydávali svědectví o Boží krásě, zaměříme pozornost zejména na zpěv a na slavnostnost officia. Pána budeme rovněž ctít uctivým a svatým chováním v místech, kde přebývá. Chórovým oděním vyjadřujeme, že pokřtěni

K tajemství Izraele z Knihy života

Vzhledem k zaměření práce bych z výše uvedeného chtěla vyzdvihnout téma tajemství Izraele a uvést, jak je prezentováno v Knize života. „*Máme v srdci velký zármutek a neustálou bolest. Přáli bychom si totiž, abychom sami byli prokleti, od Krista odloučení, pro své bratry... Vždyť jsou to Izraelité...*“²⁷² V době, kdy nás církev vyzývá k novému pohledu na Izrael, si toto zvolání svatého Pavla můžeme směle přisvojit. A jde o víc než o nový pohled. Církev, vedená Duchem svatým a „zkoumající své vlastní tajemství“, otevírá dveře k opravdové komunikaci s Izraelem. Ta se dotýká hlubokých kořenů identity, a tudíž převrací, mění a dává vztahům novou podobu. Proto komunita očekává spolu s církví „v neochvějně víře a s velkou touhou vstup tohoto národa do plnosti Božího lidu, založeného Kristem“.²⁷³ Protože Bůh prostřednictvím svého Syna opravdu obě části spojil v jedno,²⁷⁴ budeme prosit Boha našich otců, živého a svatého, aby se tato jednota ukázala. Než se tak stane, budeme spolu s apoštolem národů v sobě nosit bolest z rozdělení v těle Božím. Z této rány zaznívá naléhavá výzva zkoumat povolání Izraele a věnovat mu svou modlitbu a lásku. A my jsme tuto výzvu uslyšeli. Prvotním výrazem našeho povolání být s Izraelem je hluboká modlitba, zejména kontemplativní, zdroj veškerého poznání a konání. Dáme se strhnout úžasem nad krásou Božího plánu s Izraelem.“²⁷⁵ „Pro pouta, jež církev pojí s vyvoleným lidem, dbáme, abychom nikdy nedopustili, že v srdci člověka vzklíčí otrávená semena antijudaismu a antisemitismu“.^{276,277}

A ještě přímo ke spiritualitě: „Když na počátku přivedl Pán srdce prvních dvou manželských párů k rozhodnutí žít v komunitě, bratru Efraimovi se dostalo poznání, že komunita je povolána žít v duchu tajemství Proměnění, a to tak, že se bude spojovat s Ježíšem v jeho velikonočním tajemství. Tato intuice se zpředměnila obrazem tří stromů jakoby tří křížů, odpovídajících třem osobám, které byly na hoře Tábor při proměnění: Ježíš, Eliáš a Mojžíš. Každá představovala jeden základ komunitní spirituality.“²⁷⁸

v Krista, také jsme Krista oblékli (Gal 3,27).“ – citace z Knihy života je uvedena pod tímto odkazem: www.blahoslavenstvi.cz/krasa-a-umeni (staženo 15.11.22). A k tématu krásy přímo slova Jo: <https://www.blahoslavenstvi.cz/22-dil-krasa> (staženo 15.11.22).

²⁷² Srov. Řím 9,2-4.

²⁷³ Nostra aetate, 4.

²⁷⁴ Ef 2,14.

²⁷⁵ Kniha života, s. 52.

²⁷⁶ *Pamatujeme - reflexe o šo'a*, 16. března 1998, Papežská komise pro vztahy s judaismem.

Komentář k dokumentu, kde je citovaná část rozlišující antijudaismus a antisemitismus: „Čtvrtá část Nacistický antisemitismus a šo'a upozorňuje na rozdíl mezi antisemitismem jako rasovou teorií (jež stojí „proti učení církve o rovnosti lidských ras“) a antijudaismem, „přetrvávajících pocitech nedůvěry a nepřátelství vůči Židům, jimž se provinili také křesťané“. - www.holocaust.cz/zdroje/clanky-z-ros-chodese/ros-chodes-1998/duben-12/vatikan-a-soa/ (staženo 15.11.22)

²⁷⁷ Kniha života, s. 53.

²⁷⁸ Kniha života, s. 28.

Postava Ježíše zpřítomňuje středobod komunitního povolání, kterým je modlitba, vedoucí k vylití Ducha svatého a vedoucí až k budoucímu nepřetržitému chválení Boha Otce. Je to také studium Božího slova „*Náš přístup k Písmu je obohacován a utvářen tradicí Izraele.*“²⁷⁹ Velká důležitost je připisována liturgii, ve které se zvláště projevuje eschatologický rozměr komunity, očekávání druhého příchodu Mesiáše, připojení se k nebeské liturgii. V očekávání Mesiáše se zároveň připojuje k izraelskému lidu a v tomto společném očekávání má kořeny oslava šabatu, která byla prvním liturgickým prvkem komunity. V liturgii se spojuje s Ježíšem. Vyjadřují v ní také jednotu Božího lidu, otevírají se v ní i jiným tradicím „aby byli znamením pro národy“.²⁸⁰ Na základě této myšlenky se objevují v liturgii prvky židovské i byzantské.

Postava Eliáše představuje prorocký způsob života: v chudobě, zřeknutí se sebe, svévole, prospěchu, přirozených darů – myšleno osobních obdarování, zřeknutí se statků tohoto světa, mučednictví – přijetí pronásledování, vydávání svědeckví, čistota. S Mojžíšem je spojena poslušnost – a to přikázáním Božím, církevním, komunitním a poslušnost představeným komunity.

Učiteli svatosti, kteří komunitu provází, jsou již výše zmiňovaný svatý Serafím Sarovský²⁸¹, svatý Jan Maria Vianney, svatá Terezie z Lisieux²⁸² a její rodiče, svatý Josef, Marta Robinová²⁸³ a další.

Liturgie

Liturgie připomíná eschatologický rozměr církve, předchut' liturgie nebeské. Komunita na ni klade velký důraz. Základem je latinská liturgická tradice, obohacená prvky liturgie židovské a prvky byzantské liturgie. Od počátku vzniku komunity se slaví šabat.

„Prvním dnem našeho společného života byl pátek. Večer jsme zapálili svíčky a požehnali chléb a víno. Viděli jsme v tom prorocké znamení. Od té doby se stalo tradicí připomínat si začátek šabatu ve všech domech komunity. Způsoby se mohou měnit s ohledem na místní poměry a okolnosti. Nechceme totiž svůj přístup k šabatu „judaizovat“, ale přidružit se k modlitbě Izraele, důvěrně se s ní sblížit a vytvořit místa setkání a očekávání osmého dne.

²⁷⁹ Kniha života, s. 29.

²⁸⁰ Kniha života, s. 31.

²⁸¹ Slova Jo o Serafimu Sarovském: www.blahoslavenstvi.cz/20-dil-serafim-sarovsky-svetc-ducha-svateho (staženo 15.11.22).

²⁸² Slova Jo o Terezii z Lisieux: <https://www.blahoslavenstvi.cz/12-dil-terezka-z-lisieux-ucitelka-svatosti> (staženo 15.11.22).

²⁸³ Slova Jo o Martě Robin: www.blahoslavenstvi.cz/23-dil-marta-robinova (staženo 15.11.22).

Při slavení židovských svátků nám nejde o dodržování předpisů, ale o poznávání našich kořenů a o spojení s židovským lidem, jemuž je podle apoštola svěřena bohoslužba²⁸⁴ a jehož vyvolení nebylo nikdy odvoláno.

Podoba naší modlitby s Izraelem nás uvádí do tajemství vyvolení židovského lidu a jeho trvalé přítomnosti. Umožňuje nám přibližovat se vnitřnímu smyslu Písma a skrze ně Vtělení. Osvětluje nám obřady a zvyklosti církve a obohacuje náš pohled na její tradici. Je znamením společenství s naším starším bratrem a naší lásky k němu.²⁸⁵

Liturgie během týdne

Rytmus dne je určován liturgií hodin: ranními chválami, modlitbou uprostřed dne, nešpory, kompletářem, matutinem. Každý den je slavena mše svatá, každý den je určen čas na osobní modlitbu, adoraci, modlitbu růžence, je určený čas na studium, na lectio divina²⁸⁶, průběžně také na formaci (ať individuální nebo skupinovou) a výuku, jednou za týden až dva by měl být vyhrazený prostor na čas strávený o samotě v modlitbě (tzv. poušť). Každý týden komunita slaví malé triduum, které představuje připomínku tridua velikonočního. Začíná ve čtvrtek večer připomínkou Ježíšovy agonie v Getsemanech. Po postní večeři je officium Getsemane, následuje celonoční adorace. Pátek probíhá v tichosti a půstu na připomínku Ježíšova umučení a smrti. V pátek večer se vstupuje do tajemství soboty, připomíná se dar stvoření, v modlitbě se komunita přidává k lidu Izraele v některých domech spojených s oslavou šabatu. Sobota je provázená tajemstvím Ježíšova hrobu a očekáváním vzkříšení. Večer následuje slavnostní liturgie nešpor vzkříšení, která je inspirovaná byzantskou liturgií (obsahuje její prvky, více o ní v následující podkapitole). Po nešporech bývá slavností agapé často doplněno o biblické tance. Neděle se nese v duchu oslavy vzkříšení, je vrcholem týdne, její oslava předjímá eschatologickou oslavu, osmý den.²⁸⁷

Budu pokračovat několika poznámkami, které zazněly během rozhovoru s Nilsonem Leal de Sa²⁸⁸, který patří k vedení Komunity Blahoslavenství, knězem, který přednášel kanonické právo, v současné době působí ve vedení katolické školy svaté Kateřiny Sienské v Denveru.²⁸⁹

²⁸⁴ Řím 9,4.

²⁸⁵ Kniha života, s. 21.

²⁸⁶ Lectio divina – čtení Písma spojené s meditací nad přečteným, modlitbou a kontemplací (lectio – meditatio -oratio - contemplatio, příp. actio) – více například Guido: Scala paradisi, *stupně k ráji*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996, případně ZEVINI, Giorgio, CABRA, Pier Giordano. *Lectio divina na každý den v roce*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. Jak jej doporučuje praktikovat Komunita Blahoslavenství: <https://www.blahoslavenstvi.cz/lectio-divina> (staženo 15.11.22).

²⁸⁷ <https://www.blahoslavenstvi.cz/male-triduum>

²⁸⁸ Rozhovor proběhl dne 12.5.2018 v domě Komunity Blahoslavenství v Blagnacu.

²⁸⁹ <https://www.saintcatherine.us/staff/>

P. Nilson mluví o svobodě při tvorbě liturgie, kterou její zakladatelé v počátcích měli a která dovolovala, aby organicky rostla tak, jak pokračovali na své cestě. Jak zmiňují všichni, se kterými jsem měla možnost dělat rozhovor, jak je uvedeno i v Knize života a autobiografii bratra Efraima, první společnou oslavou byl šabat. Na své důležitosti neztratil ani po padesáti letech existence komunity. Stojí také za zmínku, že šabat je nejdůležitějším svátkem lidu Izraele (stejně jako v křesťanství neděle).

Propojení židovských a křesťanských prvků

P. Nilson mluví dále o tom, že slavením šabatu se dostáváme i do počátku křesťanství – i Ježíš a jeho učedníci slavili šabat. Oslavy šabatu, a v některých domech i dalších židovských svátků, má však vždycky křesťanské přeznačení. Tak zapalování svíci připomíná, že Kristus je světlem, druhá svíce může připomínat Pannu Marii, jde také o společné očekávání Mesiáše. Křesťanský význam můžeme najít ve všech prvcích šabatu – víme, že celé Písmo je o Ježíši, i žalmy, i píseň Lecha dodí (Pojd, můj miláčku)²⁹⁰, kterou se vítá šabat, žalm 23, kdy je naším pastýřem Ježíš. K překladu je využívána biblická hebrejšтина, v moderní hebrejštině jsou například nově vloženy věty o spojení s Izraelem místo původního textu pronášeného lidem Izraele. Modlitba požehnání Šmone esre (Osmnácti požehnání)²⁹¹ je také přepracovaná křesťanská (více o tom později). P. Nilson uvádí, stejně jako Efraim a Jo, že původně byly ranní chvály židovské²⁹², nešpory byzantské a kompletář latinský. Dále zmiňuje důležitost jednoty liturgie, jen některé prvky jsou fakultativní (možnost nepoužívat Šmone esre, prosby jsou vlastní). Efraim v rozhovoru mluví o tom, že srdcem liturgie je kiduš²⁹³. „Někteří křesťané si myslí, že ho vytvořil Ježíš,“ dodává²⁹⁴. Okolo kiduše pak krystalizují další modlitby a liturgie²⁹⁵. K byzantské liturgii dodává, že je více eschatologická (liturgie Jana Zlatoústého, Basila Velikého), anticipuje příchod království, opakovaně se při ní říká „Přijď“. Jo doplňuje k šabatu, jak je Bůh skrze něj učil, jaký má pedagogický význam, jak nás učí vnímat krásu, posvátno, mluví o šabatu jako o znamení království Božího, o znamení eschatologickém, které nás vede k intenzivnějšímu očekávání, celým srdcem a duší. Jo také mluví

²⁹⁰ Celý text písně je uveden v příloze „Modlitby pro šabat“.

²⁹¹ Celý text křesťanské verze je uveden v příloze.

²⁹² Ranní chvály se modlili každý podle sebe, Efraim podle siduru a modlitby si upravoval, modlil se Šema, Tefilim, žalmy, ...

²⁹³ Požehnání nad vínem a posvěcení šabatu. Pro celý text viz poznámku 311.

²⁹⁴ Rozhovor ze dne 12.5.2018 v Blagnacu.

²⁹⁵ Více k tomu v první části práce.

o tom, jak se liturgie vyvíjí, řeší se v komisích propojování západních a východních prvků (netýká se mše jako takové, ale spíše liturgie hodin), skládá se další a další hudba.²⁹⁶

Inspirace spiritualitou východních křesťanských církví

Ráda bych na tento úvod o liturgii navázala rozborem P. Nilsona, který se týká zvláště inspirace spiritualitou východních křesťanských církví, aby mohl být vytvořen celkový plastičtější obraz liturgie komunity. Budu přitom vycházet z článku *L'Orient chrétien et son influence dans la priere de la Communauté des Béatitudes*.²⁹⁷

Vliv východní spirituality na osobní modlitbu členů komunity

Opatství Bellefontaine²⁹⁸, které se zabývá mystikou východní církve, vydává na toto téma řadu textů. Jedním z nich byla kniha Iriny Goranovské Serafím Sarovsky, jeho život. Setkání s touto knihou, potažmo se spiritualitou Serafima Sarovského, zakladatele komunity v jejích počátcích vedlo k tomu, že tento svatý se řadí k jednomu z nejhlavnějších svatých „průvodců“ komunity. Ta se inspirovala zvláště směřováním k Duchu svatému – nejen v modlitbě společenství, jak bylo zvykem v charismatické obnově, ale i v modlitbě osobní, jeho zaměřeností k získání Ducha svatého v osobním životě.²⁹⁹ Toto setkání podpořilo pneumatickou dimenzi společenství společně se všeobecným voláním Božího lidu ke svatosti.

Oslovením byla pro komunitu i výzva k neustálé modlitbě. Inspiraci pro ni nachází v modlitbě Ježíšově³⁰⁰.

K další inspiraci patří výše zmíněná „poušť, pustina“. Ta je také inspirovaná spiritualitou křesťanského Východu, pouštními otci, je hledáním Boha v tichu, samotě, přebýváním v poušti svého srdce, jde o to odložit běžný komunitní život a být v samotě srdce se sebou samým a s Bohem.

Vliv východní spirituality na liturgii komunity

P. Nilson mluví o inspiraci byzantskou liturgií, co se týká směru modlitby, kdy je v modlitbě komunita otočená směrem ke svatostánku nebo oltáři jako výraz eschatologického očekávání, kdy Kristus jako vycházející slunce přichází k nám. Dále to jsou zvolání k Duchu svatému, melodie a

²⁹⁶ Rozhovor ze dne 12.5.2018 v Blagnacu.

²⁹⁷ SA, Nilson Leal De. *L'orient chrétien et son influence dans la priere de la Communauté des Béatitudes*. *Bulletin de Literature Ecclésiastique* 2011, roč. 112, č. 2, s. 193–216.

²⁹⁸ <http://www.bellefontaine-abbaye.com/index.html>

²⁹⁹ Nilson, s. 203.

³⁰⁰ „Pane Ježíši Kriste, Synu živého Boha, smiluj se (nade mnou hříšným).

hudební kompozice, písně, tropary³⁰¹ o slavnostech Páně, Panny Marie. U základů komunity leží letniční zkušenost, proto je liturgie komunity zaměřená k Duchu svatému. Komunita tuto zaměřenost shledává intenzivnější v byzantské liturgii, ve které je vyjádřena epikletickými invokacemi a modlitbami. Komunitní modlitby ranních chval a nešpor, stejně jako spontánní modlitba, jsou uvedeny zvoláními k Duchu svatému.

Výhradně byzantskou liturgií jsou inspirovány nešpory vzkříšení (používané hlavně v sobotu večer), nedělní ranní chvály, bohoslužby Svatého týdne a hymnus Akathistos.

Nešpory vzkříšení jsou doplněny spontánní modlitbou, čtením Písma a jeho spontánním výkladem některého ze členů komunity. Začínají modlitbou Trishagion³⁰², modlitbou k Nejsvětější Trojici, žalmem 103, pokračují litanickými přímlovami za církve a svět, následuje žalm 140, během kterého je používáno kadidlo jako večerní oběť, pokračují spontánními chválami, lucernáři³⁰³, které je doprovázeno hymnem z byzantské tradice a od vlastních komunitních skladatelů, následuje Prokímen (Prokeimenon)³⁰⁴ před uvedením Božího slova. Po výkladu zpívají všichni modlitbu Otče náš, nešpory končí požehnáním a zpěvem troparů ke Kristu, Panně Marii a svatým patronům komunity. Také nedělní ranní chvály obsahují byzantské prvky, další byzantské hudební prvky obsahují různé části bohoslužby, velkou inspirací a zdrojem je repertoár Chevetogneského opatství³⁰⁵, dále jde o práci vlastních skladatelů.

Ve Svatém týdnu jsou k latinskému misálu přidány dvě bohoslužby inspirované byzantským ritem: bohoslužba Myrofora a pohřeb. Připomíná se pomazání nohou Ježíše v Betánii, které je předzvěstí pomazání Nikodémem a svatými ženami, čte se evangelium Mt 26,6–13 a J12, 1– 11, zpívají se žalmy a tropy, ikona s Kristem v hrobě je balzamována. Na Velký pátek večer je uctívána ikona s pohřbeným Kristem inspirovaná bohoslužbou Enkómion³⁰⁶.

Hymnus Akatist (Akathistos)³⁰⁷ se modlí a zpívá ve stoje a představuje výraz obzvláštní mariánské úcty.

Komunita využívá ikony při výzdobě posvátného prostoru, je přitom inspirovaná ikonostasem, někteří z členů komunity ikony píší. Vždy je součástí výzdoby liturgického prostoru ikona Krista

³⁰¹ „Krátká básnická skladba složená z jedné nebo více vět, které shrnují význam liturgické slavnosti.“ FARRUGIA, Edward G., AMBROS, Pavel, ed. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2010, s. 913.

³⁰² Liturgická aklamace převzatá z Iz 6,3: „Svatý Bože, svatý Silný, svatý Nesmrtelný, smiluj se nad námi.“ *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 911.

³⁰³ Ritus večerní svíce, symbolu Krista, světla světa (J 9,5). *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 545.

³⁰⁴ Předzpěv verše žalmu před čtením. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 735.

³⁰⁵ www.monasteredechevetogne.com

³⁰⁶ Chvalozpěv na Krista ukřížovaného.

³⁰⁷ Akatist je byzantský mariánský hymnus, nejslavnější hymnus k Bohorodičce, na znamení úcty se zpívá ve stoje. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 47.

a Panny Marie, další ikony se mění podle svátků a jsou přítomny také ikony svatých patronů komunity. Tato úprava prostoru je také symbolem pohostinství vůči křesťanské východní spiritualitě a zároveň výrazem očekávání plného společenství.

Tak různé prvky východní tradice obohacují modlitbu komunity a jsou zakořeněny v jejím povolání, ke kterému patří pracovat na sblížení mezi různými denominacemi. Jednota církve je podle Efraima také eschatologickou.³⁰⁸

3.1.4 Židovské prvky liturgie

V této kapitole se zaměřím na židovské prvky, které se objevují v liturgii, modlitbě, prostoru. Budu vycházet ze židovské modlitební knihy sidur, z interních modlitebních materiálů komunity a z vlastní zkušenosti. Některé prvky byly popsány už výše, zvláště šabat byl zmiňován vícekrát hlavně v souvislosti s jeho významem. Zde ale bude více popsán jeho průběh z židovského pohledu a jak je slaven v komunitě. Dále popíšu židovské prvky v ranních chválách, jak jsem se s nimi setkala v komunitě žijící v Izraeli, a ve slavení jednotlivých svátků s vědomím specifičnosti tohoto konkrétního domu.

Šabat

Průběh šabatu³⁰⁹

Šabat je svátkem, jehož zdůvodnění a požadavek na jeho slavení se objevuje v Bibli³¹⁰, je následováním Stvořitele, který šest dní konal a sedmého dne odpočíval (Gn 2,2–3). Připomíná také vyvedení z otroctví ke svobodě (Dt 5,15). Je symbolem starostlivosti Boží (Ex 23,12). Svou podstatou je svátkem rodinným.

Oslavu šabatu předchází přípravy³¹¹: úklid, příprava jídelny, péče o vlastní osobu. K tomu, aby se připravilo nejen tělo, ale i duše, vede studium týdenního oddílu Tóry.³¹² Šabat je přivítán ještě před soumrakem zapálením světel, které je úkolem ženy, která pronese také požehnání nad

³⁰⁸ Rozhovor s Efraimem ze dne 12.5.22 v Blagnacu.

³⁰⁹ Více o šabatu v knize Praktický judaismus a modlitební knize sidur.

³¹⁰ Příkaz je součástí Smlouvy na Sinaji – Desatera. Je to jediné přikázání, které je odlišné v Ex 20,8-11 a v Dt 5,12-15. Odlišnost spočívá především ve zdůvodnění ochrany Božích darů 1) stvoření a 2) osvobození.

³¹¹ Vzhledem k tomu, že v židovském pojetí nový den začíná se soumrakem, vše musí být vykonáno předchozí den, to je před pátečním soumrakem.

³¹² Tento oddíl Tóry pro každý týden se nazývá paraša.

těmito světly.³¹³ Dvě svíce znamenají připomínku dvou příkazů vztahujících se k šabat: Střez (Dt 5,12) a pamatuj (Ex 20,8).³¹⁴

Po zapálení světel mohou odejít členové rodiny do synagogy (častěji muži než ženy).³¹⁵

Zvykem je čtení Písně písní, které je interpretováno jako podobenství smlouvy mezi Bohem – ženichem a Izraelem – nevěstou. Následuje hymnus Jedid nefeš,³¹⁶ Kabalat šabat³¹⁷ samotný je uveden šesti žalmy 95–99 a 29. A následuje píseň Lecha dodi (Pojď, můj milý, vstříc nevěstě, šabat přivítejme)³¹⁸. Je uzavřen žalm 92 a 93.

Následují další modlitby, včetně Šema („Šema Israel, Adonaj Elohejnu, Adonai Echad“).³¹⁹ Amida (která je uvedena modlitbou „Pane, otevři mé rty, aby má ústa hlásala Tvou slávu“) má místo devatenácti požehnání sedm, v požehnání jsou vložena slova z Berešit (kniha Genesis 1,31 – 2,3). Po recitaci dalších modliteb bývá zařazen žalm 23 a kiduš nad vínem.

Po návratu ze synagogy někteří otcové (rodiče) žehnají svým dětem, všichni zpívají Šalom alejchem³²⁰, po modlitbě hlavy rodiny následuje Chvála ženy statečné (Př 31,10 – 31) a kiduš³²¹ nad vínem.

Po kiduši si členové rodiny myjí ruce k prvnímu šabatovému jídlu (nebo otec zástupně za všechny), po té otec požehná a rozdělí chalu všem a následuje bohatá hostina (maso, ryby, to nejlepší, co „dům dá“). Aby byla sycena také duše, diskutuje se nad parašou a zpívají se písně určené pro šabat. Následuje požehnání po jídle. Šabat je slaven následující den modlitbami v synagoze, ukončen Havdalou³²² v sobotu před východem první hvězdy.

³¹³ „Požehnaný jsi ty, Hospodine, Bože náš, Králi všehomíra, jenž jsi nás posvětil Svými příkázáními a přikázal nám zapalovat šabatové světlo.“ Sidur, s. 157.

³¹⁴ Nosek a Damohorská, Zvyky, s. 184. Jde o začátek příkazu Desatera v Ex a Dt, viz výše.

³¹⁵ Muž v synagoze předstupuje před Boha za celou rodinu. Žena je vyňata z náboženských povinností vázaných časem, protože jí to nedovoluje zejména péče o děti, tedy může, ale není vázána.

³¹⁶ „Miláčku duše, milosrdný Otče, připoutej k Sobě služebníka svého, připoutej ho ke Svě vůli. Tvůj služebník bude spěchat jako laň, pokloní se před Tvou slávou. Sladká pro něj bude Tvá přízeň, sladší než med, než jakákoliv chuť.“ Sidur, s. 158, celé znění modlitby je uvedeno v příloze Modlitby pro šabat.

³¹⁷ „Přijetí šabat“, vlastní šabatová liturgie.

³¹⁸ Celá píseň je uvedena v příloze „Modlitby pro šabat“.

³¹⁹ „Slyš, Izraeli, Hospodin je náš Bůh, Hospodin je jediný.“ Dt 6,4 nebo Sidur s. 169. Této modlitbě jsme se věnovali v kapitole o jednotlivých prvcích židovské modlitby.

³²⁰ „Mír s vámi, andělé sloužící Nejvyššímu, andělé Nejvyššího...“. Celá píseň je uvedena v příloze „Modlitby pro šabat“.

³²¹ Požehnání šabat a vínu, připomínka stvoření a vyvedení z Egypta. „Den šestý. A byla dokončena nebesa země a všechny jejich zástupy. A dokončil Bůh sedmého dne dílo, které činil, a ustal dne sedmého ode všeho Svého díla, jenž činil. A požehnal Bůh den sedmý a posvětil jej, neboť v něm ustal od všeho Svého díla, které Bůh stvořil, aby učiněno bylo. Požehnaný jsi Ty, Hospodine, Bože náš, Králi všehomíra, stvořiteli plodů vinné révy (Amen). Požehnaný jsi Ty, Hospodine, Bože náš, Králi všehomíra, jenž jsi nás posvětil svými příkázáními a projevil nám milost, a s láskou a v milosti dal nám za dědictví Svůj svatý šabat na připomínku díla stvoření. Neboť tento den je počátkem svatých shromáždění, připomínkou vyjití z Egypta. Neboť nás sis vyvolil a posvětil ze všech národů. A Svůj svatý šabat s láskou a milostí dal jsi nám za dědictví. Požehnaný jsi Ty, Hospodine, jenž posvěcuješ šabat.“ Sidur, s. 193–195.

³²² Odlišení, oddělení, rozloučení se šabatem, s modlitbou nad vínem, havdalovou svící, která může být zapálena až po skončení šabat, a kořením, aby vůně šabat přešla i do všedních dní. Di Sante, s. 154.

Šabat v Komunitě Blahoslavenství³²³

Komunita Blahoslavenství se ke slavení šabatu schází u slavnostně prostřené tabule, členové komunity jsou také slavnostně oblečeni.³²⁴ Následují modlitby podle předchozího schématu s vloženými křesťanskými prvky. Na úvod může být zařazena Píseň písní, následuje zažívání světla a požehnání, píseň Jedid nefeš, žalmy 95-99, 29, Lecha Dodi, žalm 92, specifickým prvkem je čas spontánních chval. Je možné přečíst týdenní parašu (která může být doplněná výkladem). Následuje modlitba Šema Israel, čas spontánního díkůvzdání za požehnání prošlého týdne, žalm 23, Otče náš, Šalom alechem, požehnání nad vínem a nad chlebem, Chvála ženy statečné, modlitba Zdravas Maria (Marie je tu jako královna šabatu), doxologie. Vše se zpívá originálními synagogálními nápěvy včetně přání „šabat šalom“, po jídle se přidávají některé další šabatové písně.

Křesťanská aktualizace textů komunity pro šabat

Texty komunity jsou i v současnosti promýšleny a aktualizovány, například od roku 2017 byl změněn text z modlitby, kterou se modlí židé na šabat: „Požehnaný jsi Ty, Hospodine, Bože náš, Králi všehomíra, jenž jsi nás posvětil Svými příkázáními a přikázal nám zapálit šabatové světlo“³²⁵ na „Požehnaný jsi Pane, náš Bože, králi všehomíra, který nám dáváš spojit se v modlitbě s tvým lidem Izraele při rozsvěcení světla šabatu“³²⁶. Podobně se změnilo požehnání v rámci modlitby kiduš³²⁷ – z užití nás, nám na „Tvůj lid Izrael“ (Požehnaný jsi Ty, Hospodine, Bože náš, Králi všehomíra, který jsi svěřil šabat Svému lidu Izraeli na připomínku díla stvoření a připomínku vyjití z Egypta. Požehnaný jsi, Hospodine, jenž posvěcuješ šabat.)³²⁸, byl vložen citát z Ex 31, 16–17³²⁹, a kiduš je ukončen „Požehnaný jsi Ty, Hospodine, Bože náš, Králi všehomíra, který jsi nám dal účast na požehnání a pokoji šabatu.“ (ne který sis nás vyvolil, ...).

³²³ V Izraeli se někdy účastní šabatu v synagoze nebo na pozvání v židovských rodinách.

³²⁴ Podle židovského zvyku by měla být některá část oděvu bílá.

³²⁵ Sidur, s. 157.

³²⁶ Vnitřní materiály komunity, překlad autorka.

³²⁷ „Požehnaný jsi ty, Hospodine, Bože náš, Králi všehomíra, jenž jsi nás posvětil svými příkázáními a projevil nám milost, a s láskou a v milosti dal nám za dědictví Svůj svatý šabat na připomínku díla stvoření. Neboť tento den je počátkem svatých shromáždění, připomínkou vyjití z Egypta. Neboť nás sis vyvolil a posvětil ze všech národů. A Svůj svatý šabat s láskou a milostí dal jsi nám za dědictví. Požehnaný jsi Ty, Hospodine, jenž posvěcuješ šabat.“ Sidur, s. 195.

³²⁸ Interní materiály Komunity Blahoslavenství v Izraeli (překlad autorka).

³²⁹ „Ať tedy Izraelci dbají na den odpočinku a dodržují jej po všechna svá pokolení jako věčnou smlouvu. To je provždy platné znamení mezi mnou a syny Izraele. V šesti dnech totiž učinil Hospodin nebe a zemi, ale sedmého dne odpočinul a oddechl si.“

Porovnání průběhu židovského šabatu a šabatu v komunitě:

Průběh šabatu, jak jej slaví židovská komunita – u stolu/v synagoze	Průběh šabatu v Komunitě Blahoslavenství – celé se koná u stolu
Přípravy	Přípravy
Zapalování svítel	Zapalování svítel
(Píseň písní)	(Píseň písní)
V synagoze: Jedid nefeš	Jedid nefeš
Kabalat šabat: Žalmy 95 – 99 a 29	Kabalat šabat: Žalmy 95 – 99 a 29
Lecha dodi	Lecha dodi
Šema Israel	Žalm 92 (a spontánní chvály)
Amida	Paraša
Kiduš nad vínem	Šema Israel (a spontánní díky za uplynulý týden)
Doma: požehnání dětem,	Žalm 23
Šalom alechem,	Otče náš
Chvála ženy statečné	Šalom Alechem
Kiduš nad pohárem a nad chalou	Kiduš a moci (Gn 1,31 – 2,3 a požehnání vína a chleba ³³⁰)
Slavnostní jídlo	Slavnostní večeře
Paraša, Písně	Chvála ženy statečné
Požehnání	Zdravas Maria
Sobota: kromě modliteb čtení z Tóry a proroků	Doxologie
Havdala	

Ranní chvály v komunitě v Izraeli

Jak bylo zmiňováno již několikrát, když komunita dospěla k modlitbě několikrát za den, vykrytalizovaly ranní chvály jako modlitba židovská. V současné době z židovské modlitby zůstalo fakultativně Šmone esre (Osmnáctero požehnání), které je přizpůsobeno křesťanství.³³¹ V komunitě v Izraeli jsou stále některé části ranních chval v hebrejštině (stejně jako v jiných zemích v řeči dané země).

Hebrejsky je úvod do modlitby „Pane, otevři mé rty...“³³². Následuje vzývání Ducha svatého ve francouzštině a hebrejsky žalm 100 s antifonou ze žalmu 96,1 Zpívejte píseň novou (to se může

³³⁰ Požehnaný jsi, Hospodine, Bože náš, Králi všehomíra, jenž jsi stvořiteli plodů vinné révy...Požehnaný jsi, Hospodine, Bože náš, Králi všehomíra, jenž necháváš vyjít chléb ze země...“

³³¹ Jako příklad: „Požehnaný jsi, Hospodine, Bože náš a Bože našich otců, Bože Abrahámův, Bože Izákův a Bože Jakobův a Otče našeho Pána Ježíše Krista... Požehnaný jsi, Hospodine, jehož odpuštění uzdravuje. Pane Ježíši Kriste, kterému byla dána veškerá moc odpouštět hříchy... Požehnaný jsi, Hospodine, Bože Izraele, že jsi navštívil a vykoupil svůj lid a vzbudil nám mocného Spasitele z rodu svého služebníka Davida, jak jsi slíbil od pradávna ústy svých svatých proroků...Požehnaný jsi, Pane, který jsi poslal svého Syna, aby porazil knížete tohoto světa, žalobce našich bratří...“ Znění modlitby je uvedeno v příloze (Šmone esre přizpůsobené komunitou, česká verze).

³³² Tato modlitba je součástí židovských modliteb.

lišit podle liturgického období). Hymnus, antifony, žalmy, čtení jsou ve francouzštině, antifona a Zachariášovo kantikum je hebrejsky, Šmone esre podle jazykové výbavy každého (kdo vládne hebrejštinou, tak hebrejsky). V hebrejštině je modlitba Otče náš, Píseň k Panně Marii (Pís 6,10 s refrémem Požehnaná tys mezi ženami a požehnaný plod života Tvého nebo Sof 3, 14–15) a závěrečné áronské požehnání. V sobotu je modlitba doplněna o Gn 2, 2–3 jako antifonu, modlí se sedm požehnaní místo osmnácti (po vzoru židovské modlitby Amida pro šabat). Čtení je někdy hebrejsky.

Další modlitby a svátky

Další modlitbou, kterou bych ráda zmínila, je modlitba **růžence**, která je nedílnou součástí modliteb komunity. V ní se komunita spojuje také s různými národy – v Izraeli se modlí hebrejsky³³³ i arabsky.

Komunita má různá **ordinária**, jedním z nich je i hebrejské (případně jsou hebrejsky jen některé z částí, například Svatý, svatý, svatý – Kadoš, kadoš, kadoš).

V některých domech komunity se připomínají **další židovské svátky** – zvláště sederová večeře o Velikonocích (Pesach), o Letnicích se připomíná Šavu'ot (Svátek týdnů, oslava darování Tóry), s Vánocemi souzní připomínka svátku světel, Chanuky. V komunitě v Izraeli se připojují také ke slavení židovského nového roku Roš ha-šana, svátku smíření Jom kipur, svátku stánků Sukkot a některých dalších menších svátků (například svátku stromů Tu bi-švat).³³⁴

Židovské svátky jsou rodinou oslavou, stejně tak i v komunitě – neslaví se v kapli, ale u stolu, v jídelně, mimo kostel. V komunitě v Izraeli je zvykem se připojovat ke všem důležitým svátkům jak přímo v domě komunity (společně s hosty, často z řad židovských přátel), tak ve spřátelených židovských komunitách, či rodinách.

Tanec³³⁵

Důležitým způsobem modlitby je v komunitě tanec, a to tanec židovský, obohacený o symboliku kroků a gesta – v komunitě nazývaný někdy biblický. Tanec je výrazem chvály

³³³ Pro příklad modlitba růžence v hebrejštině z Hebrejské katolické farnosti: [תפילת המחרוזת - רזי השמחה - YouTube](#) (staženo 15.11.22).

³³⁴ Více o svátcích například v knize Divecký, J.: Židovské svátky, Nosek, Damohorská: Židovské tradice a svátky, Lau, J. M.: Praktický judaismus a na videích Komunity Blahoslavenství: <https://www.blahoslavenstvi.cz/zidovske-svatky-predstavuje-etienne-dahler-a-sr-agns-bruyere> (15.11.22).

³³⁵ V České republice je řada uskupení, které se izraelským tancům věnují – některá z nich pro radost z pohybu, jiná tím navazují na své židovské kořeny, řada skupin má také křesťanské pozadí. Komunita Blahoslavenství významně tento zájem podnítila (dle diplomové práce Anežky Šilarové s názvem Izraelský lidový tanec byla dokonce první, kdo se tímto typem tance v České republice zabýval). Komunita pořádá řadu duchovních cvičení, v jejichž rámci mají biblické tance své pevné místo.

a modlitby.³³⁶ Součástí života komunity se stal díky Jo,³³⁷ která se s ním seznámila ve Francii, ve výše zmíněné komunitě Archa, kde se tančily každou sobotu.³³⁸ V Komunitě Blahoslavenství se nejprve tančily na šabat, své místo nakonec našly v rámci oslavy vzkříšení v sobotu večer.

Hudba

Velkým tématem je v komunitě hudba. Její inspirace je také východní, vedle západního gregoriánského chorálu a polyfonie v nejrůznější formě – populární, liturgické, náboženské, klasické i moderní.

Nejprve ji komponoval Efraim, později společně se spolubratrem, postupně se skupina skladatelů víc a víc rozrůstala. Některé sestry a bratři, kteří žili v Izraeli, tam studovali také židovskou hudbu. Jak bylo také zmíněno v souvislosti ve slavením šabatu, využívají se originální synagogální nápěvy a židovské písně.

Prostor

O důležitosti úpravy prostoru jsem se také již zmínila³³⁹, v této kapitole dodám, že v každé komunitní kapli či kostele najdeme židovský svícen, menoru. V kapitole týkající se inspirace východní liturgií bylo už také uvedeno, že v každé kapli či kostele jsou umístěny ikony, a to vždy Krista a Panny Marie a dalších motivů a církevních svátků (Zvěstování Páně, Narození Páně, Křtu Páně, Zjevení, Ukřižování, Vzkříšení) a svatých patronů komunity.³⁴⁰

Další výzdoba se týká společných prostor, jídelny obzvlášť. Zejména v komunitě v Izraeli najdeme výzdobu, která se váže ke konkrétním židovským svátkům (speciální svícny chanukie v období Chanuky, výzdobu k novému židovskému roku, například granátová jablka, o Svátku stánků se staví suka – stan, a podobně).

³³⁶ „Chvála je postoj před Bohem, ve kterém stvořený člověk uznává Hospodina jako Boha a Pána. Chvála nás otevírá pro Boží působení a disponuje pro přijetí darů Ducha. Chválu je možné vyjádřit zpěvem, spontánní modlitbou, gestem a tancem, ale také tichem, které je naplněno uctíváním.“ Citace z Knihy života uvedená pod tímto odkazem: <https://www.blahoslavenstvi.cz/chvala> (staženo 15.11.22).

³³⁷ Jo se tanci a modlitbě formou gest věnuje stále, pořádá duchovní cvičení, v rámci kterých je praktikuje, vymýšlí další modlitby se zapojením těla (autorka se takovýchto duchovních cvičení účastnila a během rozhovorů v Blagnacu byla přítomna prezentaci nové modlitby gesty, <https://www.blahoslavenstvi.cz/modlitba-telem-modlitba-srdcem>).

³³⁸ Rozhovor s Jo proběhl 12.5.2018 v Blagnacu.

³³⁹ Viz poznámka 52.

³⁴⁰ Viz příloha s fotografií kaple Komunity Blahoslavenství v Izraeli.

3.2 Katolická hebrejská farnost (kehila)

V této kapitole popíšu další skupinu, která přímo navazuje na židovské kořeny – u zrodu Hebrejské farnosti stála řada křesťanů židovského původu, dalším z jejich zakladatelů byl židovský národ bytostně blízký. Vycházím při tom z rozhovorů s členy farnosti, z jejich webových stránek, které obsahují velmi bohaté informace týkající se historie, z dokumentu natočeného u příležitosti 60. výročí vzniku Díla svatého Jakuba, jak je farnost také nazvaná, z pastoračního listu k tomuto výročí a diplomové práce z roku 1982, která se zabývá historií tohoto společenství z různých úhlů pohledu. Její součástí jsou i rozhovory s jejími zakladateli, jejichž názory uvedu. Informace z uvedených pramenů ještě doplním dalšími upřesňujícími informacemi z práce A. Grammatica *Mesiánští židé a Mesiáš v kontextu současné židovské rozpravy o Ježíši z Nazareta*³⁴¹ a z knihy *When the Cloud Lifted* od Bruno Hussara³⁴².

3.2.1 Základní informace o kehile

Vikariát svatého Jakuba slouží hebrejsky mluvícím katolíkům (dále bude užíván název kehila, tzn. v hebrejštině společenství), je součástí latinského jeruzalémského patriarchátu³⁴³. Jedná se o diecézní dílo, v jehož čele stojí místní biskup, zde tedy latinský patriarcha Jeruzaléma, který jmenuje vikáře pro danou oblast pečujícího o danou komunitu.³⁴⁴ Proč má v názvu svatého Jakuba? Svatý Jakub byl hlavou raně křesťanské komunity v Jeruzalémě, je také patronem jeruzalémské diecéze.³⁴⁵ V současné době působí Vikariát svatého Jakuba v šesti izraelských městech: Jeruzalémě, Jaffě, Haifě, Beer Ševě, v Tiberiadě a Nazaretě, vikariát zahrnuje také rusky mluvící věřící. Na webových stránkách je popsán takto: „*Náš vikariát shromažďuje hebrejsky mluvící katolíky, kteří žijí v Izraeli, ty, kteří náleží k židovskému lidu, společně s těmi, kteří přicházejí z národů, včetně rostoucího počtu místních křesťanů a migrantů. Vytváříme jednu komunitu v Ježíši Kristu a náležíme k jedné Církvi. Jsme ve spojení s papežem Františkem, s patriarchou, jeho vikáři, kněžími a všemi věřícími*

³⁴¹ GRAMMATICA, Alvaro. *Mesiánští židé a Mesiáš v kontextu současné židovské rozpravy o Ježíši z Nazareta*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014.

³⁴² HUSSAR, Bruno. *When the Cloud Lifted*. Dublin: Veritas Publications, 1989.

³⁴³ Jedná se o ekvivalent k diecézi a biskupství. Prošel složitým vývojem, za jeho počátek by mohl být považován už první „biskupský stolec“ svatého Jakuba, ale jako jeruzalémský patriarchát byl uznán v roce 451. Jeruzalémský latinský patriarchát byl založen roku 1099 křižáky po dobytí Jeruzaléma, fungoval v místě do roku 1291, po zániku křižáckých států byl jen titulárním označením, v roce 1847 Osmanská říše dovolila obnovu církevní hierarchie a návrat biskupa. V současnosti je rozdělen do šesti vikariátů: jedná se o patriarchální vikariát jeruzalémský (s jurisdikcí i nad palestinskými oblastmi), patriarchální vikariát izraelský (se sídlem v Nazaretě), patriarchální vikariát jordánský (se sídlem v Ammánu), patriarchální vikariát kyperský (se sídlem v Nikósii), patriarchální vikariát svatého Jakuba pro katolíky hebrejského jazyka v Izraeli a nejnovější je patriarchální vikariát pro migranty a utečence v Izraeli. Více informací je možné získat na webu <https://www.lpj.org/> - (staženo 8. 11. 2021).

³⁴⁴ Grammatica, Alvaro. *Mesiánští židé a Mesiáš v kontextu současné židovské rozpravy o Ježíši z Nazareta*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014, s. 174.

³⁴⁵ <https://catholic.co.il/?cat=sjv&view=article&id=10171> (staženo 8.11.21).

*latinského patriarchátu. Současně jsme doma v izraelské židovské, hebrejsky mluvící společnosti.*³⁴⁶

Tento vikariát čelí čtyřem výzvám: první z nich je předávání víry katolické menšině uvnitř židovské většiny, druhou je vytváření mostu mezi univerzální církví a lidem Izraele. Vikariát pracuje na posilování vztahu mezi židy³⁴⁷ a křesťany, posiluje povědomí církve o židovských kořenech a židovské identitě Ježíše a apoštolů, angažuje se plně v životě izraelské společnosti i v životě katolické církve. Třetí výzvu představuje předávání svědectví o spravedlnosti a míru a služba chudým, a to uprostřed války a násilí. Čtvrtou výzvou je mezináboženský dialog. Vikariát pečuje o katolické imigranty a jejich děti. Vydává také liturgické knihy, podporuje seminaristy, stará se o chudé a starší členy komunity.³⁴⁸ Kromě migrantů z asijských zemí (např. z Filipín), z Afriky, z ruských mluvících oblastí, uvádí David Neuhaus ve svém pastoračním listě, že svůj domov v kechile nachází stále více palestinských arabských křesťanů, kteří žijí v hebrejsky mluvícím prostředí. V zakládací listině z roku 1955 jsou stanoveny tyto úkoly: rozvíjet katolické společenství, mezi věřícími rozvíjet křesťanského ducha citlivého na tajemství Izraele (Řím 11,25), ponořeného zároveň do biblické formace a spirituality citlivé na židovsko-křesťanskou kulturu, usilovat o plnou integraci židů, kteří se stali katolíky, do církve a do izraelské společnosti, zcitlivovat církve na její židovské kořeny, bojovat proti všem formám antisemitismu.³⁴⁹ Stanovy vikariátu z ledna roku 2013 se zavazují v tomto díle pokračovat, posilovat katolickou víru, organizovat a podporovat pastorační péči, farní život, svátostný život, společenské aktivity hebrejsky mluvících katolíků, pečovat o evangelizační a katechetickou pastorační migrace a zvláště jejich dětí.³⁵⁰

3.2.2 Vývoj a osobnosti kehily

U založení kehily stála řada neobyčejných lidí, žen i mužů, se stejně neobyčejnými životními příběhy. Často pocházeli z židovských rodin, které musely utéct před nacismem. V určitém bodě života se setkali s Novým zákonem, s Ježíšem a uvěřili v něj, muži vstoupili do některého z řádů (dominikáni, karmelitáni, Malí bratři Ježíšovi, sionští bratři), byli vysvěceni, ženy vstoupily buď také do řádu (Malé sestry Ježíšovy, Sionské sestry), nebo zůstaly laičkami.

³⁴⁶ <https://catholic.co.il/?cat=sjv&view=article&id=10171> (staženo 8. 11. 2021).

³⁴⁷ V práci používám malé ž, protože jde především o židovství jako náboženství, i když v mnoha případech je to jen těžko odlišitelné. V nemnoha případech, kde jde o zdůraznění židovství jako národnosti, je uvedeno velké Ž.

³⁴⁸ <https://catholic.co.il/?cat=sjv&view=article&id=10171> (staženo 8. 11. 21)

³⁴⁹ http://catholic.co.il/index.php?option=com_content&view=article&id=11368:sixty-years-a-pastoral-letter&catid=28&Itemid=134&lang=en (staženo 9. 5. 2019, též jako příloha)

³⁵⁰ Pastýřský list zmíněný v poznámce 7.

Za všechny bych uvedla několik jmen, která jsou nedílně spjata s historií kehily. Jedním z nich je **Bruno Hussar**³⁵¹ (o kterém byla zmínka již v předchozí kapitole). Narodil se v roce 1911 do židovské rodiny, která žila v egyptské Alexandrii, otec byl Maďar, matka Francouzka, rodiče byli nepraktikující. Bruno s matkou se přestěhovali po smrti otce do Francie. Tam pracoval jako stavební inženýr, sám říká, že to, co mu zůstalo z této profese, bylo hluboké přání stavět mosty. Roku 1945 byl pokřtěn a vstoupil k dominikánům. Ke svému obrácení říká: „*První křesťané cítili, že jsou židé, židé pro Ježíše. A víc a víc jsem cítil, že jsem žid, jako byli první křesťané.*“³⁵² Ve své knize později uvádí, že má „čtyři já“, čtyři identity. Je skutečným křesťanem a katolickým knězem, je skutečným židem, je také izraelským občanem a cítí se být i skutečným Egyptanem blízkým arabskému lidu.³⁵³ Roku 1950 byl vysvěcen na kněze, roku 1953 byl vyslán do Jeruzaléma, aby zde založil, po vzoru káhirskeho dominikánského centra pro studium islámu, centrum pro židovská studia. Po založení Díla sv. Jakuba působil do roku 1959 v Jaffě, poté se věnoval zakládání Domu Izaiáše³⁵⁴. Úkolem tohoto katolického centra byla jak židovská studia, tak místo hluboké modlitby i prostoru pro hlubší pochopení židovské spirituality a tradice, navázání vzájemného přátelství a odvracení tak hrozby antisemitismu. Později se stalo také spojením mezi církví a státem Izrael a součástí této země (tři z jeho členů dostali občanství, jeden z nich, Marcel Dubois, se stal vedoucím Katedry filozofie na Hebrejské univerzitě v Jeruzalémě).³⁵⁵ Jako další cíl se ukázalo připomenout, že církev, přesto, že je hodně identifikována se západní církví, získává mízu ze svého židovského původu, jak B. Hussar říká: „*Zdalo se, že jedním z hlavních cílů domu je pomoci kontemplovat její vlastní tajemství prostřednictvím studia jejího původu.*“³⁵⁶ Bruno Hussar se angažoval v řadě iniciativ na podporu dialogu mezi židy a křesťany, chápal důležitost koncilu, který svolal Jan XXIII., účastnil se diskusí o textu pozdějšího dokumentu *Nostra aetate*, byl jeden ze tří odborníků, kteří se podíleli na vypracování třetí verze textu týkající se vztahu k židům.³⁵⁷ Roku 1966 se stal izraelským občanem a o rok později se účastnil Valného shromáždění OSN jako člen izraelské delegace. Roku 1970

³⁵¹ Žil v letech 1911–1996, více o něm: <https://www.catholic.co.il/?cat=sjv&view=article&id=270&m=OurFounders> (8.11.2022) nebo také v jeho knize *When the Cloud Lifted*.

³⁵² Sotill, Wolfgang. *Die Römisch-katholische hebräisch sprechende Kirche Israels: Eine Untersuchung zur Situation der Judenchristen und Nichtjüdischen hebräisch sprechenden Christen im heutigen Israel*. Diplomarbeit zur Erlangung des akademischen Grades „Magister der Theologie“. Graz: Karl – Franzus Universität in Graz, Institut für ökumenische Theologie und Patrologie, 1982 (dále budu uvádět jako Diplomová práce), s. 26

³⁵³ Hussar, B.: *When the Cloud Lifted*, s. 10.

³⁵⁴ O jeho složitých začátcích se též můžeme dočíst v knize B. Hussara, s. 73.

³⁵⁵ Hussar s. 79.

³⁵⁶ Hussar s. 80

³⁵⁷ Několik poznámek o bouřlivém vývoji, které předcházely konečnému dokumentu *NA*, se též můžeme dočíst u B. Hussara, s. 86–91.

založil spolu s dalšími osadu nazvanou Neve šalom³⁵⁸, jejímž posláním bylo – a je stále – pokojné křesťansko-židovsko-muslimské soužití, soužití Židů³⁵⁹ a Arabů.³⁶⁰ Zemřel v roce 1996.

Osvald Rufeisen³⁶¹ je další osobou, kterou chci zmínit. Narodil se roku 1922 v Polsku v židovské rodině. Po nacistické invazi odcestoval do Sovětského svazu, díky kontaktu s polským policistou, který kolaboroval s nacisty, se mu podařilo zachránit asi 300 Židů v Bělorusku. Tento příběh je zachycen také v dokumentu, který je uložen v Památníku obětí holokaustu Jad Vašem. Kvůli pomoci byl pronásledován a úkryt našel u Sester Vzkříšení, tam začal číst Nový zákon a uvěřil, že Ježíš Nazaretský je Mesiáš. Ke své konverzi říká: „*Věřím, že jsem byl fascinován osobností Krista ... Utekl jsem tenkrát před německým četnictvem, pro které jsem devět měsíců pracoval jako polský překladatel. Mohl jsem tak zachránit více Židům život. Byl jsem vytrazen, zatčen, všechno jsem přiznal a znovu utekl. Celé měsíce jsem hledal odpověď na otázku „Bůh a Izrael“. A tu se mi dostal do rukou Nový zákon. Zpočátku jsem Ježíše chápal jako člověka, jako žida, jako učitele, potom jako Ukřižovaného a Vzkříšeného. Tady jsem asi našel odpověď.*“³⁶² Po návratu do Polska vstoupil ke karmelitánům, v roce 1946 přijal jméno Daniel, v roce 1952 byl vysvěcen na kněze. Po nárůstu antisemitismu v Polsku odcestoval do Izraele, kde zažádal o izraelské občanství, ale bylo mu zamítnuto, protože pro izraelské úřady byl křesťanem, mnichem, knězem. Se svou žádostí o občanství neuspěl ani u Nejvyššího soudu, naopak byl přijat zákon, který zaručoval izraelské občanství všem Židům, kromě těch, kteří patří k jinému náboženství. Nakonec mu bylo ale uděleno. Žil v karmelitánském klášteře Stella Mare v Haifě, byl důležitou osobou pro Poláky, kteří si vzali židovského partnera, v rámci vikariátu svatého Jakuba pečoval o hebrejsky mluvící katolíky a o dialog křesťanů a židů. Rufeisen mluvil o tom, že by rád na univerzitě založil obor, který by se zabýval původním křesťanstvím. Zemřel v roce 1998.³⁶³

Joseph Stiasny³⁶⁴ se narodil v Maďarsku do židovské rodiny, vstoupil do řádu Naše Paní Sionská (sionští otcové)³⁶⁵. V Jeruzalémě byl během války i v době zakládání státu Izrael (v letech 1947-48), působil v organizacích, které poskytovaly pomoc křesťanským uprchlíkům. Měl

³⁵⁸ Název je podle Izaiáše 32, 18 – Oáza míru, stránky obce, na kterých se můžete dočíst víc o historii, identitě a zakladatelích této obce: www.wasns.org – (staženo 8. 11. 21).

³⁵⁹ Zde užívám velké Ž, protože se jedná o národnostní soužití.

³⁶⁰ „Cílem této osady by bylo především ukázat, že je možné žít spolu v duchu rovnosti a bratrské spolupráce, respektovat odlišnosti, které vzájemně obohacují, a zároveň vytvořit vzor pro „školu míru.“ Hussar, s. 126.

³⁶¹ Žil v letech 1922–1998, více o něm: <https://www.catholic.co.il/?cat=svj&view=article&id=271&m=OurFounders> (staženo 8.11.22).

³⁶² Diplomová práce, s. 26.

³⁶³ Příběh Daniela Rufeisena je knižně zpracován v románu Ljudmily Ulické – Daniel Stein, překladatel.

³⁶⁴ Žil v letech 1920–2007, více o něm: <https://www.catholic.co.il/?cat=svj&view=article&id=278&m=OurFounders> (staženo 8.11.22)

³⁶⁵ Více o tomto řádu: <https://www.nds-novitiate.org/religious-of-sion/> a <https://www.notredamedesion.org/about/our-beginnings/> (staženo 8.11.22)

formativní vliv na Svatojakubský vikariát, působil v řadě organizací, které se zasazovaly o křesťansko-židovský dialog, byl odborníkem na ranou církev a raný judaismus.

Marcel Dubois³⁶⁶ se narodil ve Francii v roce 1920, vstoupil k dominikánům, roku 1962 přesídlil do Izraele a připojil se k dominikánské komunitě v Izaiášově domě. Přednášel na Hebrejské univerzitě Aristotela a Tomáše Akvinského a pro řadu židovských studentů byl prvním katolickým knězem, se kterým se setkali a který svým přístupem bořil řadu stereotypů. Žil dialogem křesťansko-židovským, byl jeho teoretikem, teologem, obdržel i řadu izraelských ocenění, mezi židovskými intelektuály byl známý i díky svým rozhovorům s židovským ortodoxním filozofem Yeshayhu Leibovitzem, který byl velkým kritikem křesťanství.

Rina Giftmanová³⁶⁷, o které byla zmínka již v přechozí kapitole, se narodila roku 1914 do ruské židovské rodiny na Krymu. Po ruské revoluci se rodina usadila ve Francii. Rina byla pokřtěna knězem židovského původu. Pomáhala v aktivitách Bruno Hussarovi ve vesnici Neve Šalom, založila centrum, kde přijímala všechny, jež uchvátilo tajemství Jeruzaléma. Později žila v sousedství Malých sester Ježíšových, poslední dny svého života trávila v Komunitě Blahoslavenství.

Sestra Maroussia se narodila roku 1917 v Bulharsku, matka byla pravoslavnou křesťankou. Vstoupila k sestřím Naší paní ze Siónu ve Francii v roce 1939. Učila, sama studovala muzikologii. V roce 1961 byla povolána do Jeruzaléma, do Ein Karem, kde se setkala s hebrejsky mluvící farností. Ta v tu dobu měla povolení z Říma, aby mohla sloužit mši v hebrejštině, začala tedy vytvářet své vlastní liturgické tradice. Maroussia se věnovala hudební stránce liturgie, skládala hudbu pro žalmy a další liturgické okamžiky (Triduum). Na Hebrejské univerzitě studovala východní muzikologii. Na tvorbě liturgické hudby, která začala od nuly, úzce spolupracovala s Jochananem Elihaiem.

Jochanan³⁶⁸, původním jménem Jean Leroy, se narodil do křesťanské rodiny ve Francii. Když byla Paříž osvobozena Američany, byly po ní vyvěšeny fotografie z koncentračních táborů, které pro Jochanana představovaly první setkání se Židy. Vstoupil k Malým bratrům Ježíšovým, věnoval se studiu hovorové arabštiny, vytvářel slovníky, učebnice, komponoval hudbu a písně pro

³⁶⁶ Žil v letech 1920–2007, více o něm: <https://www.catholic.co.il/?cat=svj&view=article&id=279&m=OurFounders> (staženo 8.11.22)

³⁶⁷ Žila v letech 1914–2001, více o ní: <https://www.catholic.co.il/?cat=svj&view=article&id=275&m=OurFounders> (staženo 8.11.22)

³⁶⁸ Více informací o něm: https://www.catholic.co.il/?cat=news&view=article&id=18622&m=https://www.catholic.co.il/?cat=&view=article&id=18010&m=https://www.catholic.co.il/index.php?option=com_content&view=article&id=97%3Ayohanan-elihai-memories&catid=8%3A-our-founders&Itemid=11&lang=en

hebrejskou liturgii, překládal liturgické texty a vytvářel hebrejská slova - řada slov totiž v hebrejštině neexistovala (jako příklad uvádí slova laik, přijímání, poustevník).

3.2.3 Historické milníky kehily

V následující části nastíním vývoj kehily, jak je zachycen rok po roce na jejích webových stránkách. Vyberu a shrnu důležité momenty a osudy osob, které jsem představila už výše nebo o kterých bude psáno ještě dál.

V roce 1947 přijel do Izraele (mandatorní Palestiny) otec Joseph Stiasny (Father of Sion) a pobýval v klášteře Ratisbonne.³⁶⁹

V období před založením státu Izrael a po něm přicházely statisíce imigrantů z diaspory, mezi nimi byli také Židé, kteří patřili k různým křesťanským komunitám, nebo byli ženatí, vdané za křesťany, nebo věřili v Ježíše.

V roce 1952 přišel do země otec Jean-Roger Hené, dále dominikán Bruno Hussar, který sloužil jako kaplan na křesťanské škole v Jaffě a začal se starat o hebrejsky mluvící křesťany. Roku 1953 přišel člen Malých bratrů Ježíšových Jean Leroy, který roku 1960 přijal jméno Jochanan Elihay, spolu s dalšími bratry pracoval v kibucech. Společně s otcem Brunem přemýšlel o "hebrejské církvi" a s otcem Stiasnym o hebrejské liturgii a přiměřeném ritu.

V roce 1954 kardinál Tisserant, hlava Kongregace pro orientální církve, reagoval na myšlenku hebrejské liturgie návrhem, že by se mělo jednat o syrský ritus; latinský, ani byzantský nepokládal za vhodný. Bratr Jochanan dostal povolení k jeho používání, začal ho tedy studovat a překládat liturgii do hebrejštiny. Dílo svatého Jakuba bylo ustanoveno 14. prosince 1954 patriarchálním vikářem pro Izrael Latinského patriarchátu v Jeruzalémě, Verganim. U jeho základů stáli společně s otcem Stiasnym, otcem Héné, Martienm Weinhobenem a Yoshi Bergmanovou.

V lednu roku 1955 se připojil Bruno Hussar a další. V únoru dostali dočasné povolení k činnosti Díla sv. Jakuba od patriarchy Goriho a byla slavena první mše (v latině) v Jaffě. V říjnu byla sloužena první mše částečně v hebrejštině – v katakombách v Římě za přítomnosti bratra Jochanana, v březnu roku 1956 poprvé v Izraeli v Haifě, a sice podle syrského obřadu v hebrejštině. Na Květnou neděli téhož roku byly některé části bohoslužby v Jeruzalémě v Notre Dame³⁷⁰ slouženy v hebrejštině za přítomnosti zástupce Vatikánu. Bratr Jochanan v tomto roce také publikoval první

³⁶⁹ Více na https://en.wikipedia.org/wiki/Ratisbonne_Monastery (staženo 20. 5. 2019) a <https://www.notredamedesion.org/about/our-beginnings/> (staženo 8.11.22).

³⁷⁰ <https://www.notredamecenter.org/history> (8.11.22).

písně v hebrejštině určené pro křesťanskou liturgii³⁷¹ – využíval přitom synagogální písně, texty z Tanachu³⁷² a Nového zákona. Od roku 1957 mu s komponováním pomáhala sestra Maroussia.

V únoru 1957 byla kardinálu Tisserantovi zaslána zpráva, která shrnovala dosavadní vývoj se závěrem, že syrský obřad je mnohým členům komunity cizí. Kardinál předal zprávu papeži, který udělil povolení používat latinský ritus s určitými prvky v hebrejštině (čtení nevyjímaje). 18. března přivezl Bruno Hussar z Říma toto povolení a byla slavena první latinská mše s prvky hebrejštiny, a to v Haifě a za přítomnosti latinského patriarchy, hlavním celebrantem byl bratr Jochanan. Na Velký pátek bratr Jochanan vypustil z proseb za židy jejich označení jako „perfidies“ poté, co Jan XXIII. zrušil používání tohoto popisu židů. V březnu roku 1960 bylo v Jeruzalémě otevřeno dominikánské centrum židovských studií, nazvané Izaiášův dům, které vedl Bruno Hussar. Roku 1962 byl zahájen II. vatikánský koncil, který budil velká očekávání ohledně změn vztahů mezi katolickou církví a židy, ohledně používání místních jazyků, a inkulturace křesťanství. Někteří kněží a mniši zaslali biskupům dopis, kterým je povzbuzovali v diskuzích o dokumentu o vztahu k židům, někteří se s nimi setkali i osobně, aby o dokumentu diskutovali. 2. listopadu 1964 proběhlo první hlasování ohledně "židovského" dokumentu (2000 bylo pro, 200 proti), k závěrečnému hlasování došlo 15. října 1965. V dokumentu byl formulován postoj církve ke všem náboženstvím s tím, že čtvrtá kapitola dokumentu *Nostra Aetate* se zabývá vztahy církve a židů.³⁷³

V lednu roku 1965 se konalo první setkání židů a křesťanů. V roce 1968 byla sloužena poprvé celá mše v hebrejštině. Bratr Jochanan spolu s dalšími začal překládat novou liturgii vydanou v Římě na základě liturgické reformy. V roce 1969 proběhlo první setkání katolíků a protestantů kvůli ekumenickému překladu Nového zákona do hebrejštiny. Ke konci roku 1969 byl vydán nový římský misál, začalo se s jeho překladem do hebrejštiny. Roku 1976 byl vydán hebrejský překlad Nového zákona.

V průběhu let se zástupci kehily několikrát setkali s papežem Janem Pavlem II., postupně kehila přebrala také péči o rusky mluvící katolíky.

V roce 1990 latinský patriarcha v Jeruzalémě Michel Sabbah jmenoval patriarchálním vikářem Díla svatého Jakuba benediktýna Jean-Baptistu Gouriona³⁷⁴ – to byl první krok k ustavení vikariátu svatého Jakuba v rámci patriarchátu – vedle vikariátu jordánského, kyperského, jeruzalémského a

³⁷¹ První písní, kterou zkomponoval bratr Jochanan, je vánoční píseň *Har'ifu Shama'im*, její slova jsou složena z citátů ze Starého zákona, refrén představuje různé tituly Krista, melodie patří k liturgické tradici marokánských židů. Píseň je dostupná na: <https://www.youtube.com/watch?v=1HZ5nxzkcSE> (20. 5. 2019), anglický text písně je uveden v přílohách.

³⁷² Tanach – Tóra, Proroci a Spisy – části hebrejské Bible.

³⁷³ Dokumenty II. vatikánského koncilu, s. 553.

³⁷⁴ Více o něm: <https://www.catholic.co.il/?cat=sjv&view=article&id=274&m=OurFounders>

palestinského a izraelského. Vikář Jean-Baptista Gourion byl v roce 2003 vysvěcen na biskupa po té, co Vatikán uznal, že za Vikariát sv. Jakuba by měl být zodpovědný biskup.³⁷⁵ V roce 2013 byly vikariátu uděleny stanovy, které definovaly jeho jurisdikci.

David Neuhaus byl vikářem Latinského patriarchátu v Jeruzalémě pro Dílo svatého Jakuba v letech 2009–2017. Je jezuitou,³⁷⁶ též židovského původu, pochází z rodiny, která v roce 1936 prchla z Německa do Jihoafrické republiky. V patnácti letech se vypravil na pouť do Svaté země, během které prožil setkání s Ježíšem. Nechal se pokřtít a o tři roky později vstoupil do jezuitského řádu.³⁷⁷

Zajímavostí je, že bratr Jochanan získal ocenění od univerzity v Haifě za lingvistický výzkum týkající se arabštiny a za přispívání k dobrým vztahům mezi Židy a Araby. David Neuhaus, jezuita, se jako hlava svatojakubského vikariátu účastnil v roce 2010 mimořádné synody o církvi na Blízkém východě ve Vatikánu. U příležitosti této synody spustilo rádio Vatikán webové stránky v hebrejštině. Několik členů kehily v průběhu let dostalo ocenění za podporu křesťansko-židovských vztahů (Michel Remaud v roce 2010 ve Francii a další). V roce 2012 se uskutečnilo první zasedání Komise pro vztah se židy, které vedl David Neuhaus.³⁷⁸

3.2.4 Specifika liturgie kehily

Dle slov Davida Neuhausa³⁷⁹ došlo po válce k deziluzi z evropského křesťanství, hledaly se nové formy liturgie – byla zkomponovaná například Missa Luba (čerpá z konžských motivů), Missa Criola (z jihoamerických motivů). I tady se snilo o liturgii, která by vycházela ze semitských kořenů. Bratr Jochanan chtěl využít liturgii syrskou, latinská pro něj byla málo semitská, orientální. B. Hussar zmiňuje, jaká nádhera byla, když se bratr Jochanan modlil v syrském ritu a jak to bylo blízké synagogální modlitbě. Ale všichni členové kehily byli latinskými katolíky a necítili se dobře v jiném ritu. Proto bylo přistoupeno k využití latinského ritu. Důležitým důvodem bylo také to, že Pius XII. udělil povolení užívat hebrejštinu v liturgii.

Z rozhorů vedených začátkem 80. let pro účely diplomové práce již výše zmiňované ale vysvítá, že pro některé ze zakladatelů kehily byl latinský ritus jen přechodným, dočasným stadiem do té

³⁷⁵ Jean-Baptiste Gourion má také židovské kořeny a svůj původ připomíná, stejně jako židovskou složku univerzální církve – Grammatica, s. 176.

³⁷⁶ V současné době je představeným jezuitské komunity ve Svaté zemi.
<https://jesuitsholyland.wordpress.com/community/> - (staženo 22. 11. 21).

³⁷⁷ Grammatica s. 176.

³⁷⁸ http://www.catholic.co.il/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=39&Itemid=146&lang=en - (staženo 9.5.2019)

³⁷⁹ Rozhovor proběhl dne 26. 7. 2017 v sídle hebrejské farnosti v Jeruzalémě. Jeho přepis je u autorky práce.

doby, než se vytvoří jakýsi „hebrejský“ ritus (Hussar)³⁸⁰ Každopádně všemi byla kehila vnímána jako součást katolické církve.

Užití místního jazyka patří k nejspecifičtějším prvkům hebrejské liturgie – představuje společenství s židy a spojení s hebrejskou částí Písma. Jak říká David Neuhaus, otázkou je, jak naložit s překladem – jít po hebrejském významu nebo překládat přesně latinské texty do hebrejštiny? Jako příklad uvádí theotokos, kterou do angličtiny překládá jako mother of God – jak to přeložit do hebrejštiny? „Nejde použít Emelohim, ale mother of Immanuel...“ Výše byla už zmíněna tvorba nových slov, stále se pracuje na nových překladech, na misálu, vytváří se plodné napětí tím, že se vybírají autentické prvky z židovských zdrojů, ale které zároveň odpovídají latinskému ritu.³⁸¹

Dalším specifikem jsou přidaná čtení a respekt k integritě textu – není zvykem, aby se některé verše vytrhávaly, čtení se zkracovalo.

Velký advent

Specifikem hebrejské farnosti je tak zvaný **Velký advent**.

Velký advent je prožíván více než 30 let v Jeruzalémě, od roku 2011 v Haifě a roku 2014 byl zaveden ve všech farnostech svatojakubského vikariátu. V odůvodnění tohoto slavení můžeme nalézt řadu podnětných myšlenek. Jeho zdůvodnění vychází v první řadě z míst, kde se vikariát nachází – ze Svaté země. Potřebou připomenout si starozákonní postavy, které předcházely Mesiáši, byly důležitými osobami dějin spásy a připravovaly lid na Jeho příchod.

Začátek Velkého adventu je směřován k začátku nového židovského roku.³⁸² Je to období před svátkem Simcha Tóra, radosti z Tóry, kdy se začíná nový cyklus čtení Tóry počínaje stvořením.³⁸³

Stejně tak je smysluplné toto období využít pro připomenutí stěžejních starozákonních postav. Během židovského nového roku se slaví stvoření Adama a Evy, což i křesťany může obohatit a vést k oslavě Boha jako Stvořitele.

³⁸⁰ Diplomová práce s. 102

³⁸¹ Komentář uvedený k hebrejským textům ke mši: „The text of the liturgy of Eucharist in modern Hebrew... The liturgical language is based on the biblical Hebrew and contains some expressions typical for the Old Testament.“ https://www.catholic.co.il/?view=shop_item&id=18638&catid=1&cat=&m= (staženo 9.11.22), texty mše: <https://www.catholic.co.il/?view=article&id=1126&cat=faith&m=MassinHebrew> (staženo 10.11.22).

³⁸² Židovský kalendář je pohyblivý, lunisolární, nový rok je během září, svátek Simchat Tóra, po kterém začíná velký Advent, velmi přibližně někdy mezi půlkou září a října. Více například v Divecký, J.: Židovské svátky. P3K, Praha 2005 nebo Nosek, B., Damohorská, P.: Židovské tradice a zvyky. Nakladatelství Karolinum, Praha 2016.

³⁸³ „...od dob Mošeho je ustálen zvyk pravidelného šabatového předčítání z Tóry. Tento zvyk se staletími rozvíjel a v dnešní době je ustálen taktó: Pět knih Mojžíšových je rozdělena na 54 oddílů, každý z nich nazýváme paraša nebo také sidra. To proto, že přestupný rok má 54 šabatů. Každý týden čteme část Tóry, za rok ji přečteme celou a začneme číst nanovo.“ Divecký, J.: Židovské svátky. P3K, Praha 2005, s. 51.

Čtení během velkého Adventu propojují místní církve s židovským lidem, jemuž ve stejném období začíná nový cyklus čtení z Tóry. Začíná v neděli po sobotě, kdy se v synagogách čte text o stvoření. Do páté neděle před Vánocemi, která je nedělí, kdy se slaví slavnost Ježíše Krista Krále, jsou zmíněny tyto postavy a témata: 1. Stvoření a Adam a Eva, 2. Noe, 3. Abraham, 4. Patriarchové, 5. Důležité ženy Tóry, 6. Josef, 7. Mojžíš, 8. David. Modlitby při nedělní bohoslužbě zmiňují tyto postavy s důrazem na to, jak připravovaly cestu Mesiáši. Při bohoslužbě na pátou neděli před Vánoci je zmiňována postava krále Davida jako živoucí prorocství krále, který se má narodit v Betlémě.³⁸⁴ Konkrétně je to tak, že čtením univerzální církve předchází čtení, které se týká zmiňované osoby.³⁸⁵

Počínaje čtvrtou nedělí před Vánocemi už se tato čtení nepřidávají a důrazy v liturgii místní se spojují s důrazem, který je kladen na jednotlivé osoby a události v univerzální církvi: je kladen důraz na proroky (4. neděle před Vánocemi – 1. adventní), Jana Křtitele (2. adventní neděle), radost Adventu (3. neděle adventní gaudete) a na Marii, matku Ježíšovu (4. neděle adventní). V tomto období se tematizuje eschatologický Advent (eschatologičnost Adventu), příchod Krista do našeho každodenního života i ve slávě na konci věků. Mohou být použity preface, které více ukazují na historii spásy a stupně přípravy příchodu Mesiáše uprostřed židovského lidu. V posledním týdnu je kladen důraz na narození Ježíše Krista v Betlémě.

Žehnání a zapalování svící před začátkem nedělní bohoslužby nesouvisí dle slov D. Neuhausa se šabatem, ale dvě svíce představují dvě části Písma, a zároveň jsou symbolem toho, že vše, co se bude odehrávat, je ve světle.

Dalším z úkonů je **lavabo**, mytí rukou, které je v hebrejské liturgii zařazeno hned po přinesení darů a příchodu kněze zpět k oltáři, ne až po požehnání chleba a vína, jak je běžné v římském ritu – je možné, že to pochází ze starověkého zvyku, kdy si kněz umyl ruce hned po přinesení darů. Dle slov D. Neuhausa ho umístili ho tam, kde si myslí, že by mělo být.

Přání pokoje se šíří od kněze směrem k lidu (lidé si přejí, až když k nim „doputuje“ přání od kněze). Také toto je inspirace východním křesťanstvím a můžeme se s ním setkat i v liturgii Komunity Blahoslavenství.

Dalším specifíkem je používání nekvašeného chleba v podobě **macesů** (jak jen známe například z velikonočního slavení židovských komunit) namísto hostií, jak je běžně známe.

³⁸⁴ <https://www.catholic.co.il/?cat=faith&view=article&id=2597&m=Feasts> – popis Velkého Adventu na webu kehily – (staženo 22. 11. 21).

³⁸⁶ Příklad výběru „přídavných“ čtení: 1. neděle Velkého Adventu Genesis 1: 1-2.3 (Stvoření), 2. neděle Genesis 6: 9-22 (Noe), 3. neděle Genesis 12: 1-5 (Abraham), Genesis 22: 1-19 (obětování Izáka), 4. neděle 1 Samuel 1: 1-20 (Hana a narození Samuela), 5. neděle Genesis 37: 1-11 (Jákoab, Josef), 6. neděle Exodus 3: 1-15 (Mojžíš), 7. neděle 1 Samuel 17: 37-50 (David).

O **používání hudby** bylo napsáno už výše. Inspirací pro její komponování byly a jsou synagogální písně z nejrůznějších orientálních oblastí, jako texty se často používají citáty z Písma. Prvním, kdo se věnoval komponování hudby pro kehilu, byl bratr Jochanan, později společně se sestrou Maroussiou, postupně se přidávali další členové kehily.³⁸⁶

K dalšímu specifiku patří, že na **Zelený čtvrtek** je stůl uprostřed a ruce myje každý každému. Kdysi byla také sloužena mše speciálně pro paschu.

Z rozhovorů v současné době neshledávám volání po jiném ritu, ale vnímání sebe jako křesťana prvotní církve ze židů ano.

Na začátku 80. let uvádí D. Rufeisen: „*Patřím stejně tak tam (ke křesťanům), jako sem (k židům), jak jinak bychom mohli rozumět, že Petr, Jakub a Jan šli do chrámu a modlili se tam. Máme zprávy v Novém zákoně, které dokazují, že původní křesťané praktikovali židovství naplno. A nebylo rušivé, když Pavel žil křesťanství nežidovským způsobem.*“³⁸⁷

„*Pro židokřesťany zůstává ale také otevřenou otázkou, jak dalece jim rozumí univerzální církev. Nejde přitom jen o jejich uznání jako „plnohodnotných křesťanů“, ale o respektování zvláštností tohoto církevního společenství. Měla by jim být zajištěna legitimní možnost vývoje uvnitř církve. Obtíže ze strany židokřesťanů, kteří se nechťejí spokojit s helenizovanou církví, a raději by rozvíjeli vlastní tradici, než adaptovali římskou, vedou k otázce identity.*“³⁸⁸

3.3 Závěr praktické části

V této části práce jsem zachytila utváření a specifika dvou společenství, která měla hned od počátku do svého základu vetkaný vztah k židovství. Mezi zakládající členy patřily často osoby, které měly židovské předky nebo ony samy se narodily do židovské rodiny, část z nich z důvodu svého původu musela opustit rodnou zem, aby postupně nový domov našla v Izraeli. Ať již přímo, nebo nepřímo, byli všichni hrůznou zkušeností nenávisti vůči lidem židovského původu zasažení. V důležitých dokumentech obou těchto společenství je zakotven úkol stavět mosty a nedopustit znovu stejné hrůzy. Zároveň se obě společenství konstituovala v období okolo II. vatikánského koncilu (šířeji vzato). Jedna skupina se na jeho výstupech přímo podílela,³⁸⁹ obě čerpaly z jeho ducha a plodů – ať Hebrejská farnost, která měla ještě před samotným koncilem umožněno využívat

³⁸⁶ Mnohé ukázky je možné si poslechnout na

http://www.catholic.co.il/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=18&Itemid=156&lang=en (staženo 20. 5. 2019).

³⁸⁷ Diplomová práce, s. 100.

³⁸⁸ Diplomová práce, s. 29.

³⁸⁹ Hebrejská farnost, konkrétně například Bruno Hussar.

v liturgii hebrejštinu, tak pro obě byl důležitý dokument *Nostra Aetate*. Pro Komunitu Blahoslavenství byla dalším zdrojem duchovní obnova, jejímž plodem byl vznik nových komunit. Obě společenství spojuje také upřímná víra a otevřenost a promýšlení vlastní víry, tradice a liturgie. V obou případech s tvořivostí a beze strachu, byť s velkým respektem a úctou k tradici, přistupovala a přistupují k promýšlení, vytváření a formování vlastní liturgie.

Pro jedny jde o bytostné uchopení svých vlastních kořenů a tradice a zapuštění v tradici nové, kterou přijali jako nově objevenou, pro druhé hledání ritu, který je nejvíce kompatibilní s původní tradicí v křesťanském rámci (oproti mesiánským židům).³⁹⁰

Pro obě společenství je židovský „vklad“ neměnný, hledá se forma, jak ho uchopit a zapojit do křesťanských struktur – při hledání vhodné křesťanské formy.

Obě společenství našla svůj „liturgický domov“ v katolické liturgii a v katolické církvi po období upřímného hledání. Komunita Blahoslavenství vzešla z protestanství (přesněji její zakladatelé patřili k protestanským církvím), Hebrejská farnost si prošla hledáním odpovídajícího ritu, do kterého by mohla promítnout svou identitu. V obou společenstvích je liturgie nadále promýšlena, vznikají nové texty (v Komunitě Blahoslavenství například změna textu modliteb užívaných pro komunitní křesťanskou oslavu šabatu, v Hebrejské farnosti misál).

³⁹⁰ Jak sami uvádějí, být židokřesťanem je pro ně přirozeným vývojem jejich židovství.

4. Závěr

V úvodu jsem si kladla tyto otázky:

1. Co říkají současné dostupné vědecké práce o židovských kořenech křesťanské liturgie?
2. Odkud pochází zájem těchto dvou společenství (Komunity Blahoslavenství a hebrejské farnosti) o židovské kořeny a o kontinuitu mezi židovstvím a křesťanstvím?
3. Jak se vyvíjela tato praxe akcentující židovské kořeny?
4. Co do budoucnosti tento model může říkat nám, křesťanům?

Odpovědi na ně jsem hledala ve dvou krocích. První krok představoval přehledovou, kompilační část, současně při vědomí, že řada témat by si zasloužila mnohem hlubší prozkoumání, které však přesahuje možnosti této práce. Na základě analýzy dostupné literatury mohu potvrdit velkou míru propojenosti a inspirovanosti křesťanské liturgie liturgií židovskou. Můžeme ji najít v jednotlivých prvcích modliteb (zvláště u berachy), inspirovaností některými typy modliteb (Tefila), rytmem modliteb, svátky a obecně důležitostí slavení, slavení “u stolu”, rodinného slavení, četbou Písma a jeho výkladem (a překladem do místního jazyka), v osobní i synagogální modlitbě několikrát za den, konkrétně řadou prvků, které se odrážejí v modlitbě Otče náš a v Poslední večeři, která stojí u základů Eucharistie.

Oproti očekávání se ukázal, byť významně menší měrou, náznak vlivu křesťanské liturgie na židovskou, byť se jednalo spíše o negativní vymezení (například možný vliv křesťanství na vznik Hagady).³⁹¹

Jsem si vědoma toho, že se často mísí (zvláště v kapitolách o osobní modlitbě) praxe historická a současná. Jak na více místech uvádím, nelze přesně určit, jak vypadala modlitební praxe v době Ježíšově. Jde o pokus přiblížit, jak vypadat mohla. Stejně tak cítuji z modlitební knihy sidur, z Hagady, šabatovou liturgii, modlitbu Birkat ha-mazon a dalších s vědomím tohoto úskalí.

Ve druhé části, v druhém kroku, zachycuji vývoj a liturgickou praxi dvou společenství, která akcentují židovské kořeny, byť různým způsobem, od samých svých počátků. Tím se dostáváme k druhé otázce z úvodu. U členů Hebrejské farnosti hrály často úlohu jejich vlastní židovské kořeny a setkání se v určitém bodě života s křesťanstvím v natolik oslovující formě, že pro ně bylo přirozeným vyústěním jejich židovské identity. To se stalo v druhém případě oslovením katolickou

³⁹¹ O vzájemném ovlivňování mluví například prof. Israel Yuval – podle jeho názoru z negativního vymezení židovství vůči křesťanství, které si byly tak blízko, vznikla pesachová Hagada – konference pesach a večeře Páně – 22. 11. 2019, ETF Uk – Institut ekumenických studií, Praha. Další autor, který se zabývá ovlivněním, je Peter Schäfer v práci Rabinské židovství a rané křesťanství. Z negativního vymezení vůči křesťanství a islámu bylo také sepsáno nezávazných Třináct článků víry (Sidur, s. 111).

církvi. Tak Komunita Blahoslavenství, pro kterou se stal římský rítus východiskem, pokračovala ve vývoji liturgie dál a obohatila ho o prvky židovské liturgie a liturgie byzantské, Hebrejská farnost, která se původně přikláněla k ritu syrskému, našla své místo v ritu římském. Otevřenost a opravdovost, se kterou sobě vlastní formu hledali, může být také přínosná pro současnou dobu, kdy se řada oblastí promýšlí nově.

Toto úsilí a otevřenost k promyšlení v obou společenstvích pokračuje dál například v promyšlení textů. V Komunitě Blahoslavenství, v rámci liturgických komisí, byl pozměněn text šabatové modlitby, takže lépe odpovídá realitě. Představuje tak ne zmocnění se textu, ale poctivé promyšlení a úpravu s respektem k lidu Izraele, jehož to text je. Stejně tak v Hebrejské farnosti se promýšlí překlady do hebrejštiny. Nejde o běžný překlad do jiného cizího jazyka, ale čerpá se tu a navazuje na starobylou tradici.

V obou případech se objevují silné osobní příběhy a motivace ke konkrétnímu žití židovských kořenů. Tato motivace byla v negativním slova smyslu podpořena hrůzami války a konkrétně šoa, v pozitivním smyslu touhou poznávat své kořeny za situace, která to umožňovala i díky změnám a novému duchu v období okolo II. vatikánského koncilu.

V obou případech se setkáváme s velkým nasazením a autentickým hledáním správného způsobu uchopení identity těch, kteří chtějí žít, co považují za správné – v tomto případě v respektu a tvůrčí otevřenosti vůči židovským kořenům své křesťanské identity. V jednom případě je to pokorné připojení se k bratrům židům, aniž by se umenšila identita křesťanství, v druhém žití vlastní židovské identity uvnitř křesťanství. V tom mohou být inspirací i pro ostatní. A to je odpověď na otázku poslední. Vzájemné poznávání, obohacování nemusí být jen našim osobním profitem, ale může také přispět k vzájemnému porozumění, respektu, zájmu, k výměně darů.³⁹²

Druhá část je také svědectvím o vývoji církve, o bouřlivých letech okolo II. vatikánského koncilu, kdy na nás z jednotlivých příběhů dýchne otevřenost, upřímné hledání a zároveň na těchto konkrétnostech je demonstrováný vývoj celé církve, témata, která církvi hýbala, téma obnovy církve, důraz na Ducha svatého, který vedl ke vzniku řady nových komunit se všemi jejími bolestmi, hledáními a plody.

³⁹² O důležité roli komunity v dialogu křesťanů a židů svědčí například i povzbuzení papeže Františka z dubna letošního roku na audienci pro vedení Komunity Blahoslavenství u příležitosti 50. výročí založení komunity: „I encourage you to maintain your commitment to the formation of the young generations and to interreligious dialogue, in particular with our Jewish brothers and sisters.“ (Newsletter Komunity Blahoslavenství, květen 2023)

Práce obsahuje řadu témat, která by stálo za to dále rozvést. Jedna linka by mohla pokračovat rozbořem liturgie mesiánských židů. Toto téma je velmi široké, z rozhovorů vyplynulo, že škála možností liturgického uchopení se pohybuje od jednoduchých protestantských liturgií až po liturgii nerozeznatelnou od ortodoxní židovské.³⁹³ Další linka by mohla vést k analýze dalších skupin v rámci katolické (nejen) církve, kterým leží na srdci vztah s židovskými bratry (například sestry Notre Dame de Sion a jejich vztah k židovství a jejich vzdělávání v tomto tématu). Za zmínku také stojí také řada křesťanských společenství (i v České republice), která si pravidelně připomínají o Velikonocích Ježíšovu poslední večeři slavením sederu.³⁹⁴ Další linku by mohla představovat analýza děl židovských autorů věnujících se křesťanství (například také v této práci zmíněného Marka Kinzera), a obecně fenoménu zvyšujícího se zájmu židovstva o křesťanství. Patří i to ke znamení doby?

Celou práci bych ráda uzavřela citátem z práce prof. Kunetky ze Slova k druhému vydání z roku 2014: „Autor si však dovoluje vyjádřit naději, že tento text ... může být přínosem v procesu poznávání a zkoumání vztahů mezi židovskou a křesťanskou modlitbou, bohoslužbou i spiritualitou, což může představovat jeden z možných podnětů v prohlubování vzájemné úcty a respektu obou těchto náboženských fenoménů – židovství a křesťanství.“³⁹⁵

³⁹³ Zajímavé zamyšlení nad vývojem vztahu křesťanů a mesiánských židů a jejich důležitostí pro křesťanské církve představuje FICHTENBAUER, Johannes. *Tajemství olivovníku*. Uhřetice: Doron, 2023.

³⁹⁴ Byli sestaveny nejrůznější křesťanské verze Hagady (z jedné z nich pochází příloha č.5). F. Kunetka také uvádí, že redaktoři misálu Starokatolické církve se inspirovali pesachovou Hagadou a do velikonoční vigilie zapojili čtyři otázky na význam a zvláštnost této noci. Kunetka. *Mysterium paschale*, s. 206.

³⁹⁵ Kunetka, s. III.

5. Seznam použitých pramenů a literatury

Tištěné prameny primární

Bible. Český ekumenický překlad. Praha: Česká biblická společnost, 2007.

Der Babylonische Talmud. 1. Band. Berlin: Verlag Bibliion, 1929.

Dokumenty II. vatikánského koncilu. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.

EFRAIM, Bratr. *Neskoré dažďe*. Bratislava: Serarafín, 1991.

HUSSAR, Bruno. *When the Cloud Lifted*. Dublin: Veritas Publications, 1989.

LEVINE, Amy-Jill – BRETTTLER, Marc Zvi. *The Jewish Annotated New Testament*. New York: Oxford University Press, 2017.

Livre de vie. Communauté des Béatitudes. Editions des Béatitudes, 2021.

Nová pražská pesachová Hagada. Praha: Sefer, 1996.

Sidur Zichron David Jisra'el. Modlitební kniha pro všední dny, šabat a svátky s paralelním českým překladem a komentářem. Praha: Jiří Blažek, 2009.

SOTILL, Wolfgang. *Die Römisch-katolische hebräisch sprechende Kirche Israels: Eine Untersuchung zur Situation der Judenchristen und Nichtjüdischen hebräisch sprechenden Christen im heutigen Israel*. Diplomarbeit zur Erlangung des akademischen Grades „Magister der Theologie“. Graz: Karl – Franzus Univerzität in Graz, Institut für ökumenische Theologie und Patrologie, 1982.

Učení dvanácti apoštolů: Didaché. Spisy apoštolských otců. Přeložil Varcl, Ladislav, Drápal, Dan, Sokol, Jan. Praha: Kalich 1985.

Tištěné prameny sekundární

BRADSHAW, Paul F. *Daily prayer in the early church*. London: Alcuin Club-SPCK, 1983.

BRADSHAW, Paul F. *The Search for the Origins of Christian Worship*. 2. vydání. New York: Oxford University Press, 2002.

BAUMANN, Arnulf H. *Co by každý měl vědět o židovství*. Praha: Kalich, 2000.

COHEN, Abraham. *Talmud pro každého*. Praha: Sefer, 2006.

DIVECKÝ, Jan. *Židovské svátky*. Praha: P3K, 2005.

FARRUGIA, Edward G., AMBROS, Pavel, ed. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2010.

FRY, Helen P., ed. *Čítanka židovsko-křesťanského dialogu*. Praha: Kalich, 2003.

GRAMMATICA, Alvaro. *Mesiánští židé a Mesiáš v kontextu současné židovské rozpravy o Ježíši z Nazareta*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014.

- JEREMIAS, Joachim. *The Eucharistic Words of Jesus*. Philadelphia: Fortress Press, 1977.
- KINZER, Mark. *Searching Her Own Mystery*. Eugene: Wipf and Stock Publisher, 2015.
- KUNETKA, František. *Mysterium paschale*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2023.
- KUNETKA, František. *Stručné dějiny hudby a zpěvu v liturgii*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1999.
- KUNETKA, František. *Židovské kořeny křesťanské anafory*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2014.
- LAU, Me'ir Jisra'el Rav. *Praktický judaismus*. Praha: Nakladatelství P3K, 2012.
- MALINA, Bedřich. *Dějiny římského breviáře*. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 1939.
- MAZZA, Enrico. *The Celebration of the Eucharist: origin of the rite and the development of its interpretation*. Collegeville: The Liturgical Press, 1999.
- MEYER, Hans B. *Eucharistie – Geschichte, Theologie, Pastoral*. Regensburg: Verlag Friedrich Pustet, 1989.
- SA, Nilson Leal De. L'orient chrétien et son influence dans la prière de la Communauté des Béatitudes. *Bulletin de Littérature Ecclésiastique* 2011, roč. 112, č. 2, s. 193–216.
- NOSEK, Bedřich – DAMOHORSKÁ, Pavla. *Židovské tradice a zvyky*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2016.
- NOSEK, Bedřich – DAMOHORSKÁ, Pavla. *Úvod do synagogální liturgie*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005.
- RAFFA, Vincenzo. *Liturgia eucaristika*. Roma: Centro liturgico Vincenziano, 2003.
- RICHER, Etienne. *Proč milovat Izrael?* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997.
- RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2010.
- SAMOHÝL, Jan. *Židovské inspirace křesťanství*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2017.
- SANTE, Carmine Di. *Židovská modlitba*. Praha: Oikoymenh, 1995.
- SLÁMA, Petr. *Tanu rabanan: antologie rabínské literatury*. Praha: Vyšehrad, 2010.
- TAFT, Robert. *The Liturgy of the Hours in East and West*. Collegeville: The Liturgical Press, 1993.
- TAFT, Robert F. *Život z liturgie – tradice Východu a Západu*. Olomouc: Refugium, 2008.
- YUVAL, Israel J. *Easter and Passover As Early Jewish-Christian Dialogue*. In BRADSHAW, Paul F. a HOFFMAN, Lawrence A. *Passover and Easter: origin and history to modern times*. Notre Dame, Ind.: University of Notre Dame Press, 1999.

Elektronické zdroje

Uspořádání liturgického prostoru: <https://www.liturgie.cz/temata/liturgicky-prostor/stripky-z-historie>, staženo (staženo 5.6.23)

O Komunitě: <https://beatitudes.org/en/who-we-are/beatitudes/> (staženo 17. 11. 21)
<https://beatitudes.org/en/who-we-are/> (staženo 12. 11.21)

Historie komunity: <https://www.blahoslavenstvi.cz/historie-komunity> (staženo 12.11. 21)

Kde všude je komunita ve světě: <https://www.blahoslavenstvi.cz/domy-ve-svete> z 12.11.21

Zasvěcení komunity P. Marii: <https://beatitudes.org/en/our-spirituality/life-with-mary/> (17.11. 21)

Krása a umění: www.blahoslavenstvi.cz/krasa-a-umeni (staženo 15.11.22).

Malé triduum: <https://www.blahoslavenstvi.cz/male-triduum>

Chvála v komunitě: <https://www.blahoslavenstvi.cz/chvala> (staženo 15.11.22)

Klášter Chevetogne: www.monasteredechevetogne.com (staženo 13.11.22).

Komunita Zjevení:
https://fr.wikipedia.org/wiki/Communaut%C3%A9_de_la_Th%C3%A9ophanie (staženo 12.11.22).

Komunita Archa Lanza del Vasto – [https://web.archive-org.translate.goog/web/20081003041227/http://www.markshep.com/nonviolence/Ark.html?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=cs&_x_tr_hl=cs&_x_tr_pto=nui,sc](https://web.archive.org.translate.goog/web/20081003041227/http://www.markshep.com/nonviolence/Ark.html?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=cs&_x_tr_hl=cs&_x_tr_pto=nui,sc) a <http://www.arche-nonviolence.eu/> (17. 11. 21)

Klášter Ratisbonne: https://en.wikipedia.org/wiki/Ratisbonne_Monastery (staženo 20. 5. 2019)

Ecole Biblique de Jerusaleme: <https://www.ebaf.edu/en/> (staženo 17.11.22)

Latin Patriarchate of Jerusalem: <https://www.lpj.org/> - (staženo 8. 11. 2021)

Hebrejská farnost – kdo jsme? <https://catholic.co.il/?cat=svj&view=article&id=10171>

Marcel Dubois: <https://www.catholic.co.il/?cat=svj&view=article&id=279&m=OurFounders> (staženo 8.11.22)

Dokument Vatikán a šoa: www.holocaust.cz/zdroje/clanky-z-ros-chodese/ros-chodes-1998/duben-12/vatikan-a-soa/ (staženo 15.11.22)

Škola Saint Catherina of Siena: <https://www.saintcatherine.us/staff/>

Klášter Bellefontaine: <http://www.bellefontaine-abbaye.com/index.html>

Hebrejská farnost: <https://catholic.co.il/?cat=svj&view=article&id=10171> (staženo 8.11.21)

Dopis k 60. výročí Hebrejské farnosti:
http://catholic.co.il/index.php?option=com_content&view=article&id=11368:sixty-years-a-pastoral-letter&catid=28&Itemid=134&lang=en (staženo 9. 5. 2019, též jako příloha)

Bruno Hussar: <https://www.catholic.co.il/?cat=svj&view=article&id=270&m=OurFounders> (8.11.2022)

Neve Shalom: www.wasns.org (staženo 8. 11. 21)

Daniel Rufeisen: <https://www.catholic.co.il/?cat=svj&view=article&id=271&m=OurFounders> (staženo 8.11.22)

Joseph Stiasny: <https://www.catholic.co.il/?cat=svj&view=article&id=278&m=OurFounders> (staženo 8.11.22)

Notre Dame de Sion – zakladatelé: <https://www.notredamedesion.org/about/our-beginnings/> (staženo 8.11.22)

Rina Geftman: <https://www.catholic.co.il/?cat=svj&view=article&id=275&m=OurFounders> (staženo 8.11.22)

Book about Jochanan Elihai: <https://www.catholic.co.il/?cat=news&view=article&id=18622&m=>

Zpráva o úmrtí bratra Jochanana Elihaie:
<https://www.catholic.co.il/?cat=&view=article&id=18010&m=>

Vzpomínka na bratra Jochanana:

https://www.catholic.co.il/index.php?option=com_content&view=article&id=97%3Ayohananelihai-memories&catid=8%3A-our-founders&Itemid=11&lang=en

Notre Dame of Jerusalem: <https://www.notredamecenter.org/history> (8.11.22)

Jean Batiste Gourion|: www.catholic.co.il/?cat=sjv&view=article&id=274&m=OurFounders

David Neuhaus: <https://jesuitsholyland.wordpress.com/community/> - (staženo 22. 11. 21)

Historický vývoj kehily:

http://www.catholic.co.il/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=39&Itemid=146&lang=en - (staženo 9.5.2019)

Hebrejská mše: https://www.catholic.co.il/?view=shop_item&id=18638&catid=1&cat=&m= (staženo 9.11.22),

Poslech hebrejské mše:

<https://www.catholic.co.il/?view=article&id=1126&cat=faith&m=MassinHebrew> (staženo 10.11.22).

Velký Advent|: <https://www.catholic.co.il/?cat=faith&view=article&id=2597&m=Feasts> (staženo 22. 11. 21)

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Seznam uskutečněných rozhovorů

Příloha č. 2 – Kadiš a keduša

Příloha č. 3 – Modlitby pro šabat

Příloha č. 4 – Křesťanská verze Šmone esre česky

Příloha č. 5 – Pořádek pesachové večeře s propojením s Ježíšovou poslední večeří

Příloha č. 6 – Fotografie liturgických prostor Komunity Blahoslavenství a Hebrejské farnosti

Příloha č. 7 – Pastýřský list k 60. výročí založení kehily

Příloha č. 8 – Text první vlastní písně kehily

Příloha č. 1– Seznam uskutečněných rozhovorů, ze kterých je v této práci citováno:

David Neuhaus: 26. 7. 2017 v sídle Hebrejské farnosti v Jeruzalémě.

Jo Croissant: 12. 5. 2018 v Blagnacu ve Francii.

Bratr Efraim: 12.5.2018 v Blagnacu ve Francii.

P. Nilson: 12.5.2018 v Blagnacu ve Francii.

Jean Paul: 12.5.2018 v Blagnacu ve Francii.

Prof. Kunetka: 7. 11. 2018 v Olomouci.

(plné znění rozhovorů je uloženo u autorky práce)

Příloha č. 2 – Kadiš a keduša

Kadiš – ukázka (Sidur, s. 149, srov. Kunetka, s. 29, Di Sante, s. 168)

At' je vyvýšeno a posvěceno jeho veliké Jméno. Obec: *Amen*. Ve světě, který stvořil podle Své vůle. At' je upevněna Jeho vláda za vašich dnů a za vašich životů a za života celého Izraele, rychle a brzy. A řekněte: *Amen*. Obec a chazan: *Amen, bud' požehnáno Jeho veliké jméno na věky věků.*

At' je požehnáno, pochváleno, oslaveno, vyvýšeno, vychváleno, zmocněno, vyneseno a velebeno Jméno Svatého (obec a chazan: *budiž požehnán*) za každým požehnáním a písni, chválou a útechou, kterou je možné vyjádřit v tomto světě, a řekněte: *Amen*. (Obec: *Amen*)

(Obec: *Přijmi v zalíbení a milosrdenství naše modlitby.*) Kéž přijaty modlitby a prosby celého domu Izraele před jejich nebeským Otcem. A řekněte: *Amen*. (Obec: *Amen*.)

(Obec: *At' je požehnáno Jméno Hospodina od nynějška až navěky.*)

At' je seslán z nebes nezměrným mír a (dobrý) život na nás a na celý lid Izraele, a řekněte: *Amen*. (Obec: *Amen*.) (Obec: *Má pomoc je od Hospodina, jenž činí nebesa i zemi.*)

Ten, jenž zjednává mír na Svých výšinách, at' ve svém milosrdenství zjedná mír i nám a celému Izraeli a řekněte: *Amen*. (Obec: *Amen*)

Keduša – ukázka (Sidur, s. 17)

Posvětime jméno Tvé na tomto světě, jako světí je na nebesích nahoře, jak je psáno rukou proroka Tvého: A volal jeden k druhému řka:

Obec a chazan: *Svatý, svatý, svatý je Hospodin zástupů, celá země je plná Jeho slávy!* Chazan: A ti naproti nim: „Požehnán budiž!“ pronášejí.

Obec a chazan: *Požehnána budiž Hospodinova sláva z Jeho Místa!*

Chazan: A ve slovech Tvých svatých je takto psáno:

Obec a chazan: *Hospodin bude kralovat navěky, Tvůj Bůh, Cijone, od pokolení do pokolení. Haleluja!*

Chazan: Od pokolení do pokolení budeme hlásat velikost Tvou a po věčné časy Tvou svatost posvětime, chvála Tvá, Bože náš, z úst našich nevymizí navěky věků, neboť ty jsi Bůh, Král veliký a svatý. Požehnán jsi Ty, Hospodine, Bože svatý!

Příloha č. 3 – Modlitby pro šabat

Jedid nefeš (Sidur, s.159)

Miláčku duše, milosrdný Otče, připoutej k Sobě služebníka svého, připoutej ho ke Své vůli. Tvůj služebník bude spěchat jako laň, pokloní se před Tvou slávou. Sladká pro něj bude Tvá přízeň, sladší než med, než jakákoliv chuť. Vznesený, Nádherný, Záře všehomíra, má duše nemocná láskou k Tobě. Prosím, Bože, uzdrav ji, ukaž krásu Tvé záře. Tehdy bude silná a zdravá a věčná radost ji zaplaví. Nejváženější, ať je tvé milosrdenství probuzeno a smiluj se nad Svým milovaným synem, neboť je to již dlouho, co jsem toužil spatřit nádheru Tvé síly. Jen potom mé srdce touží, prosím, smiluj se proto a neskrývej se před námi. Zjev se a rozprostři nade mnou, můj Milovaný, příbytek Svého míru. Osvětli svět svou slávou, ať se v Tobě můžeme radovat. Pospěš, ukaž lásku, neboť čas nadešel. A smiluj se nad námi jako za dnů dávných.

Lecha dodí (Sidur, s. 163)

Pojď můj milý, vstříc nevěstě, šabat přivítejme. Výrokem jediným, jenž slovy „střež“ i „pamatuj“ počíná, nám jediný Bůh světít šabat oznámil. Hospodin je jeden, Jeho Jméno je jedno, jehož věhlas a sláva má ve chvalozpěvech znít.

Pojďme a pospěšme královně šabat vstříc, vždyť ona je zřídlem požehnání. Od počátku věků byla velebena, poslední v činech, leč v myšlenkách prvá.

Svatostánku Krále, město královské, povstaň a vyjdi z trosek. Příliš dlouho jsi prodlévala v slzavém údolí a On slituje se nad tebou.

Setřes prach, povstaň, o děj se v šat sváteční, lide můj. Skrze syna Jišaje Betlémského přiblíží se spása k duši mé.

Probud' se, procitni, neboť Tvé světlo přišlo, povstaň a sviť. Vzbud' se, vzbud', píseň zapěj, sláva Hospodinova je tebou zjevená.

Nestyď se, neostýchej, proč se krčíš, proč jsi zdrcená. V tobě najde můj zoufalý lid přístřeší, až postaví město na jeho výšinách.

Ať jsou ti, co tě plenili, svrženi, a ti, co tě opustili, pohlceni. Tvůj Bůh se zaraduje nad tebou, tak jako se raduje ženich z nevěsty své.

Napravo, nalevo, mocně se rozprostři a Hospodina vyvyšuj. Podle muže z rodu Percova, pak se budeme radovat a veselit.

Vejdi v míru, Koruno svého pána, radostí a jáсотem obtěžkána. Vprostřed věrný a vzácný lid, vejdi, vejdi, nevěsto, královno šabat.

Pojď můj milý, vstříc nevěstě, šabat přivítejme.

Kiduš (Sidur, s. 193–195)

„Den šestý. A byla dokončena nebesa země a všechny jejich zástupy. A dokončil Bůh sedmého dne dílo, které činil, a ustal dne sedmého ode všeho Svého díla, jenž činil. A požehnal Bůh den sedmý a posvětil jej, neboť v něm ustal od všeho Svého díla, které Bůh stvořil, aby učiněno bylo. Požehnaný jsi Ty, Hospodine, Bože náš, Králi všehomíra, stvořiteli plodů vinné révy (Amen). Požehnaný jsi Ty, Hospodine, Bože náš. Králi všeho míra, jenž jsi nás posvětil svými příkázáními a projevil nám milost, a s láskou a v milosti dal nám za dědictví Svůj svatý šabat na připomínku díla stvoření. Neboť tento den je počátkem svatých shromáždění, připomínkou vyjití z Egypta. Neboť nás sis vyvolila a posvětil ze všech národů. A Svůj svatý šabat s láskou a milostí dal jsi nám za dědictví. Požehnaný jsi Ty, Hospodine, jenž posvěcuješ šabat.“

Andělé (Sidur, s. 191)

Mír s vámi, andělé služební, andělé Nejvyššího, od Krále, krále králů, Svatého, budiž požehnan. Kéž přejdete v míru, andělé míru, andělé Nejvyššího, od Krále, krále králů, Svatého, budiž požehnan. Kéž odejdete v míru, andělé míru, anděla je Nejvyššího, od Krále, krále králů, Svatého, budiž požehnan.

Příloha č. 4 – křesťanská verze Šmone esre česky

Požehnaný jsi, Hospodine, Bože náš a Bože našich otců, Bože Abrahamův, Izákův a Jákobův a Otče našeho Pána Ježíše Krista, který nám dal ducha synovství, v němž voláme: "Abba, Otče".

Požehnaný jsi, Hospodine, který podpíráš klesající a napřimuješ sklíčené, utištěným dopomáháš k právu, hladovým dáváš chléb a vězňům svobodu.

Požehnaný jsi, Hospodine, Bože celého světa, Pane třikrát Svatý. Svatý, Svatý, Svatý je Pán, Sabaoth, nebe i země jsou plny jeho slávy.

Požehnaný jsi, Hospodine, náš svatý Králi, který nám ke každému konání dáváš ducha moudrosti, rozumu a poznání.

Požehnaný jsi, Hospodine, který se dotýkáš našeho srdce. Naplňuješ nás zármutkem z Ducha, vedoucím nás k pokání.

Požehnaný jsi, Hospodine, tvé odpuštění uzdravuje. Pane Ježíši Kriste, ty jsi dostal všechnu moc odpouštět hříchy.

Požehnaný jsi, Hospodine, Bože Izraele, neboť jsi navštívil a vykoupil svůj lid a vzbudil nám mocného spasitele z rodu svého služebníka Davida, jak jsi slíbil od pradávna ústy svých svatých proroků

Požehnaný jsi, Hospodine, který jsi zasadil strom života, jenž nese ovoce dvanáctkrát do roka a jehož listí uzdravuje všechny národy. Pane, uzdrav nás a budeme uzdraveni, zachraň nás a budeme spaseni.

Požehnaný jsi, Hospodine, Králi celého světa, velebíme tě za léta hojnosti. Ty jsi stvořil nebe a zemi, sesíláš déšť v pravý čas, dáváš nám hojnost pokrmu a naplňuješ naše srdce radostí.

Požehnaný jsi, Hospodine, který pozvedáš korouhev k národům, sbíráš rozehnané z Izraele a rozptýlené z Judy a shromažďuješ je ze čtyř stran země ve svém království. A oni přijdou od východu i od západu, od severu i od jihu a usednou ke stolu v Božím království.

Požehnaný jsi, Hospodine, který jsi nás zdarma ospravedlnil svou milostí, vykoupením v Kristu Ježíši. Sláva tobě, Otče věčný, svatý, spravedlivý a dobrý.

Požehnaný jsi, Hospodine, který jsi poslal svého Syna, aby přemohl knížete tohoto světa, žalobníka našich bratří.

Požehnaný jsi, Hospodine, neboť v tobě jsme zapojeni do budování Kristova těla, abychom se v Duchu svatém stali Božím příbytkem.

Požehnaný jsi, Hospodine, který jsi řekl: "Veselte se, jásejte bez ustání nad tím, co tvořím, hle, já stvořím Jeruzalém k jásotu!" Pane, přibliž okamžik, kdy uvidíme z nebe od Boha sestupovat svaté město, nový Jeruzalém, krásný jako nevěsta ozdobená pro svého ženicha.

Požehnaný jsi, Hospodine, který jsi vzbudil potomka z rodu Davidova. Aleluja, aleluja, aleluja. Neplač, neboť zvítězil lev z pokolení Judova, výhonek Davidův, on je hoden otevřít knihu a rozlomit sedm pečetí. Aleluja, aleluja, aleluja, Ježíši, ty jsi můj Pán a můj Bůh.

Požehnaný jsi, Hospodine, který slyšíš naše modlitby a modlíš se v nás, neboť Duch přichází na pomoc naší slabosti. Ty zkoumáš srdce a víš, co je úmyslem Ducha, dej, ať se k tobě modlíme bez ustání.

Požehnaný jsi, Hospodine, jenž přijímáš oběť, kterou ti přinášíme. Dej, ať jako milované děti následujeme tvého příkladu a žijeme v lásce, tak jako si Kristus zamiloval nás.

Požehnaný jsi, Hospodine, který nás zahrnuješ všemi dary své milosti. Bez ustání za všechno vzdávejme díky Bohu Otci ve jménu našeho Pána Ježíše Krista.

(vnitřní materiál Komunity Blahoslavenství)

Příloha č. 5 Pořádek pesachové večeře (Seder), jak je praktikován dodnes, s doplněním významu jednotlivých kroků a s propojením s okamžiky Ježíšovy poslední večeře, jak jsou popsány evangelisty.

Na základě zpracování Pavly Edity Hercikové, která tuto tabulku vytvořila pro pastorační účely s využitím práce Františka Kunetky, Židovské kořeny křesťanské anafory (s. 64 – 68).

Část sederu	význam	poznámky	Doprovázející úkony	Předpokládané události při Ježíšově sederu
1. Kadeš	„posvěcení“, tj. pronesení požehnání, Kiduš pro svátek	Nad prvním pohárem pronáší předsedající požehnání dne: jedná se o úvodní požehnání pro společné zahájení sederu.	1. pohár – Pohár posvěcení	
2. Urchac	Umytí rukou – bez požehnání	Týká se zvláště toho, kdo předsedá večeři, aby si před dalším obřadem zajistil rituální čistotu		Jedna z možností pro Ježíšovo mytí nohou, spíše ale až v části 6.
3. Karpas	„zelenina“ nehořká kořenová zelenina se namočí ve slané vodě a jí	První „namáčení“		
4. Jachac	„rozdělení“	Rozlomí se prostřední ze 3 macesů a jeho část (afikoman) se schová pro závěr večeře		
5. Magid	Vyprávění příběhu z Hagady (otázky a odpovědi), písně „Ma ništana“ (Co odlišuje tuto noc) a „Dajenu“ (Nám by stačilo)	Tato část je uvedena poukázáním na chudý chléb a symbolické pokrmy a 4 otázkami s následným vyprávěním o vyvedení Izraelců z Egypta a o soudech vykonaných nad Egyptem	2. pohár – Pohár Hagady (Pohár soudu)	Pravděpodobně kalich, který zmiňuje evangelista Lukáš (L22, 17-18) jako kalich před večeří.
6. Rochca	2. umytí rukou – s požehnáním	Týká se všech přítomných, předchází požívání symbolických pokrmů		Pravděpodobně Ježíšovo mytí nohou učedníkům

7. Moci - maca	Požehnání nad nekvašeným chlebem (macesem)	Požehnání chleba předchází začátku každého jídla		Pravděpodobné místo ustanovení Eucharistie chleba (L22, 19)
8. Maror	Hořké byliny	Připomínka otroctví: namáčejí se před po jídáním do sladké omáčky (charoset)	Druhé „namáčení“	Pravděpodobné podání sousta Jidášovi a jeho odeslání
9. Korech	„zavinutí“	Zavine se „sendvič“, tzn. Do macesu se vloží hořké byliny se sladkým charosetem a sní se.		
10. Šulchan orech	„Prostřený stůl“	Samotná sváteční večere, začíná se vařeným vejcem	V Ježíšově době byl na stole i pečený beránek, kterého po znišení Chrámu připomíná na sederové míse kost	
11. Cafun	„skryté“	Nalezení a sněžení schované části macesu (afikomanu), vznik pravděpodobně pozdějšího původu		(někteří teologové umísťují ustanovení Eucharistie chleba až sem)
12. Barech	Požehnání po jídle, píseň Elijahu hanavi“	Děkuvzdání za pokrm i za záchranu – a vyjádření vděčnosti za Boží milosrdenství	3.pohár (nalévá se po ukončení jídla, pije se po požehnání) – Pohár vykoupení (a nalití poháru pro Eliáše)	Pravděpodobné místo stanovení Eucharistie vína (L22, 20).
13. Hallel	„Chvála“ Píseň „hodu l'Adonai (Chvalte Hospodina)	Žalmy 113 – 118, chvála a závěrečné děkuvzdání (Hospodin je chválen a vzýván jako veliký a svátky Král nebe i země)	4.pohár Pohár království	Zazpívali chvalo zpěv (Mt 26,30), MK14, 26).
14. Nirca	Závěr sederu Píseň Echad mi jodea? Chad gadja	Píseň žádající Boha, aby navždy zůstal osvoboditelem svého lidu.		

Příloha č. 6 –Liturgické prostory, fotografie autorky práce

Fotografie liturgického prostoru Komunity Blahoslavenství v Izraeli (kaple), (fotografie autorka práce)

Fotografie liturgického prostoru Hebrejské farnosti v Jeruzalémě (kaple), (fotografie autorka práce)

Sixty Years
A Pastoral Letter

Alleluia
Praise the Lord, all nations, extol him all peoples,
for His faithful love is strong, and His constancy never ending.
(Psalm 117)

I. Beginnings

1. This year, we celebrate the sixtieth anniversary of the establishment of the Work of Saint James (Oeuvre Saint-Jacques). On December 14, 1954, the Latin Patriarchal Vicar for Israel, Mgr. Vergani, together with Father Joseph Stiassny (Father of Sion), Father Jean-Roger Héné (Assumptionist), Mr. Martin Weinhoven and Ms. Yosha Bergman, announced the creation of the Work. A month later, Father Bruno Hussar (Dominican) and others joined the Work. On February 11, 1955, Latin Patriarch Gori granted temporary permission (ad experimentum) for the Work and on February 19, a first mass in Latin was celebrated in Jaffa. On February 19, 1956, Father Bruno Hussar celebrated the first mass at the Saint James Center (Moadon Yaaqov HaTsadik) that opened at 55 Yehuda HaYamit Street in Jaffa. A month later, on March 21, 1956, on his arrival in the country, Brother Yohanan Elihai (Little Brother of Jesus) celebrated the first Hebrew language mass, in the Syrian rite, in Haifa.

2. The first Church in Jerusalem, founded by the apostles after Jesus's death, resurrection and ascension into heaven, was a community completely at home in the Jewish world. The apostles were Jews like their Lord and Messiah and continued to live integrated among their people. Many of the founders of the Work of Saint James dreamed of a Church that would revive this Jewish-Christian Church. The establishment of the State of Israel in 1948 provided the context in which, for the first time since the first century, Christians lived within a Jewish majority, in a society defined by the contours of Jewish religion, history and civilization. Thousands of Christian immigrated to the new state. A minority among them were Jews who had encountered Christ and recognized him as Messiah and Lord, a majority among them were Christian members of Jewish families, Christian spouses, their baptized children and other relatives as well a number of Righteous among the Nations, who had saved Jews during the Shoah, together with their families. Among the founders, pioneers and members of the Work of Saint James were those who believed that being a Jewish believer in Jesus Christ made that believer no less Jewish.

3. In 1955, Latin Patriarch Gori promulgated the Statutes of the Work of Saint James. This foundational document defined the goals of our work:

- to develop Catholic communities;
- to ensure among the faithful a solid Christian spirit sensitive to "the mystery of Israel" (Romans 11:25), steeped in both a Biblical formation and a spirituality sensitive to Jewish-Christian culture;
- to work for the full integration of Jews who have become Catholics in the Church and in Israeli society;
- to continue to sensitize the Church to her Jewish roots;
- to combat all forms of anti-Semitism.

These founding statutes continue to guide our work.

II. Thanksgiving

4. Sixty years have passed since these momentous events and with hearts filled with thanksgiving, we remember the founders and pioneers, who have preceded us. These courageous men and women: priests, religious, consecrated men and women and laypeople, worked hard to establish communities, organize pastoral structures and develop whatever was necessary for Catholic community life in Hebrew. They began the work of forming a Christian community, intimately connected to its Jewish roots, at home in the State of Israel, speaking Hebrew, a language never before used for Christian life and liturgy, and witnessing to the values of the Gospel in Jewish Israeli Hebrew speaking society.

We thank God for sending these faithful, energetic and visionary men and women and bestowing on them the talents needed to edify the Body of Christ. In addition, we thank the bishops who sent priests and the orders and congregations, the institutes for consecrated life and the new communities that sent their members to Israel to participate in this work of the Church. Among them were Dominicans, Fathers and Sisters of Our Lady of Sion, Little Brothers and Little Sisters of Jesus, Franciscans and Franciscan Missionaries of Mary, Benedictines, Carmelites, Jesuits, Sisters of Saint Joseph of the Apparition, Assumptionists, Salesians, members of Pax Nostra, Koinonia John the Baptist, the Neo-Catechumenal Way and many more.

5. Seven years before the foundation of the Work of Saint James, in May 1948, the State of Israel was established. It provided a home for the Jewish people in the aftermath of the Shoah, the most catastrophic suffering this people had ever experienced. In its Declaration of Independence, the founding fathers of the state guaranteed religious freedom for all citizens. “(The State of Israel) will ensure complete equality of social and political rights to all its inhabitants irrespective of religion, race or sex; it will guarantee freedom of religion, conscience, language, education and culture” (Declaration of the Independence of the State of Israel, May 15, 1948). We give thanks that this freedom of religion has allowed the Work of Saint James to develop and adapt to ever-changing circumstances in the vibrant Israeli society. We continue to pray that this society will know peace, justice and equality for all its citizens.

6. As we celebrate sixty years since the establishment of the Work of Saint James, we also celebrate fifty years since the end of the Second Vatican Council, in 1965. We give thanks for the teachings of Saint Pope John XXIII and Blessed Pope Paul VI. In particular, we are inspired in our identity and mission by the teaching of the conciliar document *Nostra aetate* and all the documents that have followed, which contribute to one of the greatest revolutions in the 20th century, the revolution in relations between Jews and Christians. A widespread “teaching of contempt” among Christians is giving way to a teaching of respect for Jews and Judaism thanks to the Council. The founders and pioneers of the Work of Saint James contributed their part to this change. As the Council reminded all faithful: “As the sacred synod searches into the mystery of the Church, it remembers the bond that spiritually ties the people of the New Covenant to Abraham's stock” (*Nostra aetate* (1965), 4).

In particular, since the Council, the Church has celebrated her Jewish roots, the Jewish identity of Jesus Christ and of His Blessed Mother, Saint Joseph, the apostles and the primitive Church. The Council proclaimed, “The Church keeps ever in mind the words of the Apostle about his kinsmen: “theirs is the sonship and the glory and the covenants and the law and the worship and the promises; theirs are the fathers and from them is the Christ according to the flesh” (Romans 9:4-5), the Son of the Virgin Mary. She also recalls that the Apostles, the Church's main-stay and pillars, as well as most of the early disciples who proclaimed Christ's Gospel to the world, sprang from the Jewish people” (*Nostra aetate* (1965), 4).

7. Likewise, in the wake of the Council, Jews in the Church have been encouraged to take pride in their roots and remain united with their people. Saint Pope John Paul II said of one of the most eminent Jewish Catholics in recent history, Saint Teresa Benedicta of the Cross, German philosopher Edith Stein, “Edith's encounter with Christianity did not lead her to reject her Jewish roots; rather it enabled her fully to rediscover them. (...) Her entire journey towards Christian perfection was marked not only by human solidarity with her native people but also by a true spiritual sharing in the vocation of the children of Abraham, marked by the mystery of God's call and his "irrevocable gifts" (cf. Rom 11:29)” (Spes aedificandi (1999), 9).

8. We are also grateful for the development of diplomatic relations between the Holy See and the State of Israel. We have participated in four visits to Israel by four great Popes, Blessed Paul VI in 1964, Saint John Paul II in 2000, Benedict XVI in 2009 and Francis in 2014. We have ardently supported the efforts to build the relations that now exist between the Holy See and the State of Israel and we continue to pray that the negotiations between the two sides will conclude with Final Status accords in the near future.

Indeed, there is much to give thanks for in these past sixty years!

III. Developments

9. In the years that followed the first foundation, the Work of Saint James developed, adapted to new circumstances and faced many challenges. In 1957, Pope Pius XII gave permission to the Work of Saint James to celebrate large parts of the Latin mass in Hebrew, long before the rest of the Church received permission to pray in the vernacular, in the wake of the Second Vatican Council. After all, even if Hebrew is our daily vernacular, we can never forget that it is also the language of the prophets and the entire people of ancient Israel. The Hebrew language rite of the Latin mass was published after the liturgical reforms and has been used ever since. Another important milestone was reached when the modern Hebrew translation of the New Testament was published in 1976, an endeavor to which members of the Work of Saint James contributed alongside Protestants and Messianic Jews.

After the first foundation in Jaffa in 1955, other kehillot (parish communities) were established in the other major Israeli cities – in Jerusalem, Haifa and Beer Sheba. In addition to these, today there are also kehillot in Latroun, Nazareth and Tiberias. Brave and faithful pastors worked energetically to gather the faithful and develop community life.

Whereas, many of the founding fathers and mothers and the early pioneers have already taken their places in the heavenly Jerusalem, a new generation of priests, consecrated men and women and laity have felt called to continue their work, striving to build up the Church in Israel. Building on the firm foundations established by the first generation, work has continued to develop the Hebrew language liturgy, compose Hebrew language liturgical music, translate Church teaching, teach catechism, author books, engage in dialogue with our neighbors and bear witness in Hebrew to our faith. Today, Hebrew speaking Catholics have seven centers in Israel, regular liturgies, catechism classes, adult education seminars, camps for Catholic children, weekends for families, youth activities and a social outreach to the poor and needy.

10. In 1990, Latin Patriarch of Jerusalem, Michel Sabbah, named Father Jean-Baptiste Gourion OSB Patriarchal Vicar, recognition of the importance of the Work of Saint James. This was the first step in the establishment of a Vicariate within the Patriarchate, parallel to the geographic Vicariates of Jordan, Palestine, Israel and Cyprus. Father Gourion was ordained a bishop in 2003, another important symbolic step in the integration of the Vicariate into the Local and Universal Church.

On January 1, 2013, the Saint James Vicariate for Hebrew Speaking Catholics in Israel received formal Statutes from the Holy See, approved by His Beatitude Fouad Twal, Latin Patriarch of Jerusalem, and his Vicars, underlining its special identity and mission. According to these Statutes, the Latin Patriarch appoints the Vicar according to the norms established by Canon Law, and the Vicar, confirmed by the Holy See, assumes responsibility for the work of the Vicariate.

Today, the Vicariate promotes the mission of the earlier Work of Saint James and continues to develop its vision and goals, striving to formulate a pastoral vision and plan for all Catholics who live within the Jewish Israeli Hebrew speaking milieu. The Statutes determine the jurisdiction and goals of the Vicariate:

- to guarantee the continuation of the mission of the Work of Saint James.
- to preserve and strengthen the Catholic faith in Israel, particularly among the Hebrew-speaking faithful and all those living within Israeli Hebrew-speaking society, and to aid in the integration of the faithful within Israeli society.
- To organize and promote the pastoral care, parish life, sacramental discipline, and social activities of Hebrew-speaking Catholics in Israel.
- to care for the evangelization and catechetical formation of migrant workers, refugees and asylum seekers, and internal migrant workers who live in Israeli Hebrew-speaking society long term and become Hebrew speakers, and especially their children who are integrated into the Israeli school system.

IV. Challenges

The challenges the Vicariate faces today provide a sketch of who we are, what our mission is and where we are heading in the future.

11. Adoring the Lord: Our vocation as kehilla is to nurture communities, which are oases of prayer and joy. At the very center of each kehilla is the celebration of the Sunday Eucharist. Guided by the Word and nourished by the Bread of Life and the Cup of Salvation, the kehilla is a place where the faithful come to be refueled and from where they go out into the world as courageous, coherent and joyful witnesses to the Resurrection. Our primary mission is to preserve the kehilla, help it grow, enrich it with all the gifts that are brought by all those who serve in it and gather together there, priests, religious, consecrated men and women, lay people, the veterans, the elderly, families, single people, youth and children. Each one has a gift to offer and the kehilla is strengthened and empowered by welcoming each one and recognizing his or her gifts. We come together in a common desire, “one thing I ask of the Lord, one thing I seek: to dwell in the Lord’s house all the days of my life, to enjoy the sweetness of the Lord, to seek out His temple” (Psalm 27:4). In our coming together, we form, in a palpable way, the Body of Christ at the heart of the world in which we live.

12. Speaking Hebrew as believers in Jesus Christ: From the very beginning, the founders and pioneers set to work on facilitating the life of the faithful within a Hebrew speaking milieu. Thankful for the work of those who began and accomplished so much, this task continues today. Until 1955, no Catholic community had ever used Hebrew as the language of liturgy and community life. The challenge remains not only to translate Catholic liturgy, doctrine, theology, spirituality and catechism into modern Hebrew, a great challenge in itself, but to find a Hebrew way of saying Christianity that is both authentic and comprehensible.

This is a dual challenge. On the one hand, the Hebrew expression of the Christian faith seeks its rootedness in the Hebrew texts of the Jewish people, most particularly in the Old Testament (Tanakh). This endeavor creates a vibrant relationship not only with the Bible but also with

Rabbinic, medieval and modern texts, so that the expression of the Christian faith in Hebrew is not only faithful to Christian tradition but also at home in Hebrew idiom.

On the other hand, the Christian faith expressed in Hebrew must make sense to all Jewish Hebrew speakers, both religious and non-religious, in whose midst we live. Brother Yohanan Elihai, one of the giants in this field of activity, wrote: “We ourselves can no longer pray as we did in Europe in the past. Furthermore, it is necessary to express our faith in a way that will not mislead the Israeli listener (or those that will read our prayer books and our thought). (...) Furthermore, we can be an example of a return to the origins – to the Tanakh, to the Semitic thinking of the first disciples – for the rest of the Christians in the world” (Notre qehilla dans l’Eglise universelle, 2004).

13. Living at the heart of Jewish society: Prayer and community life in Hebrew in a Jewish milieu as Catholic Christians define the parameters of our life and reflection. Some of us are Jewish by identity, origin, history and culture. Some of us live our faith openly and publicly; others live discreetly and privately. Some, who are not Jewish, have become Israeli citizens, permanent or long-term residents, opting for life here, deeply connected to Jewish and Hebrew culture, history and tradition. To all intents and purposes, we are a part of the Jewish milieu in Israel. While we make no distinction between Jew and Gentile in the life of our kehillot, we pay particular attention to the Jewish milieu in which our kehillot live, breathe and have their being.

A “church” in the midst of the Jewish environment, particularly sensitive to the inner life of the Jewish people, recalls the most primitive “kehilla”, the church of the first disciples of Jesus. The primitive Church in Jerusalem within the Jewish milieu was greatly weakened after the destruction of Jerusalem and the Temple in 70AD, and it eventually disappeared from view, swallowed up into the Gentile Church. Today, a Church from within the Jewish milieu restores a missing dimension to the universality of the Body of Christ, promising renewed vigour to the community of believers. We are called to be a constant reminder to the Church of her rootedness in Israel. As Pope Benedict XVI said to the members of the kehillot during his visit to Nazareth in 2009, “In this place where Jesus himself grew to maturity and learned the Hebrew tongue, I greet the Hebrew-speaking Christians, a reminder to us of the Jewish roots of our faith” (Homily in the Basilica of the Annunciation, May 14, 2009). Moreover, we are called to bear constant witness to the fundamental unity of the Old and New Testament and God’s constant fidelity to His people.

14. An Israeli Catholic community of believers in Jesus, living integrated in Jewish Israeli society, serves as a bridgehead for profound healing and reconciliation between Jews and Christians in the land of Jesus. We seek to make Jesus of Nazareth known as a son of this Land and of the Jewish people. It is important to restore the New Testament to its place within the Jewish literature of the Second Temple period. We are also called to be Hebrew language spokespeople for the Church as she formulates her teaching of respect for the Jewish people and her contribution to mending a broken world. As the *Instrumentum laboris* for the Special Synod of Bishops for the Middle East stated, “Although the Jewish civil media shows a certain openness towards Christian topics, Hebrew-language programmes are scarcely available in the Christian media. Consequently, Hebrew-speaking Christians need to be formed to become involved in such programming in the media” (*Instrumentum laboris* (2010), 83). This is accomplished through the involvement of Hebrew speaking Catholic professionals in all spheres of civic society, especially in education, the media and social activism.

Historically, members of the kehillot have been discreet and humble in their faith. This humility is a prerequisite for the much-needed healing after so many centuries of hostility and animosity between Jews and Christians. When a relationship of trust is restored, Jews and Christians can look confidently at one another and re-evaluate the place of Jesus Christ in the history of salvation. When questioned about our faith, the words of Peter can serve us as a guide:

“Reverence the Lord Christ in your hearts and always have your answer ready for people who ask the reason for the hope that you all have, yet do it with gentleness and reverence” (1 Peter 3:15).

15. Living at the heart of the Local Church: We are fully members of the Local Church. Our Vicariate is a part of the Latin Patriarchate of Jerusalem, and we take our place there, within the great diversity of Catholics that this Patriarchate represents. Among the Vicariates for Israel, Jordan, Palestine and Cyprus, the Saint James Vicariate for Hebrew Speaking Catholics in Israel makes its contribution to the life of the Church and is sustained by it.

We are all invited to reflect on the fact that God Almighty has planted the seed of faith in Christ deep in the soil of both Palestinian (and Arab) and Israeli societies. Does this have significance for the vocation of Christ’s disciples who, though separated by walls of enmity because of the ongoing conflict, are united by their faith in Christ? The words of the Apostle take on new meaning in our context, “For (Christ) is our peace; in his flesh he has made both groups into one and has broken down the dividing wall, that is, the hostility between us. He has abolished the law with its commandments and ordinances, that he might create in himself one new humanity in place of the two, thus making peace, and might reconcile both groups to God in one body through the cross, thus putting to death that hostility through it” (Ephesians 2:14-16).

Brought together, despite the walls of enmity, because “He is our peace”, Hebrew speaking and Arabic speaking disciples of Christ are called to show that justice, peace and equality are possible in our land. Our lives of faith must reveal the alternatives to war and violence, contempt and discrimination, engaging the other as brother and sister. Disciples of Christ can constitute a bridge between the Palestinian (and Arab) and Israeli worlds. We cannot assent to injustice and must be sensitive to injustice wherever it is present, especially in our own society. As disciples of Christ, we must also preach pardon as we have an intimate personal experience of being pardoned although we are sinners.

Particularly significant in this regard is the fact that our Hebrew speaking kehillot are also home to more and more Christian Palestinian Arab citizens of Israel, who for various reasons have made their homes in the Hebrew speaking milieu. Their children are growing up in our communities and we welcome them and their parents with open arms. Our shared community life and our oneness in Christ can become an integral part of our witness to peace, mutual respect and reconciliation in this country.

16. Open communities that welcome all: We have an identity, roots and a particular context and yet we are called to build communities that are open to all who search for Christ and seek to follow him within the Jewish Israeli Hebrew speaking context. We have welcomed wave after wave of aliyah (immigration) and still have in our midst many olim (new immigrants), who speak Russian and gather in Russian speaking communities, celebrating the liturgy and living their community life in the language of their country of origin. They are our brothers and sisters, living the same faith and facing the same challenges.

However, Israel today is a country that attracts many more who come in search of work and refuge. In Israel, there are not only hundreds of Catholics of Jewish origin who, together with committed Catholics of non-Jewish origin, gather in the Hebrew-speaking kehillot, but also tens of thousands of Catholic migrant workers and asylum seekers, whose children are integrated into the Jewish Israeli Hebrew language school system.

In his exhortation to the Church in the Middle East, Pope Benedict XVI spoke about the place of migrants in the Local Church, “Native and immigrant Catholics together constitute the current reality of Catholicism in the region. As pastor of the universal church, I wish to say a word to all the Catholics of the region, whether native or recently arrived, realizing that in recent years their

proportionate numbers have come close together. For God, there is only one people, and for believers only one faith. Strive to live in unity and respect and in fraternal communion with the one another in mutual love and esteem, so as to be credible witnesses to your faith in the death and resurrection of Christ.” (Ecclesia in Medio oriente (2012), 36).

In Israel, the migrants live in the same Jewish Israeli Hebrew speaking milieu that we live in. This means that they are not only our brothers and sisters in faith in a special way but that we, as the Hebrew speaking Church in Israel, have a special responsibility towards them. It is commendable that our communities have opened themselves to welcome these new brothers and sisters, many of them Asian and African. They enrich us with their vitality, and we are energized by our working amongst them. Most of these migrants are not Hebrew speaking, however the Coordination for the Pastoral among Migrants of the Latin Patriarchate of Jerusalem collaborates closely with the Saint James Vicariate for Hebrew Speaking Catholics in Israel. Already, priests, consecrated persons and laity from the Vicariate are deeply engaged in the work of the Coordination. These two bodies work together for the future of the Church in Jewish Israeli Hebrew speaking society.

17. Transmitting the faith to the next generation: Undoubtedly, one of the most important challenges of all is the challenge of transmitting our faith to our children. As we look towards the future, we must take up this challenge. The central question is: how can we create the circumstances in which our children can encounter the Risen Lord? How can we build communities that are oases for our youth as they seek their way in the world they live in? How can we attract our young people to think seriously about the possibility of believing and practicing the faith even as they live in secular Jewish Hebrew speaking Israeli society?

We must admit that in the sixty years of our existence we have not always been successful in transmitting the faith to the next generation. A striking fact in looking at our history over the past sixty years is that we almost have no succession of generations among the Hebrew speaking Catholics in our communities. Tempted to assimilate into secular Jewish society in which we live, some of our faithful hide their Christian identities, adopt Jewish customs and even convert to Judaism. The assimilation process is even more successful with our children who are educated in the secular, Jewish Israeli school system, with almost no exposure to the Christian faith and traditions of their parents. This is particularly the case within the Israeli army, where our young people are encouraged to enter the “mainstream” by becoming formally Jewish through conversion.

As we celebrate these sixty years of life, we recommit to the work of formation of our faithful within their particular context, particularly of our children, youth and young people. This work must be accomplished through supporting and strengthening our families. It is in the family that the child first encounters the faith and religious practice of believers, who are his or her parents. Our children are at the very center of our communities, and we must redouble our efforts in catechism, in children’s camps, in publishing books and other material for children and youth, in forming youth leaders, in creating occasions where our youth can get to know the Universal Church. Most importantly, we must learn their language and get to know ever better the world in which they live so that our language and our transmission of faith can better respond to their needs.

18. Reaching out to other believers in Christ in our milieu: Attempting to respond to these challenges effectively, it will undoubtedly be fruitful to open ourselves to a fraternal dialogue with the other believers in Christ who live in our society. In Israel today, tens of thousands of Russian Orthodox Israeli Hebrew speaking faithful, thousands of Messianic Jews, as well as Ethiopian Orthodox, Protestant and other believers in Christ are facing some of these same challenges. These are our brothers in faith and as we seek to build up Christ’s Body in the Israeli Jewish Hebrew

speaking milieu, we are invited to seek out the will of the Lord together, helping each other respond to His counsel.

V. Towards the future

*Show your servants the deeds You do,
let their children enjoy your splendor!
May the sweetness of the Lord be upon us,
to confirm the work we have done.*

(Psalm 90:16-17)

19. The celebration of an anniversary is also a time to recommit to the founding vision, and in the light of the evaluation of the present, move with confidence towards a future that is opening up on the horizon. As we look towards the future of the Saint James Vicariate for Hebrew Speaking Catholics in Israel, the different kehillot and the faithful living in the Jewish Israeli Hebrew speaking milieu, we turn to the Creator to ask His blessing, to the Lord to ask His guidance and to the Holy Spirit that we might be inspired.

VI. Prayer

20. Deepen our faith, strengthen our commitment, grant us joy:

Lord, son of this Land and this people,
You who rose from the dead to grant us life,
You who are the source of joy,
Deepen our faith,
Strengthen our commitment,
Grant us your joy,

As we continue to build up Your Body, the Church,
in the Land you walked and among Your very own people.

Show us how to work for the unity of Your Body in this Land,
How to work for the healing of the separation between Israel and the Nations,
How to be witnesses to justice, peace, reconciliation and pardon,
How to show Your face to all those we meet.

We ask this, through the intercession of Your mother and ours,
Mary, daughter of Zion.

Rev. David Mark Neuhaus SJ, Latin Patriarchal Vicar, Responsible for Saint James Vicariate for Hebrew Speaking Catholics in Israel, Jerusalem, Feast of Saint Edith Stein, August 9, 2015

Zdroj: http://catholic.co.il/index.php?option=com_content&view=article&id=11368:sixty-years-a-pastoral-letter&catid=28&Itemid=134&lang=en (staženo 9. 5. 2019)

Příloha č. 8 – Text první vlastní písně kehily

Píseň Har'ifu Shamaim – první píseň zkomponovaná bratrem Jochananem pro kehilu

<https://www.youtube.com/watch?v=1HZ5nxzkcSE>

1. You heavens above, rain down my righteousness; let the clouds shower it down. Let the earth open wide, let salvation spring up.

Jesus our justice, Jesus our salvation.

2. Rejoice greatly, O daughter of Zion; shout, O daughter of Jerusalem: behold, your King comes to you.

Jesus our King, Jesus our salvation.

3. Behold, the virgin shall be with child, and shall bring forth a son and she shall call his name Immanuel.

Jesus Immanuel, Jesus our salvation.

4. The Lord said to me, “You are my son; today I have become your father. Ask me and I will make the nations your inheritance.

Jesus Son of God, Jesus our salvation.

5. This is the LORD'S doing; it is marvelous in our eyes. Blessed He who comes in the name of the Lord.

Jesus comes to us, Jesus our salvation.

6. A light shone upon us. For to us a child is born, to us a son is given, and the government will be on his shoulders. And he will be called Wonderful Counselor, Mighty God, Everlasting Father, Prince of Peace.

Jesus Mighty God, Jesus our Salvation. Jesus our justice, Jesus comes to us, Jesus our salvation.